

POGLED NA GRINTAVEC S KORENA
Kočna, Grintavec, Dolgi hrbet, Štruca, Skuta, Rinka

FOT. BOG. BRINŠEK

Delo in denar.

Povest. Spisal dr. Fr. Detela.

(Dalje.)

VI.

Arturjevih šal je bil gospod Klepš kmalu sit in nekega dne je iznenadil ljubega sinka z napovedjo, da je že govoril z gospodom ravnateljem v tvornici, ki ga hoče sprejeti v svojo pisarno za praktikanta. „Postopanje brez dela je za mladega človeka sramota.“

„Ne zameri, papa!“ je dejal Artur. „Preskrbljevanje svojcev na tak način, in celo nesposobnih svojcev, tudi ni častno. Jaz namreč poznam samega sebe in govorim odkrito. Ali te nič ne speče vest, če pomisliš, da izpodrinem jaz zato, ker sem Klepšev sin, kakšnega poštenega in pridnega siromaka? Meni se vidi to krivično in prostaško. Toda če je tebi všeč, hočem poskusiti, kaj se bo dalo storiti. A ti se ne zanašaj na moje moči, da te ne iznenadim. Meni manjka tiste nadarjenosti, ki je potrebna za resno delo. Sicer mi pade vedno kaj v glavo; a kakorhitro sedem za pisalno mizo, mi umolknejo glasne misli kakor naša družba, kadar jo počastiš ti s svojim prihodom. Toda poskusimo! A če ne pojde, bo neuspeh, papa, tvoja krivda, ne moja. Kaj pa, za slučaj onemoglosti ali si me že zavaroval?“

„Onemoglosti! Koliko si pa star?“ se je jezil oče.

„Prosim, ne za slučaj starosti, ampak onemoglosti. Jaz se bojim, da onemorem kmalu. In kaj potem?“

Artur se je branil zaman. Zvečer je še tožil pri igri svoje gorje Mosterihu in Rumplu in ju blagroval, da nimata tako krutih očetov; drugega dne pa ga je peljal oče v tvornico. Spotoma ga je poučeval, kako je poleg zemlje, ki nam daje vsakovrstnih prirodnin, človeško delo edini vir blagovitosti, omike in sreče, in da je spoštovanja vreden samo človek, ki dela. Artur je poslušal vdano in se naslajal v mislih, kako hitro da se ga bo naveličal dobri gospod Adamič.

Ko je ravnatelj spoštljivo sprejemal gospoda Klepša, je poizkušal Artur težo stolov po pisarni in dvigal z eno roko proti stropu zdaj enega, zdaj drugega.

„Artur, ali se to spodobi?“ je karal oče.

„Brez zamere, gospod ravnatelj!“ je prekinil Artur telovadbo in sedel. „Jaz poslušam.“

Ravnatelj je poklical starega uradnika, ki naj bi vpeljal mladega gospoda v skrivnosti resnega dela. Temu je še posebej priporočal Klepš svojega sina. „Če bo količkaj pritožbe, mi morate takoj sporočiti,“ je dejal slovesno. Uradnik se je priklonil vdano in molče, ker je razumel šalo.

„In na koga se bo treba obrniti za kak dopust?“ je vprašal Artur in pogledal nedolžno zdaj ravnatelja, zdaj voditelja pisarne in se veselil njune zadrege. Oče, ki se je dogovarjal o podrobnostih Arturjevega dela, je spretno preslišal te besede, se hitro poslovil in potegnil sina s seboj, da ga na potu proti domu pošteno ošteje.

Skesani grešnik je hotel doma pokazati očetu vsaj svojo dobro voljo.

„Emil,“ je kričal in ukazoval z veliko vnemo strežaju, „pripravite jutri listnico, v listnico pet pol konceptnega, pet kancelijskega papirja, lenuha, pivnik, ravnilo, držalo, peresnik, peresnico, tucat peres, dva svinčnika, ošpičena, in radirko! Budilnika naravnajte na poludevetih zjutraj! Do devetih bodite pripravljeni na pot!“

In, kdo bi si bil mislil! Komaj je odbila drugega dne ura devet, sta že romala Artur in Emil, Artur naprej s slovesno resnim obrazom, Emil za njim z debelo listnico v rokah, proti tvornici.

„Emil, listnico na to mizo!“ je ukazal Artur v pisarni, ko je bil pozdravil uradnike. „Razložite pisalno orodje! Opoldne pridete zopet po moje stvari.“ Artur je sedel, prekrižal roke in noge in vzdihnil: „Jaz sem pripravljen.“

Tako slovesno romanje v tvornico in iz tvornice je trajalo par dni, na jezo zagrizenih demokratov in na zabavo pametnih delavcev in uradnikov. Potem pa se je naveličal Artur sam, ko je videl, da ne spravi v pričakovano nejevoljo ne očeta, ne ravnatelja.

Ko pa se je seznanil novi praktikant nekoliko z mladimi uradniki, ki so imeli takisto vesele nazore o življenju kakor on, je postal takoj zvest član nove družbe. Začel je spoznavati življenje od druge, nič manj prijetne strani, in se kmalu izbornu zabaval med živahnimi somišljeniki, ki so govorili o vseh rečeh s tako ljubeznivo površnostjo in prešernostjo, tako bahato in odločno, da se je videlo, da jim ne motijo še mladih glav pomisleki izkušnje in razmišljanja. Siten in nadležen mu je bil odkraja samo občutek zardevanja ob kakšni bolj kosmati ali robati besedi; toda s trdno voljo je premagal polagoma mučno občutljivost; in ker je smatral za demokratično dolžnost, da si prisvoji ne samo skupni način mišljenja, ampak tudi enako obliko govorjenja, je bil v kratkem času popolnoma več novemu občevalnemu jeziku. Časi je že tako zadel pravo struno, da so ga pohvalili tovariši, kako izbornu da se kvalificira.

Toda kaj, ko se je moral bahati z lahkomiselnostmi, katerih ni bil še zagrešil! Ta nedostatek si je gnal ubogi Artur k srcu in zdelo se mu je potrebno pokazati ne samo v besedah, ampak tudi v dejanju, da je izkušen človek, da pozna svet. Moško se je ustopil nekega dne, ko so šle delavke iz tvornice, pred izhod. Ker se mu ni zgodilo nič hudega, jih je kmalu začel pozdravljati. Delavke so mu veselo odzdravljale in se mu nagajivo muzale; marsikatera ga je pogledala tako naravnost v oči, da je zardel in se nasmehnil v zadregi. V malo dneh se je bil vsem priljubil.

„Gospod Artur, eno smotčico!“ je poprosila nekega dne pogumna delavka.

„Prosim, prosim,“ je hitel Artur, zardel od veselja.

„Pa še meni, je dejala druga in tretja in Arturjeva cigarnica je bila, kakor bi trenil, prazna.

„Zdaj pa še ognja, gospod Artur!“ se je oglašila zopet ena, in Artur je prižigal cigarete, obkoljen od veselih deklet, ki so ga imele vse rade.

Artur je postajal predrznejši. „Ali Vas smem spremiti, gospodična?“ se je pridružil nekega večera Meti, ki je šla domov.

„Zakaj pa ne, gospod Artur?“ se je zasmejala Meta. „Prosim. Ampak počakajva malo, da pridejo še drugi. Janez, Jože, Dragica, pridite no!“

Artur, ki ni želel tolikega spremstva, je bil v zadregi. Ali naj ostane, ali naj odide? To bi bilo smešno, ono neprijetno. Ves rdeč je bil mladenič od premišljevanja, na kateri način da naj se osmeši. Medtem so došli Metini tovariši, ki so spoštljivo pozdravljali gospoda Arturja in ga prijazno vabili s seboj. Artur se je nasmihal, odzdravljal, podajal roko in šel z njimi. Kaj se mi more zgoditi? si je mislil.

Jemčeva hiša se je čutila silno počaščeno. Po vina bi bila poslala mati, če bi ne bil ubranil Artur. Črnega kruha je morala prinesiti na mizo in Meta je dodala domačih jabolk. Artur je sedel za mizo, se zahvaljeval za postrežbo in pripovedoval, kako da se hoče seznaniti z delavci in izvedeti, kako da se jim godi. Ljubeznivo je hvalil črni kruh in prijazno jedel jabolka.

Kdo da je v večji zadregi, ali visoki gost, ki je kazal tako vesel obraz in se v srcu tako grozno jezil nad svojo neumnostjo, ali nizki gostitelji, ki od plahe radosti niso vedeli, kaj da bi počeli, je bilo težko določiti. Mirna sta ostala samo Janez in Meta, ki nista čutila socialne razdalje kar nič. Pomenkovala sta se z Arturjem odkrito in naravno kakor z vsakim drugim človekom. Razvajeni mladenič je najprej nekoliko osupnil; a kmalu mu je začela ugajati odkritosrčnost, ki je imela preproste, a svoje nazore o svetu in svojo sodbo o ljudeh in ni prihuljeno čakala, kaj da poreko drugi.

Meti se je zdel ves dogodek tako smešen, da je govorila naprej in naprej, da je ne bi posilil smeh. Kadar se je obrnil Artur proti njej, se mu je nasmejala tako prisrčno, da mu je prešinila srce gorka sreča in da ni zapazil, kako poredno je potem izpod čela pogledala Janeza. S samoljubno zadovoljnostjo si je razlagala Meta mladega gospoda neodločnost, boječnost in razburjenost in prav ugajali so ji nerodni pokloni, s katerimi je pokrival vročo zadrego. Njena prijaznost je bila namreč dobro preračunjena. Janez je moral videti in vedeti, da je

njegova izvoljenka tudi drugim in visokim gospodom všeč. Zakaj bi ona ne podražila za pokoro malomarnega fanta? Morda ga izpreobrne. Morda ga vname tuji ogenj.

Ah, ubožica! Janez ni čutil nobene ljubosumnosti in se ni bal za Meto nič. Gosposka neumnost! si je mislil prevzeten, ko je videl, kako se trudi gospodič za naklonjenost, ki je njemu na ponudbo. On se je samo zabaval in se skrivaj z Dragico sporazumno muzal.

„Šopek za slovo gospodu Arturju, Meta!“ je dejal, ko se je odpravljal Artur, češ da se je predolgo zamudil, a da že dolgo ni preživel tako lepega večera.

„Nagelj in rožmarin za mladeniče,“ je dejala Meta, ko mu je pripenjala šopek. Arturju se je pod gorkimi žarki svetlih oči zmetla vsa pripravljena zahvala.

„Jože in Janez, spremita gospoda Arturja,“ je dejala gospodinja in vsi trije mladeniči so odšli skupaj. Jemčevi pa so gledali moško zdaj za njimi, zdaj po drugih hišah, če stoje vendar ljudje na pragih in pri oknih. Tak obisk bi mogla prezreti samo največja zavist.

Gospod Artur pa je hodil poparjen po Peščati. V gostilnico ni hotel iti, domov se mu ni mudilo. Stvar se je bila končala sitno, pusto, drugač nego si je bil on mislil. Zdelo se mu je, da je igral smešno, žalostno vlogo, takšno, da bi se sramoval pred tovariši. Da bi ti le ničesar ne izvedeli! Hitro je odtrgal Artur šopek od suknje in ga skril v žepu. Naslonil se je na debelo ranto ob strmem bregu in gledal kakor v poluspanju v tmino pod seboj, kjer je šumela deroča voda. Tako so hitela in šumela njemu po srcu neprijetna čuvstva, ki jih ni mogel ne ustaviti, ne razglobiti.

Pozno se je vrnil domov in vso pot mu je gnala kri v lice ničemurna misel, kaj da bi rekla prešerna sestra, kaj tovariša Rumpel in Mosterih, če bi se odkrilo pred njima njegovo junaštvo. Saj je tolika naša ničemurnost, da odpuščamo rajši onemu, ki nas ima za hudobne, nego onemu, ki nam očita neumnost. On, sin bogatega svetnika Klepša, ki mu vsi zavidajo srečo, se je bil tako temeljito osmešil. Kako neprijetno je iztekla ta šala; šala seveda, toda šala na njegov račun, na njegove stroške. Kakor otroka so ga imeli v svoji družbi. Saj ni vedel, kaj da hoče.

Iz kesanja se mu je rodil trden sklep, da ne zbije več nobene takšne šale.

Doma se je trudil mladi svet, da prežene čemernemu tovarišu slabo voljo ali vsaj izve vzrok; a brez uspeha. Arturju se je mudilo spat, dasi je vedel, da ne bo zaspal. Razburjen je hodil po spal-

nici, zmajeval z glavo, sklepal roke in se bridko muzal sam sebi in svoji ogorčenosti in užaljenemu ponosu.

Sicer pa sta bila ta izkušnja in ta nauk za gospodiča zdrava in dobra. Artur se ni ustavljal več pred tvornico, se ni šalil več z delavkami in koliko si je prihranil smotčic! A še več! Da bi si pregnal sitne spomine, se je resno lotil dela v pisarni; in da bi se mu ne smejali tovariši, se je ogibal krčme. Da bi se le mogel tudi zmeraj ogniti Jemčevih, teh neprijetnih znancev!

Prešel je teden pridnega dela in ravnatelj Adamič je poročal vesel gospodu Klepšu, da postaja Artur prav poraben delavec.

Ta porabni delavec pa je začel, ko se je bil pomiril, drugače in trezneje soditi o svojem dožitku. Malenkostno in smešno se mu je zdelo, da si je tako k srcu gnal otročjo zadevo. In kako bi se smel jeziti on na nedolžne ljudi, ki se jim je bil on vsilil! Ali ga niso sprejeli s prijazno spoštljivostjo? In kako hvaležni so se veselili njegove prijaznosti! In zdaj naj mu bo žal, da je bil prijazen! Ali mora vedno ločiti sovražnost in nezaupnost gospoda in delavca? V spomin mu je stopila prisrčna odkritost, nepri-siljena ljubeznivost preprostih ljudi, ki je zbudila v njegovem srcu tak oduren odmev. Začel se je sramovati svoje ošabnosti, ki se mu je zdela popolnoma neutemeljena. Kako prazna, neslana je navadno zabava gosposke družbe, kjer izključuje tesni obzor vsako resno besedo, kjer zahteva tesno srce, da se suče življenje le okrog osebnih ničemurnosti! Kako trezno pa je mišljenje teh delavcev, kako naravno govorjenje in vedenje! Meta v gosposki obleki bi nadkriljevala tudi duševno, s svojo bistrournostjo, vse njemu znane gospodične, kakor je nadkrilila z ravnodušno dostojnostjo, z mirno vljudnostjo njega, ki se je bal šibe doma, smeha v krčmi, jezikov po vasi! Ali je še kak človek na svetu, katerega se on, siromak, ni bal? To je samozavest, to možatost! Artur je zardel nad svojo strahopetnostjo. On da bi moral prositi ves svet dovoljenja, če sme govoriti s tem ali onim človekom, on dajati račun vsem ljudem o svojih dejanjih ali celo mislih! Rodile so se mu v srcu smeje, prevratne misli, da smo si ljudje takorekoč in pravzaprav vsi enaki in da zaradi naključja, ki spravi enega na vrh, drugega na dno, ne zasluži še oni spoštovanja in ta preziranja. Artur je vzdignil pokonci glavo v ponosni zavesti, da je dokazal s svojim ravnanjem, da je moškega, samostojnega mišljenja, brez zastarelih predsodkov, da stisne rad poštenega delavca žuljavo dlan, ki ni nikdar tako umazana kakor v finih rokavicah mehka roka gosposkega sleparja. Potegnil je iz žepa šopek, ki je še vedno dišal, dasi zmečkan in vel, in napovedal

BOSENSKI SELJAK

W. LEO ARNDT

je v srcu boj proti predsodkom. Pred nikomer se ni več skrival; vsakemu je pogledal v obraz in odzdravljajal prijazno delavcem in delavkam, dasi je izmed teh marsikateri le nekako prisiljen vzdignil klobuk, ta ali oni pa pogledal nalašč stran, da bi ne bilo treba pozdraviti. Tudi na te se ni jezil Artur, ker je čislal vsako prepričanje in vedel, da ne zavisi nikogar vrednost od čislanja drugih. Tako se je bil zedinil sam s seboj, da je s ponosom lahko preziral in preslišaval hvalo in grajo.

Da bi pa še bolj kljuboval prejšnjim otročjim pomislekom, je nekega dne Artur nalašč počakal Mete in Drage in ju spremil domov in se zadržal zopet dalje časa pri Jemčevih. Odšel je ponosen in moški, s trdnim sklepom, da pride zopet. In držal je besedo. Kar pogrešati je že začel prijazne družbe in dolgčas mu je bilo, če ni vsak dan vsaj pozdravil katerega svojih novih znancev.

Rumpel in Mosterih, ki se jima je zdelo jako sumno, da je Artur tako priden v pisarni, sta ga začela zasledovati in poizvedovati, kam da zahaja. Ker se ju nekega večera ni mogel odkrižati, je šel z njima čez dolgo časa zopet v krčmo.

Veselo ga je pozdravilo staro omizje.

„Gitaro sem!“ je vpil inženir Sadnik in poskušal in ubiral strune na gitari, ki mu jo je bila snela s klina natarica. Potem pa je zabrenkal in zapel:

Zanke nastavljal sem
ptičkam vesel:
Ptičke zletele so,
jaz sem se ujel.

Artur je nekoliko zardel in hitro pušil smotčico, smejal pa se je z drugimi vred.

„Ali poznaš ti Jemčevo Drago?“ je vprašal tovariš Sadnika.

„Kaj bi je ne poznal!“ je dejal inženir. „Brhka, a nepristopna, zagrajena kakor trnuljčica.“

Artur je zadovoljen zapazil, kako zvesto da poslušata Mosterih in Rumpel, s koliko vnemo da gresta za krivim sledom. Vendar mu je presedala družba. Obrnila je sicer razgovor na drug predmet, ko je zaslutila, da ne ugaja Arturju prejšnji; a zanimanja ni našla in zabava je zastajala. Tovariši so se čutili nekako užaljene; po pravici. Oni so ostali vendar stari in se niso izpremenili nič; a on, Artur, se je bil izpremenil. Odtod nesoglasje, neubranost.

Kdor ne potegne z družbo, osami. Artur je čutil, kako sameva med tovariši. Iskal je povoda, da se poslovijo, in ko ga je našel, si je dejal natihem, da se ne vrne tako kmalu.

Na samotnem potu je premišljeval, koliko prijetnejša da je družba preprostih ljudi, ki govore naravnost, ki ne prikrivajo ne žalosti, ne veselja in

ne mučijo ne sebe, ne drugih z zbadljivo duhovitostjo. A kako odločno hvalijo, kar se jim zdi dobro; kako brezobzirno grajajo, kar smatrajo za slabo; zamera gori, zamera doli! Prav zaželel je Artur te delavske družbe in preudarjal, ali naj bi šel ta večer še k Jemčevim, ali ne. Prepozno je že bilo in ni se mu zdelo umestno.

Doma pa so ga gledali vsi s tako neprijetno pozornostjo, da je vprašal nejevoljen, kaj da jim je. Vse se je muzalo in trdilo, da nič.

Rumpel in Mosterih sta bila namreč že sporočila, kar sta bila slišala v krčmi. Kar je še manjkalo, sta dodala sama, da sta spravila družbo v prijetno razpoloženost. Mati in teta sta se nasmihali brez vsakega očitanga. Kdo ne bi privoščil mladeniču, ki ima denar, male zabave! Sestri je postajal brat zanimivejši; Mosterihu in Rumplu, ki sta mu podtikala podle namene, je naravnost imponiral.

Artur se ni zmenil za neslano zanimanje in prazno govoričenje. Sestri in tovarišema bi je sicer še odpustil; a da ugaja materi in teti, se mu je zdela neodpustna brezokusnost.

„Kako se ti odseda delo v tvornici?“ je vprašal Mosterih.

„Precej bolje nego tebi postopanje,“ je odgovoril Artur.

Rumpel je pripovedoval, kakšno zabavo da so si bili izmislili. Nateknili so bili vsem trem psom pustne krinke na glave. Ah, kako srdito so se bili zagnali psi drug v drugega, kako so lajali in si trgali krinke z glav. „Vsi so bili nori.“

„Kdo?“ je vprašal malomarno Artur.

„Psi.“

„Ah, tako. — Lahko noč, mama!“

Ko je bil odšel Artur, se je spogledala družba. Vsi so sodili, da dela siromak prenaporno, da je postal že nervozen in da bo trpelo njegovo zdravje, če se ne razbremeni kmalu.

„Čemu mu je treba tega!“ je poudarjal Mosterih.

„Izkazil si bo vso mladost,“ se je jezil Rumpel.

„Kakor jaz,“ je pritrdjevala mati. „Kaj sem imela jaz od svoje mladosti?“

„Oh, kaj pa imam jaz, mama!“ se je oglasila Berta in pogledala po strani svoja dva snubca.

Artur pa je hodil naprej svojo pot, tem bolj brez skrbi, ker si je domišljeval, da mu je pravzaprav le zaradi Jožeta in Janeza tako vseč Jemčeva hiša. Da se ne bo brigal za Meto nič več, to je bil vendar že sklenil in zdelo se mu je, da ni še prelomil svojega sklepa. A Jože in Janez, to sta bila prijetna družabnika, oba fanta, kakor se spodobi, brhka in pogumna, z neomejenim poroštvom za vsako svojo besedo. Kako jima je zavidal Artur preproste vrline! Zakaj on ni tak korenjak! Sicer se je začel

oblačiti tudi on bolj preprosto; a kaj, ko mu obleka ni stala tako kakor Janezu! Začel je rabiti domače izraze, da se je časi kar zavzela družba v Javorju in se prestrašila, kadar je začel zagovarjati Artur načelo, da mora dobiti vsaka misel svojo besedo, vsak pojem svoje ime, in da bi se moral imenovati lopov ali goljuf vsak človek, ki zasluži tako ime.

Rumpel je menil, da bi se s tako brezobzirnostjo zelo otežilo občevanje olikane družbe, in stari Klepš je razkladal, da so npravna načela lepa in potrebna, a pravi napredek da sloni le na razumnosti, ki vodi človeško roko, in na pridnem delu, ki ustvarja dobrine. „Razumno delo je vir sreče.“

„Je rekel tat, ko je vrtal blagajno,“ se je rogal Artur.

„Pošteno delo seveda,“ je prikimal oče in odšel k svojim računom.

Celo imeni Janez, Jože sta se zdeli Arturju lepi in blagoglasni, dasi je mislil sam v prejšnjih časih, da človek s takim imenom niti zmožen ni blagih in plemenitih čuvstev, da je treba celo v povestih bolj gosposkih imen, če hoče pisatelj priboriti duševnim vrlinam količkaj verjetnosti. Posebno pa se mu je bilo priljubilo ime Meta.

Kratkomalo, največji slepar ne slepari svojega bližnjika tolikanj, kolikor človek o priliki samega sebe. Naj le pripoveduje Artur, kolikor hoče, sebi in drugim, da hodi zaradi Janeza in Jožeta k Jemčevim! Nas, ki poznamo svet, on ne bo osleparil. Zakaj pa pogreša Mete, če je ni v družbi! Zakaj gleda skozi okno, kdaj da pride! Zakaj mu je dolgčas, če je ni videl! Zakaj mu ni prav, če se nasmeje ona njegovima dobrima prijateljema Janezu in Jožetu! Ali naj nastane med njimi še prepirl in sovraštvo, da bo izpregledal Artur? Zakaj pa sloni tolikrat sam na ranti nad Peščato in gleda v šumečo vodo, ki srdita izpodjeda sivo skalo? Zakaj premišljuje žalosten svojo bodočnost, medtem ko se v krčmi vesele tovariši sedanosti brez premišljevanja? Ali hoče morda skočiti v vodo? Kraj bi bil pripraven, ker je breg visok, strm, porastel s polzavo travo, da bi se še ujel težko, če bi se skesal spotoma.

Kar je, to je. Gospod Artur se je bil zagledal v modre oči mlade Mete, ki ga zdaj gledajo ponoči in podnevi. Če bi bil on pameten, bi pustil Jožeta in Janeza in odšel kam daleč; morda bi se naveličale te žarne oči in se vrnile domov. A te mlade siromake je težko zdraviti, ker se branijo zdravil; najtrdovratnejši niti nočejo ozdraveti. Artur je bil že tak norec, da mu je bilo žal, da je bogat in gosposkega rodu. Oh, samo par dni naj bi živel in delal kakor Janez in Jože, takoj bi si želel zopet nazaj v staro gnezdo. Sama sitnost je takih nenormalnih mladičev. Da je bila Meta nezaupljiva proti njemu, da se je

muzala njegovim besedam, da jih je očitno smatrala za prešerne muhe razposajenega mladeniča, je popolnoma naravno, ker je bila razumno dekle. Artur pa si je gnal to pametno vedenje k srcu. Kolikrat mu je bila že pretrgala besedo, ki je stala njega toliko srčnosti in premagovanja! Kako bi jo mogel preveriti o istinitosti svojih čuvstev, o plemenitosti svojih namenov, ko odklanja tako prijazno in odločno vsako darilo in varuje s toliko ljubosumnostjo svojo prostost!

Artur je sklenil, da izpregovori o prvi priliki resno besedo z očetom o svoji nameri. Sicer ni imel posebnega zaupanja do gospoda očeta, ki se je brigal tako malo za rodbinske razmere; a še teže je bilo govoriti z materjo in njenimi predsodki. Bal se je porogljivih besed in zbadljivega smešenja mnogo bolj nego jeze; a noben strah ni mogel omajati njegovega sklepa. Kadar pokaže on enkrat staršem svojo neupogljivo voljo, mu bo vendar tudi verjela Meta.

Priznati pa moramo, da Arturja ni odvrčala od dela mlada norost. Narobe; vestnejšega in pridnejšega delavca ni bilo lahko dobiti in ravnatelj je izpolnjeval prijetno dolžnost, ko ga je hvalil.

A kakor je ugajala ta hvala očetu, tako je vznemirila gospo mater. Tudi v uradu niso povsod priljubljeni vestni in marljivi ljudje, ker so navadno presamostalni. Razodela je gospa Klepševa svoje pomisleke gospodu Rumplu in ga prosila, da naj poizve, če nima morda Artur kakšnih resnih namenov, kar bi bilo strašno.

Rumpel je obljubil, da je to njegova stvar in da bo znal preprečiti takšno nesrečo.

Berto pa je mučila grozna radovednost, kakšna da je bratova izvoljenka. Od Rumpla in Mosterihana izvedela nič podrobnega, razen da se imenuje Draga ali Dragica in da jo spremlja Artur večkrat domov. Radovednost ji je vdehnila imeniten načrt. Pripravila je tiho svoj kodak, se zavila v plašč in se napotila proti tvornici ob času, ko so odhajali delavci. Skrita je čakala, kdaj da bo zagledala brata, in naklep se ji je posrečil. Ujela je na fotografsko ploščo Arturja in dve spremljevalki. Sreče je bilo nekoliko preveč, a Berta se je tolažila, da je izvoljenka pač tista, ki je brhkejša. Ko pa je bila fotografinja skrbno izprala in odtisnila ploščo, je spoznala z novo nejevoljo, da ne ve, katera spremljevalka da bi bila brhkejša.

Podobica je šla potem iz rok v roke, in ko se je vrnil Artur nekega večera domov, ga je pozdravil bučen grohot mladih prijateljev.

Mati in teta pa sta se držali hudo.

„Kaj pa se grohočeta?“ se je ustavil Artur pred Mosterihom in mrščil obrvi.

„Oh, dovoli, Artur, da se nasmejem!“ je prosil Mosterih, dejal roko pred usta in bruhnil zopet v smeh.

„Le smejta se, norca!“ je dejal Artur, se zasukal in šel. Gospoda pl. Rumpel je spravila njegova jeza v veliko zadrego; zakaj dasi materin zaupnik, se vendar on ni smel zameriti sinu. Hitel je za njim, ga pridržal, ko sta bila sama, in ga prosil, da naj mu odpusti, če ga je razžalil njegov smeh. Govoril je tako resno in prisrčno, da je genil Arturju srce. Pri takih ljudeh je namreč srce zelo mehko in jok in smeh vedno pri rokah. Artur je odkril prijatelju svoje srčne bolečine, svoje nade in pomisleke, in da se najbolj boji matere, očeta ne toliko in sestre nič. Rumpel ga je tolažil, da izteče morda vse gladko; on da ga bo zagovarjal, kolikor bo mogel.

„Ali se smem zanesti nate?“ je dejal tiho Artur in ga objel in mu pogledal v oči, ki so ga gledale pol porogljivo, pol usmiljeno. Rumpel mu je stisnil roko in se vrnil k družbi. Da je materi potem zaupno poročal, da je Arturjeva zadeva resna in vsega uvaževanja vredna, to se umeje; zakaj še manj se je smel zameriti gospe. Z gospo sta tudi potlej preudarjala, kako naj bi se uredila ta sitna stvar, da bi bilo na vse strani prav.

Ko pa je prišel Artur nekega večera lahko noč voščiti materi in teti, sta ga napadli obe, zakaj da se tako smeši pred vsemi pametnimi ljudmi. Artur je ugovarjal živahno, da je vse premislil in da je njegov sklep neomajen. Mati mu je opisovala, kako bi ga osmešila in osramotila takšna soproga v vsaki družbi; mož se mora vendar ponašati z ženo in žena z možem; a že možnost takšne zveze, kakršno zagovarja on, budi ali posmeh, ali pomilovanje; kako bi mogla sprejeti ona sneho, sestra svakinjo naravnost iz tvornice! Niti hlapci in dekle bi je ne spoštovali.

„Kajne, Artur, saj so to samo muhe, ki pridejo in prejdejo!“ je govorila sladko teta: „Če bi mogel ti zadosti občevati s to svojo izvoljenko, bi te ona sama kmalu ozdravila te otročje bolezni.“

Artur se je razvnemal, kakšen pomen da bi pač imelo njegovo življenje, če bi si ne smel izbrati niti družice za življenje; on da hoče imeti soprogo za sebe, ne za druge, ne za svet. „Sploh pa, mama, jaz še ne vem ne, če mara ona zame.“

„Skromen si, Artur,“ je vzdihnila gospa. „A o tej zadevi bodeva še govorila.“

Ko je odšel Artur, sta se zbesedili svakinji. Teta se je srdila, da gospa ne zna vzgajati svojih otrok; da živi le svojim zabavam; to da bi se ne-omoženi ženski ne moglo zameriti tolikanj, pač pa soprogi in materi.

Gospa, ki je čutila, kam da merijo besede, je odgovarjala pikro, da je vseh teh sitnosti kriv le

gospod soprog, ki je pregnal svojo družino v to puščavo; naj bi imel Artur žensko družbo, primerno svojemu stanu, ne bi se bil tako izpozabil; a ljubezniva svakinja da bi bila tudi lahko nekoliko tistega nadzorovanja in varuhovanja, ki je obrnjeno proti njej, odmerila nečaku.

Artur je imel zoper sebe vso rodbino razen sestre. Ta je stala na njegovi strani, ga branila in zagovarjala. Zdaj šele se ji je zdel pravi junak, ko je takorekoč že nekaj doživel, ko ne životari več kakor goba na gnojniku. Le škoda, da ni hotel Artur z njo nič govoriti o svoji srčni zadevi. Oh, kako bi se radovala ona, če bi pripeljal brat kljubu očetu in materi in teti kakšno prav nenavadno nevesto v hišo; kako bi ga navduševala ona za boj proti predsodkom! Da je brat zamišljen in malobeseden, je bilo njej tudi popolnoma umevno, ker je bila že tolikrat brala, kako se vrsti in menja v ljubezni žalost in veselje. Iz tega znanja je tudi sklepala, da ne čuti ona sama nobene ljubezni ne za Rumpel, ne za Mosterih, ker ji nista prizadevala ne žalosti, ne veselja, samo zabavo in dolgčas. Pri Arturjevi zgodbi pa se je že pričela borba s hudimi starši, sebičnimi sorodniki, kruto usodo. Nastati mora še, si je naštevala, razpor med junakom in junakinjo, obrekovanje, spletke, nesporazumljenja, dokler se nazadnje, ko misli bralec, da je srečen izid po človeškem razumu izključen, ne usmili pisatelj nedolžnih trpinov in jim ne da svojega blagoslova. Berta se je že naprej veselila takšnega izida.

Artur pa se je menil tako malo za domačo družbo, da ni hotel ostajati doma niti ob nedeljah, ko ni imel službe. Najrajši bi bil sedel pri Jemčevih; toda Jemčeva mati, ki je vedela, da brusijo ljudje že jezike, je bila naprosila svoja dva fanta, da naj vzameta mladega gospoda pod kakšno pretvezo s seboj, na izprehod ali kamorsibodi, in naj ga zabavata sama. Tako so hodili o prostih dneh, če je bilo vreme ugodno, po bližnjih hribih, se razgovarjali z delavci in kmeti in se učili drug od drugega, Artur demokratskega govorjenja, onadva pa marsikaj drugega.

„Kaj je to pravzaprav, kapital?“ je vprašal Janez, ko so šli neke nedelje od doma. Povsod je slišal govoriti o kapitalu in kapitalistih in vprašati si ni upal nikogar, da ga ne bi imeli za bedaka, ki ne ve, kar vedo vsi. Saj se ne kaže nevednost samo v odgovorih, večkrat tudi v vprašanjih. „Kapital, koliko denarja je treba za kapital?“

„Kapital, kapital,“ je dejal Artur in hodil počasi in se oziral nazaj, če ne pride morda še kdo iz Jemčeve hiše za njimi, „kapital ni treba da bi bil denar. Kapital je vsaka stvar, ki ima kakšno vrednost in od katere pričakuje lastnik kak dohodek. Če imate

Vi, Janez, dva klobuka, enega za delavnik, enega za praznik, potem še ne govorimo o kapitalu; če imate pa enega naprodaj, je njegova vrednost Vaš kapital. Vol, ki orje, ali pa tudi ki se pita za mesarja, je posestniku kapital; od prvega ima dohodek takoj, od drugega, kadar ga proda, in če je vreden tristo kron, ima kmet tristo kron kapitala, četudi nima nobenega krajcarja v žepu, in je večji kapitalist od onega, ki ima dvesto kron gotovine in drugega nič.“

„Presneta reč,“ je dejal Jože. „Komaj smo začeli govoriti o kapitalu, se je že prikazal Brnot. Ali ga vidita pred nami? Prav on je in še par delavcev z njim.“

„Hodimo bolj počasi,“ je dejal Janez, „da ne dojdemo tega človeka, ki ga jaz ne morem trpeti.“

„Lep demokrat ste Vi, Janez,“ se je smejal Artur. „Ali ste tako rahlega prepričanja, da se bojite, da Vas pridobi mož zase? Da se resnica prav spozna, je treba čuti dva zvona, in pravičen sodnik mora zaslišati obe stranki, ne samo ene iz strahu, da ga druga pregovori. Kar pridružimo se jim!“

Kmalu so bili skupaj in vesel je pozdravil demokrat Artur delavce, ki so ga gledali nezaupljivo in odzdravljali s pridržki in pomisleki in začeli zastajati, da bi se iznebili novih tovarišev. Artur, ki ga je zelo zabavala ta zadrega, se ni dal odgnati; začel jih je izpraševati o tem in onem.

„Le počakaj! Kmalu se nas bo naveličal gospod,“ je pošepetal Brnot tovarišu delavcu in se namuzal zaničljivo. Začel je razkladati svoje nazore, kako bi izravnal pošten progresiven davek lepo vse neenakosti v človeški družbi. Saj je istina, da plača oni, ki ima dvatisoč goldinarjev dohodkov, lahko trikrat in štirikrat toliko davka kot oni, ki ima samo tisoč. Delavska plača, dohodek, kolikor ga potrebuje delavska družina, da se pošteno preživi, bi se ne smela obdačiti, vse, kar je črez, pa po stopnjah čim dalje, tem huje. Kdor ima en milijon dohodka, zakaj ne bi plačal 50 %! Ostane mu še vedno pol milijona. Če ne more živeti, naj umrje! Dva milijona dohodka bi vrgla 60 % davka, ostalo bi še vedno 800.000 K, trije milijoni 70 % in tako naprej.

„Torej pri petih milijonih 90 % in pri šestih 100 %,“ se je zasmel Artur, „to se pravi ves dohodek. Tak kapitalist bi delal samo za davke; ampak takih norcev ne bo nikjer dobiti.“

„Saj jih tudi treba ni,“ je mrmral Brnotov tovariš. Brnot pa je razlagal, kako nevarno da je za državo in za družbo, če steče v posamezne roke ves kapital, ki zaslužni potem državljanje.

„Kapitala sploh treba ni,“ je dejal en delavec.

„Najboljše, kajne?“ se je muzal Artur, „da bi ljudje ob dobrih letinah vse pojedli in ob slabih lakote umirali.“

„Kapital je nesreča za vsakega, kdor ga nima.“

„Niti za tega ne,“ je ugovarjal Artur. „Če zadene koga nezgoda, bodi posameznika, bodi državo, požar, potres, vojna, kam pa se naj zateče v stiski? H kapitalu. Kapital prihiti na pomoč, in sicer tem hitreje, čim bolj gladko obliko ima; a najgladkeje teče v obliki denarja. Če pa ne dobi država denarja pri domačih kapitalistih, ga mora najeti pri tujih; obresti gredo iz dežele in tujec postane upnik domačina dolžnika. Ali ni bolje, da je človek zadolžen pri prijatelju nego pri nasprotniku?“

„E, dolg je dolg.“

„To je res. Tembolj bi moral skrbeti vsakdo, da si pridobi nekoliko kapitala za hude čase. Delavca pa, ki sam nima kapitala, preskrbuje vendar z delom tuji kapital, ko gradi ceste, železnice, vodovode, zida cerkve in šole, oborožuje vojake, ki nas branijo.“

„Vas seveda, kapitaliste, branijo.“

„A če bi ne bilo vojakov, bi nam vzel sovražnik ves kapital. Ali bi se godilo delavcem zaraditega bolje?“

„A vam, kapitalistom, bi se godilo slabše.“

„Oh, res je, in mnogi ljudje izpodkopavajo rajši tujo srečo nego kujejo svojo. Zavist je mogočen motor človeškega delovanja. Toda če postanemo vsi preprosti delavci, ali vam ne zraste preveč tekmecev, ali se ne bojite konkurence? Ali ni boljše za delavca, če je v kakšnem kraju mnogo kapitala in malo delavcev, ne pa narobe? Jaz sem prepotoval Holandsko, kjer je mnogo podjetnega kapitala, in sem bil na Ruskem, kjer ga je malo, in če bi videli vi, kako živi delavstvo tam in kako tukaj, bi spoznali, kolik blagoslov je za deželo kapital. Saj tekmujejo kapitalisti tudi med seboj kakor delavci, in čim večja je konkurenca med njimi, tem bolje se godi delavcu, tem ceneje dobi denar na posodo, tem več dohodka daje delo, tem manj denar. Oderuštvo cvete najbolj med siromašnimi ljudmi. Če bi imela naša dežela zadosti podjetnega kapitala, ne bi bežali ljudje v Ameriko. Toda saj ga ne privoščite domačinom; kaj, gospod Brnot?“

„Mi privoščimo bližnjiku, kar sami sebi,“ je dejal Brnot, „a nič več; saj bi bilo proti božji postavi ljubiti bližnjika bolj kot samega sebe.“

„Seveda, če bi vi sami sebi ne privoščili nič boljšega, nego kar imate. Vi seveda ne bi hoteli na noben način postati kapitalist.“ Brnot je molčal in gubančil čelo. „Ali ne bi hoteli imeti Vi več dohodkov, recimo petkrat toliko, kolikor imate, dasi bi ne mogli petkrat toliko niti jesti, niti piti? Indijanci v Ameriki in zamorci v Afriki so deloma še tako srečni, da ne poznajo kapitala, ki je pogoj vsake višje izobrazbe. Kapital vam nabavlja tudi liste in novine, ki vas uče zabavljati čez kapital.“

„Kakšne dobičke pa dela kapital!“

„Da, dobičke. Kaj pa ljudje, ki gredo v Ameriko? Ali gredo zaradi dela? Ne; saj ga imajo doma zadosti; ampak zaradi dobička, ki jim ga ponuja kapital. Kaj pa vi? Če bi vam ponudila kakšna konkurenčna tvornica večji zaslužek od naše, koliko bi vas pa ostalo? Kaj? Ali naj dela samo kapitalist brezplačno? In kateri kapitalist vam je ljubši, tisti, ki zapravlja v inozemstvu svoj kapital po veselicah in kopališčih z igrami in ničemurnostmi, medtem ko stradajo doma njegovi ubogi rojaki, ker jim ne daje njegov kapital ne dela, ne kruha, ali oni, ki gre sam za dobičkom in daje s svojo podjetnostjo tudi drugim dobička? Priliznjenci seveda, ki zamerjajo hlepenje po kapitalu vsakemu razen sebi, vam slikajo podjetnike in bankirje kot krvoločne trinoge, ki režejo jermene s teles ubogega delavstva. Toda koliko slabše bi se godilo delavcem brez teh množiteljev in hraniteljev kapitala! In delavci, ki tako zabavljajo čez bogate podjetnike, zakaj ne gredo delat k ubogim kmetom, ki bi jih sprejeli z razprostrtimi rokami? Toda ne gredo in ne bodo šli; poslušajo pa radi zabavljanje čez kapital, ker ugaja to samoljubju, zavisti, škodoželjnosti, kakor ugaja prekanjenim govornikom vaše ploskanje in ugled in čast in dobiček.“

„Kaj pa tisti kapital, ki ne dela sam, ampak je naložen na obresti?“

„Tudi ta je koristen. Koliko ga je naloženega v dobredelnih ustanovah za cerkve, šole, bolnice, podpore potrebnim! To so sejali nekdani varčni kapitalisti, sedanji rod pa žanje in večkrat zabavljajo tisti, ki uživajo največ dobrot tega kapitala, čezenj najglasneje. Če ima kdo kapital, podjetnega duha pa ne, zakaj ne bi prepustil denarja onemu, ki je podjeten in delaven, denarja pa nima!“

„Ampak obresti!“

„No, kaj obresti? Če da kdo njivo v najem, zahteva vendar najemnino; če posodi konja ali vola, zahteva odškodnino, ali naj bi se moral posojati samo denar brezplačno? To bi bilo krivično. Obresti so najemnina posojila in zavarovalnina za nevarnost izgube. Boljše je za človeško družbo, da naloži kapitalist, ki se noče sam truditi, svoj kapital na obresti, nego da ga zakoplje ali zaje in zapije. Iz dela in varčnosti se rodi blaginja, iz lenobe in zapravljenosti siromaštvo. Najsiriomašnejše dežele rode najzapravljivejše kavalirje.“

„Zakaj pa zapravljajo ti kavalirji svoj kapital?“ je dejal Brnot in pogledal na dve strani. „Zakaj? pravim. Zato ker je njih zasebna last. Naj bi bila to skupna last vse družbe, bi se jim zabranilo zapravljanje.“ Začel je opisovati rajsko srečo človeške družbe, kjer bi bili vsi prosti, vsi enaki, vsi bratje,

kjer bi ne bilo zasebne lastnine, ampak bi delali vsi za enega, eden za vse. Država bi odkazovala dela odraslim, hranila starce, redila in vzgajala otroke, skupno, brez razlike. Zdaj pa je krivična neenakost že med otroki. A kaj so zakrivili eni, da se jim godi slabo, in kakšnih zaslug so si nabrali drugi, da jih je rodila bogata, imenitna mati! V stari Sparti je vzgajala država otroke in kakšne korenjake je vzgojila!

„In še prav lahko“, je prikimal Artur; „saj so jih morali živiti in oskrbovati sužnji helotje.“

„To smo zdaj mi.“

„Samo, da smete iti, kamor hočete, in da vas nihče ne more siliti k delu.“

„Želodec nas sili.“

„Ta je pač neizprosni trinog, in ker je delo vir vsakega napredka in vse blaginje, pogoj vedi in umetnosti, potem igra pač želodec velikansko vlogo ne samo za posameznika, ampak tudi za vse človeštvo. Krivičen pa je, ker terja bogatina in siromaka za enak davek, dasi se sicer upira splošni enakosti narava sama, ki rodi enega za umetnika, drugega za učenjaka, zopet drugega za vojaka.“

„Vojaška dolžnost je splošna.“

„Dolžnost pač, služba pa vendar ne. Človek mora biti sposoben.“

„Če ne za kaj drugega, za kmeta bi bil sposoben vsak.“

„To se samo tako zdi. Rokodelec se izuči v par letih in bi se morebiti še hitreje, če bi se ne rabil kot vajenec tudi še za pestovanje otrok, snajenje sob in postrežbo pomočnikom; kmet se uči vse življenje in ni izučen nikoli. Poznati mora zemljo, ki jo obdeluje, paziti na vreme, ki mu določa delo, skrbeti za delavce, za živino, delati kot hlapec in kot gospodar, z dušo in s telesom, premišljevali, kako bi obrnil vse prav, kaj kupil, kaj prodal, kaj opustil, kaj pre naredil, poslušati mora druge, soditi sam, pisati račune in brati knjige. O kmetijstvu so se pisale že v starodavnih časih debele in poučne knjige.“

„Pri nas doma“, je dejal Janez, rdeč od ponosa in samozavesti, „jih imamo celo skladanico od Družbe sv. Mohorja, o poljedelstvu, živinoreji, sadjarstvu, čebelarstvu in kaj vem, kaj še. O kovaštvu še ni izšla nobena.“

„Seveda“, je dejal Brnot, „ker si ne upa nihče pisati o kovaštvu, kdor ne umeje obrta. O poljedelstvu se piše vse vprek, in če bi se bili vi kmetje poprijeli vsega, kar se vam je svetovalo, bi bili že zdavnaj vsi na tleh.“

„No, vidite“, je dejal Janez, „kako premeten mora biti kmet, da zna presoditi, kaj da je zanj in kaj ne.“

„Trudi se pa kmet zato,“ je dejal Artur, „ker ga izpodbuja zasebna last, ki si jo lahko pomnoži in zmanjša. Skupna last bi bila skupna tlaka, konec pridnosti in napredka. Za skupnost plačujemo davke; a kako jih plačujemo? Neradi, s silo, tako da utrgamo in prevalimo dajatve, da utajimo in prikrijemo dohodke. In kako se gospodari potem s temi skupnimi davki! Kako se kopiči dolg na dolg tudi v rednih, mirnih časih! Naravno. Komu se zdi škoda skupnega imetka? Vsak izkuša nagrabiti skupne stelje in skupnega sena, kolikor more. Slabotniki siromaki dobe seveda najmanj. Država naj bi le bolj strahovala goljufe in sleparje; zasebno last poštenih ljudi pa naj bi pustila pri miru; zakaj pošteno tekmovanje je za napredek potrebno; z goljufijo in sleparstvom pa ne more tekmovati nobena pridnost in nobena varčnost. Brez posebnega plačila se noče nihče posebno truditi; za skupni trud pa ni posebnega plačila. A vsaka zasebna last postane vendar tudi v nekakšni meri skupna last. Čast, slava, ugled kakšnega človeka je njegova zasebna last in vendar se ponaša z njo tudi ves narod; da, celo prepirajo se kraji in dežele in narodi, čigav da je bil ta ali oni slavni umetnik, učenjak, vojskovodja. Židje se bahajo s svojimi Rothschildi, Američani s svojimi milijarderji in vsak kmet s svojim bogatim stricem ali svakom; nihče pa ne omenja rad sorodnikov beračev, ki so se odrekli vse zasebne lastnine. Ime slavnega rojaka je kapital, ki donaša stoterne obresti, ker izpodbuja rojake, da ga posnemajo. Takisto izpodbuja denarni kapital delavca k delu, ustanavlja občekoristne zavode, podpira vedo in umetnost. Če bi bilo pri nas zadosti kapitala, ne bi živeli pleskarji bolje od slikarjev.“

Janez je gledal navdušen mladega gospoda in se čudil, odkod ve toliko. Zdelo se mu je, da bi on sam ne bil mogel bolje izdelati Brnota; prav njegove misli je bil povedal Artur, da je zastajala onemu bahaču sapa. Brnot pa se je muzal zaničljivo in kimal oblastno in sunil s komolcem zdaj enega, zdaj drugega delavca, češ če bi hotel jaz govoriti. Na prvem razpotju se je iznebil sitnežev in krenil s svojo družbo v stran. Na samem je pobil potem imenitno in korenito vse razloge kapitalista Arturja.

Ko so se vračali naši prijatelji v vas, so došli delavca, ki je iskal po cesti ravnotežja, pel samozadovoljen in rentalil poluglasno črez krivični kapital, hudo ženo in nesramne buržoa.

„Oh, kako ga bo vesela žena doma!“ se je nasmejaj Artur spremljevalcema.

„Hup,“ se je kolnilo možu, ki je bil pobral kakor v polusnu Arturjeve besede, „kaj žena! Kdo je gospodar? Ali je baba gospodar? Hup. Zopet en buržoa,“ je govoril sam s seboj, „nesramni buržoa,

vina sit, hup, in kruha pijan. Buržoa, buržoa, hup, da boš vedel!“

Veseli so se ločili mladeniči. Podobne misli so navdajale Arturja in Janeza, ki sta oba premišljevala, kako bosta z razumno pridnostjo in previdno varčnostjo povzdignila svoj dom in koristila sebi in drugim.

Doma pa je obdelovala skrbna mati svojega gospoda soproga in mu opisovala grozno nevarnost, ki preti zaradi Arturjeve nepremišljenosti rodbinski časti in sreči; ona da je vsa obupana, oče pa sedi in gleda in posluša in ne gane niti z mazincem, da bi preprečil nesrečo in sramoto.

Klepš, ki je imel glavo polno drugih, važnejših misli, je miril razburjeno soprogo, da so to domnevanja, marnji, v najhujšem slučaju mlade neumnosti; ravnatelj da je prav zadovoljen z Arturjem, ki je postal priden in vesten.

„Znamenje, da ima nespametne misli,“ mu je segla v besedo gospa. „Mladenič na Arturjevi socialni stopnji, v Arturjevih gmotnih razmerah postane sumen, kakorhitro postane resen. Še tega se mi manjka, da bi gledala jaz delavko v svoji rodbini. In ti, oče in soprog, se ne brigaš nič, ko bi se morali celo zakoni in sodišča zavzemati za poštene hiše in kaznovati sleparstva malovrednih žensk, ki love neprevidne mladeniče!“

„Torej nekaka komisija za pravnost,“ je pripomnil poluglasno Klepš in pogledal postrani nejevoljno soprogo.

„Za pravnost preprostega ljudstva,“ je dejala ona ostro in zahtevala, da mora soprog takoj do ravnatelja Adamiča; ta pa mora ukreniti, kar je potrebnega, da se reši njen ubogi sin.

„O priliki, o priliki,“ je tolažil Klepš.

„O priliki!“ je dejala ona pikro, se obrnila in šla brez pozdrava. Takšen mož, ki se ne briga za ženo, ne za otroke! Ali ne bi bila nespametna vsaka soproga, ki bi se brigala zanj!

Razmišljanje tujih napak je zelo navadna in precej uspešna tolažba lastne vesti. Tudi gospo Klepševo je nekako mirila zavest, da je prava mučenica nesrečnega zakona.

„In ljudje me imajo za srečno!“ je vzdihnila in polile so jo solze. „O priliki, o priliki,“ se je smejala bridko in ihtela krčevito. „O priliki, kadar bo prepozno.“

Srdito se je oblačila in klicala svakinjo, da naj se pripravi, da pojmeta obe k ravnatelju Adamiču.

„Čemu?“ je klicala svakinja iz druge sobe.

„Čemu, čemu!“ se je smejala in jokala razjarjena žena. „Še ti poprašuj, čemu!“

Kmalu sta hiteli obe proti tvornici. Teta je napenjala usta, ker se ji je zdelo, da ravna svakinja

z njo brezobzirno; ta pa si je pritiskala, huda, da nima nikogar, ki bi sočuvstvoval z njo, robec zdaj na rdeče obrobljene oči, zdaj na drhteče ustnice.

Ravnatelj Adamiča je grabila nejevolja, ko sta mu razkladali nesrečni ženski svoje težave in ga prosili v stiski pomoči.

„Neprijetna reč,“ je dejal. „Malo prej se mi je bila izrazila od merodajne strani želja, da naj pospešujem po svoji moči zakonske zveze, zdaj pa, da jih preprečujem.“

„Premislite, gospod ravnatelj! Moj Artur!“

„Naš Artur!“ je zjavkala teta.

Ravnatelj je navajal zglede, kako da je ta in oni uradnik vzel preprosto delavko in našel srečo v zakonu.

„Oh, navaden uradnik pač,“ je dejala mati in si obrisala oči, „toda mladenič naše socialne stopnje! To je kruta šala, gospod ravnatelj.“

Ravnatelj je omenjal, zakaj da ne prepovedo sinu doma občevanja s takšno nevarno žensko.

„Oh, saj smo mu, gospod ravnatelj, saj smo mu,“ je pomagala teta, „toda zaman. Več bi pomagalo, če bi Vi to prepovedali dekletu.“

Ravnatelj je menil, da se to lahko stori, ako hodi ona za njim in ona na njegov dom; če pa hodi on za njo in on na njen dom, bi se moralo prepovedati vendar njemu.

„Ali bi ne mogli Vi, gospod ravnatelj, spraviti teh ljudi sploh iz tega kraja?“ je prosila mati in dostavila, ker jo je gledal ravnatelj nekako čudno

in kakor presenečen: „Saj ne brez odškodnine, ne brez odškodnine. Mi smo pripravljeni preprečiti tudi z žrtvami nesrečo. Navadnim ljudem in delavcem je pa vendar vseeno, ali žive v tem ali v kakem drugem kraju. Nam je do tega, da se odstrani priložnost. Saj poznate mlade ljudi, gospod ravnatelj, in veste, kaj je priložnost.“

„Kdor se hoče ogibati priložnosti,“ je modroval ravnatelj, „se jih ogne lahko povsod; kdor jih pa išče, jih najde povsod. Žensk ne moremo mi zapirati zategadelj, da ne bi hodili moški za njimi. Sploh pa mislim, da pretiravate, milostiva, nevarnost. Gospod Artur je pameten mož. Zdaj vre in kipi mlada kri in poganja demokrasko cvetje, same polne, pisane cvetlice s pisanim vencem, a brez semena. Cvet odpade in sadu ne bo nič. Vroči radikalci okamene navadno v debele stebre konservatizma. Zatorej nič bati, milostiva gospa! Nad gospodom Arturjem bo doživela še veliko radosti njegova mama in veliko časti njegov papa, ki se mu jaz toplo priporočam.“

Gospa je vstala in zatrjevala ravnatelju, da stavi vse svoje upanje le vanj in da pošlje kmalu gospoda pl. Rumpla vprašat, koliko da je že dosegla gospoda ravnatelja spretnost v tej grozni rodbinski žaloigri.

Na cesti sta godrnjali obe gospe o nepostrežljivih moških, v pisarni sami pa ravnatelj o sitnih ženskah.

(Dalje.)

Ob reki deroči ...

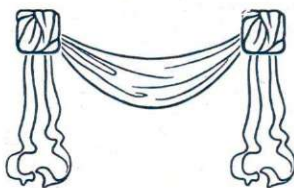
Zložil G. Koritnik.

Ob reki deroči, se zdi mi, stojim —
krog mene pode se vetrovi,
pogreza se zemlja in jaz se bojim:
požro me besneči valovi ...

Na trhli obali ujet, prikovan
nem plačem za mladimi leti:
vetrovi, vetrovi, odtrgajte me,
jaz hočem živeti, živeti!

Oh, strašna je smrt sred zelenih valov —
brez sleda izginiti vanje,
nihče ne prinese na grob mi cvetov,
ne zmeni za večne se sanje ...

Vetrovi, vetrovi, odtrgajte me,
v krasnejšo me smrt ponesite:
cipreso zeleno na srčno mi stran,
nad čelo mi lovor vsadite!

Komisarjeva hči.

Zgodovinska povest. — Spisala Lea Fatur.

(Dalje.)

VII.

Lepo posuta, gladka se vije graščinska cesta od Trnovega na Prem, ob Reki, med grmovjem, pod drevjem. Tako ljubo sije solnce aprilovega jutra, kot da se veseli krasote, ki jo je priklical topli žarek njegove ljubezni, ki je obsul z biseri drevje, grmovje in pisano trato, pokril s čarobno lepoto reško dolino. Sveži, pomlajeni stoje zdaj stoletni topoli, ki so samevali pozimi tako ponosno-vdano v družbi nižjih, golih in otožnih tovarišev ob Reki. Vrbe in gabri, podobe obupa, peli ste zimske dni o sekiri, o sami sekiri in smrti, rogali ste se starcem topolom. Pa zdaj so se odeli starci v novo obleko, začudeno se ozirajo na čudeže, ki se porajajo okrog njih. Mislili so zares, ko je pripihala grda zima, ko jim je iztrgala krohotaje staro obleko, mislili so, da je prišel konec, in zamrl je življenja sok v strahu. Na Reki je pokal led, ob Reki je zvenela sekira. Padali so gabri, debeloglave trdokožne bukve, otožne, stare vrbe; ostali so stoletni topoli. Še se pretaka živa moč po njih, še se čutijo del lepote, življenja, ki prekipeva ob Reki. Oj prijatelji bori, smreke in jelke, resne straže brd in ceste! Krasno se preлива zelenilo vaše obleke. Pa ne domišljajte si, temnolase lepote; nad vse ljubka je bleda breza zraven vas in prekrasne so cveteče češplje, črešnje drobnice, jabolka lesnike. Cvete grm, cvete drevo, rdeče kapice odpira nežno listje, lipa in hrast, klen in jesen, vse se raduje lepote, se ogleduje v Reki, se stresa veselja. Se stresa, otresa biserno roso. Ona se utaplja v Reki, se pogublja na dremajoči cesti. Zdrkne raz bezgove vejice v odprto čašo ledinščice, žari in blešči velika solza.

Takanje palice, klapanje podplatov, ki se drže samo že za lek brezpetih ostankov obuče, prebudi zamišljene topole. V rosnem jutru prihaja žalostna slika, prihaja naš znanec Jožina. Hlače so v resah, od jankete se poslavljaajo zaplate, trta drži ostanke obuče, veho na glavi. To bo imela dela Mihčeva velika dekla, ki očedi in zašije berača v zahvalo, da ji prerokuje veliko srečo v zakonu z volarjem. Imeli bodo dela britev, škarje. Jožinu je pokrila brada usta, sili mu v sence. In malha je prazna, žalosten je škant, vse na Jožinu visi, je scefedrano, samo rdeč telovnik zakriva, skrbno zapet, skrivnosti, katere pri naša gotovo iz glasnega sveta v tiho dolino.

Rosno je jutro, rosno beračevo oko. Zdi se mu, da je bil dolgo z doma. Bilo je v začetku posta, ko je silila pomlad že v deželo in so jo ustavljali mrzli vetrovi. Srečal je grajskega pisarja, ki ga je povprašal po Reziki in mu rekel, ko mu je stisnil par centezimov v roko: „Jožina, ti ga hodila preveč na brda. Ona gori huda.“ Tiste besede je pojasnil še birič Jaka, rekoč: „Salamenski stari krevsač in če-ljustač, ne moreš se držati doli? Ti diši klop?“ V postu je bilo to, zdaj gre na Binkošti, zdaj se je naselila pomlad za stalno v ljubi dolini. Dosti novega je slišal in videl berač, kar se je umaknil komisarjevi jezi, kar se je vdal Rezikinim prošnjam in šel na Reko, da poizveduje o Grgu. Dosti novega je slišal. Polno ponosnega bahanja francoske vlade, jeznih groženj, prerokovanj o njenem padcu iz ust domačinov. Verjel je, kar je želel. Zdaj pa, ko se vrača, da prinese važno novico Mihčevim, zdaj čuti, da je tu močna in trdna francoska oblast. Seničica se skriva pred skobcem, orel lovi jagnjeta, volk ovce, in berač se skriva, da ga ne zaloti žandarm, da ga ne izroči komisarju.

„Zlomek! Jožina! kod si hodil, kod si bil?“ Pri znamenju pod mladimi češpljami na graščinskem travniku ustavi berača Matevž Bitinčev, majhen možicelj v kratkih hlačah, golorok, grablje na rami, ki je imel posebno navado, da je mežikal pri govorjenju, razširjal usta in kremžil ustnice na desno in levo, kar ni pripomoglo posebno k njegovi lepoti.

„I, kod naj bi bil?“ odgovarja berač in njegovo godčevsko razpoloženje se vrača. „Na Reki sem se učil francosko. Za kapetana so me hoteli, pa sem pobral kopita, saj veš, Matevž, da mi voda ne ugaja. In Ančka, tista lepa Ančka „Pri konjiču“ te pozdravlja. Pa kaj delaš, kaj je novega pri vas?“

„Pozdravlja me tista Ančka?“ vleče Matevž usta na vse strani. „Beži, beži, lažnivec. Ti si hodil okoli slabih ljudi in po slabih potih. Povej, kaj je novega? Je res vojska? Travnik pograbilim, da veš, krnine. Pa zakaj bo vojska?“

„O ti Jure jurasti. Zato ker žro francoski molji angleško blago. Kaj pa je novega na Premu?“

„Novega? Pasji rep! Jovaninu na Brcah je poginilo tele. Komisar da se je odpeljal v Ljubljano, ker pravijo, da bo neznansko huda vojska. Naši fantje so že šli.“

„Saj sem ti pravil lani — komet je bil, in rep njegov kot metla, krvavordeč. Šli so, Matevž. Na Rusko. Tam je tak mraz, da zebe še ogenj; ena stran lonca vre, druga zmrzuje, tam hodiš cele tedne in ne najdeš božjega človeka, da ti poda požirek vode. Tam so hudi zmaji, čudne zveri.“

„Ježeš!“ stoka Matevž. „Naši fantje! kaj praviš, Jožina, ali pridejo nazaj?“

„Bog ga vedi!“ reče resno stari berač in gre naprej po rosni cesti. Govoriti o vojski in smrti v tako lepem jutru, kaj ni to greh? In voditi na jezera ljudi v tako lepi pomladi v smrt... O ti šiba božja, drugi Atila, nesrečni Napoleon!

Berač gre skozi vas Bitinje. Na nizkih ognjiščih gore ognji, skrbni, potrti obrazi žensk se kažejo na vratih. „Stric malhar,“ pozdravljajo srajčniki. „Jejs, Jožina!“ kličejo ženske, vabijo berača v zakajene veže. Vsa vas prihiti, vprašuje: Ali je res, da so premagali Francozi Špance in Angleže, ali je res, da je ubit Mihčev Grga?

Mihčev Grga ubit? se čudi Jožina, hoče reči, da ne, in popravi hitro, da je že mogoče. Raznesla je potovka, mu razlagajo. Ubogi Mihčevi! Rezika si bo izjokala rjave očke. Pa se ne joče toliko za Grgom kot zato, ker ne mara starega moža. Dobro zate, Jožina. Zapel boš na svatbi. Šiva se in tke pri Mihčevih, po Binkoštih bo svatba. Pa pravijo, da se vidita rada deklič in grajski pisar. Kaj praviš, Jožina, kaj bo iz vojske?

Berač se čuti na višku. Dasi ga je vznemirila vest o žalosti Mihčevih in se mu mudi potolažiti jih — vendar ne more pustiti prilike, da pokaže, kako važna oseba da je on, stari berač. Zato maha s palico, stresa sive lase, miga z nosom in obrvmi, ko mu beže laži skozi redke zobe: Na Reki da je govoril z županom, z vojaškim komandantom in s konzulom cesarja Franca, baronom Lederer. Vojska bo huda. Če bo zmagal Rus Francoza, bo huda za nas, če bo premagal Francoz Rusa, bo huda za nas. Vojaški komandant je hotel poslati Jožina k cesarju Napoleonu, da bi bil cesarju prvi svetovalec. Spoznal je, kak ptič tiči v beračevi janketi, kot je to spoznala svojčas Marija Terezija. Pa cesar Napoleon se spravlja na Rusko in tam bo mraz. Zato je ušel Jožina iz Reke in se umikal po potu žandarjem, ki so ga hoteli peljati po sili v Pariz. Naj ne pove nihče Premskim, da se je vrnil berač. Škrlatno obleko bi nosil lahko v Parizu, svilen na Reki, pa je rajši raztrgan med Barkini. Avstrijski konzul mu je naročil pri slovesu pozdrav do Barkinov. „Ne bo dolgo,“ je dejal, „ne bo dolgo, Jožina, pa bova zapodila francoske komisarje in žandarje.“ Mogoče je res, da je Grga ubit. Angleži so oblegali pod svojim prvim generalom Wellingtonom mesto Bajador. Grga je bil

pod Wellingtonom. Šestega aprila je padel po hudem boju Bajador. Dosti Angležev in Špancev so pobili Francozi — in hudo so se zmaščevali Angleži nad premaganim mestom. Nad Francoze prihaja že šiba božja. Tudi prejšnjemu guvernerju Ilirije, Marmontu, gre trda na Španskem. Pol milijona vojakov, tisoč topov in dvajsettisoč voz vleče Napolen na Rusko. Pa proketo je, nesrečno bo njih orožje, saj je oropal svetega očeta, sivega starčka. Na Francoskem pa jih je sila takih, ki hočejo imeti starega kralja in se vežejo z Rusom in Angležem. Rus se je zvezal s Turkom, da ga bo pustil zdaj Turek v miru, dokler bo on račun delal z Napoleonom.

Vse jejska, kolne, pritruje in občuduje beračevo modrost. Gospodinja skoči k omari, in ko gre berač iz vasi, sta želodec in malha polna. „Lažja polna, nego prazna,“ se reži Jožina, pove še po potu kaj in se bliža okoli poldneva Premu, premišljeva novice, ki jih je čul. Matevžu, nerodnežu, ni verjel, da se je odpeljal komisar, pa se je bržkone res. Hudič ga nesi! Ampak prav. Morda pride tačas Grga. Prav, da mislijo, da je mrtev. Kaj pomaga Reziki bratov prihod? Stari je dal vero — in Bog! kaj se zagleda neumna deklina v Francoza. Hm, joče... Bo že nehala — nehale so tudi druge, ki so imele zaljše fante kot je ta pšeničnik, ki je sicer prav dober človek — vendar je Francoz.

Razmaknila so se brda, odkrila se je dolina. Tam se svetijo urne motike, tam se kolobari dim iz mlinov in vasi po brdih. In na holmu nad Reko, za starim visokim zidom — o srečne oči! Pozdravljena, sv. Helena! Pozdravljena, sv. Marjeta! Jožina se vrača pod domači zvon — težke dni je živel revež starec v tujini. Oj graščina naša! Še groziš vasem? Še si tisti, ravno tisti stolp pri vhodu? Klop, palica, verige... Pa je vendar težko biti daleč od tebe, ljubi, preljubi Prem! O, hudo je beraču in bogatinu drugod. Hodiš, ne prideš do cilja, poslušaj in ne slišiš — ješ in se ne naješ. Ni našega zelja, ni naših žgancev, ni našega kruha. Samo riba in olje — in olje in riba in smrad. Tu pa cvetje, vonjava, lepota! Zavriskal bi človek in zapel, tekla na široko graščinsko cesto, na cesto, izglajeno od kočij in konj, porošeno od potnih kapelj tlačanov. Oj, trd gospodar si, grad! Premierjen je vsak korak, pretehtana vsaka beseda. „Kje si bil? S kom si govoril?“ Izpraševali bodo, če ga dobe, starca berača. Če jim ne odgovori po volji — v stolp ž njim! Če je posebno sumljiv — v Ljubljano ž njim! Tam je zaprtih dosti njih, ki ne vedo prav, zakaj. Čeljustili so se. Premalo so kadili Napoleona, guvernerja, žandarje, komisarje, delegve. Oj Jožina, pripravi se. Bolj kot komisarja, kadar se vrne iz Ljubljane, sprejemljejo tebe. Jožina je prišel! bodo vpili po Premu

— in težko se izogneš žandarjem. Pa le naprej, da izvedo Mihčevi. Joj, to se bo veselila mati in bo zarobantil stari ata! In ko se izprazni malha novic — nazaj na Reko, da počakaš Angleža, ki pripelje Grga. Oj fantje smo mi . . .

Jožina pomakne svojo veho na stran, hoče zavriskati. Pa glas mu zastane v grlu. Pomagaj, sveta Marjeta, patrona grajske kapele! Črnopolta, grdogleda stojita premska žandarja pred njim, se režita hudobno. Mislita si pač: Zdaj te imamo, potepuh!

Berač si hitro izpraša vest. O večkrat, da bi ne bil tako, je razdražil žandarja z osoljeno šalo. Bil je pri Jeri, in jemala sta na ljubo beračev in drugih pivcev zasmeh. Zdaj pa se pregleda tvoj rovaš, Jožina, zdaj se držita tadva, ko da bi bila izmed tistih, ki so križali našega Zveličarja — čast in slava mu bodi na veke vekov amen!

„Carte de domicile¹, passeporte²,“ se zadereta žandarja. Jožina sede na kantonski kamen. Kdaj še je jemal berač karto, ki stane 76 cent. in se mora dati podpisati vsak mesec komisarju! In čemu karta, da bi hodil po domačem kantonu, ali pas, če gre v drug okoliš. Pas stane pet frankov, Kočevarji, grešniki, ga dobe za en frank, berač zastonj. Toda čemu vse to? Berač nosi vedno, vsem vidno svojo domovnico — malho! — Hudomušno pošili Jožina na moža postave in jima pomoli malho, napolnjeno z različnimi božjimi darovi. Žandarja vzrojita: „Tak beračon hoče imeti sluge velikega Napoleona za norca — ti nimaš karte, potepin? Le počakaj! Povej, kod si hodil, s kom si govoril?“

— Le korajžo Jožina! bodri berač sam sebe, jemlje škant z rame in poje: „Revež sem star, hodim po svetu kakor čebela, od božjega pozora do solnčnega zahoda . . .“

„Ne delaj se nedolžnega. Preko meja hodiš, prenašaš poročila.“

„Na Reko sem šel, da se naučim igrati ‚Le marche du Grandé Napoleon‘. Zložil ga je Chirmer, saj vesta gospoda, pri drugem regimentu lovcev je. Na Trsat sem plezal, da izprosim cesarosti, zdrav naj bo! srečo na vojski. Pa sem videl, naj me oslepi sveta Lucija! Sem videl zavrženo dušo na oltarju sv. Mihaela, ki je čisto taka kot gospod vodja. Pa sem prosil Boga, da ne dene dobrega gospoda na sodni dan med kozličke na levo stran.“

Gospod vodja ni razumel prav vsake besede, vendar je posnel iz beračevega pogleda, da se norčuje Jožina še vedno iz mož postave. Zato je segel po ovratniku beračeve jankete, stresel z močno roko starca in vpil: „Po svojem kantonu se zveraj, nisi

vzel dovoljenja pri komisarju. Čakaj, vas že naučimo! Ta ne ve, kdaj je rojen, drugi ne ve, kako mu je ime, kje je doma . . . Allonc! Z nami!“

Naberačeni drobiž v beračevem žepu je žvenketal, strune na škantu so jeknile, Jožina se je pa kremžil in prosil: „Pustite me za voljo božjo! Nikomur ne prizadenem žalega — pustite me, žal vam bo! Pomagaj, sveta Marjeta!“

Hitro je uslišala patrona grajske kapele berača. Kot vihar je pridrvil po cesti jezdec. Morda kurir, ki nese važen ukaz guvernerjev? Ne, tako ne podi konja ukaz službe, tako hiti samo ljubezen. Zasvetijo se epavlete, vihra bel plašč, črna griva. Konj in jezdec sta izraz nepremagljive sile, ki vzbudi vsako pomlad novo lepoto in življenje, ki rodi velike misli, ki ustvarja, ohranjuje. „Intendant!“ vzklikneta žandarja in se postavita v red. „Intendant!“ reče veselo berač, dvigne roke in kliče: „Bog ohrani mademoazelo v gradu!“

Rosa blešči v Andrianovih kodrih, vlažne, zamišljene so njegove oči. Sladek spomin, pričakovanje je v njih. Kar ga prebudi lesk bajonetov, ga kliče proseč glas, ki blagoslavlja ime ljubljene deklice. S krepko roko ustavi Andrian mahoma konja, stisne obrvi, ko spozna, kaj se godi, z zapovedujočim glasom zahteva pojasnila. Vodja poroča, intendant se igra z bičem, tenki prsti oprijemajo nervozno ročaj, okrog pesniških ust se seda nezadovoljnost, prezir: kaj mislita žandarja, da ju priporoči za tak slaven čin guvernerju, da dobita dekoracijo od cesarja? Berača zlostavljati, ki je klical Mabellino ime, ki ga obdaruje vedno rada preljubezniva . . . Andrian de Varburg dvigne glavo, premeri oborožena moža:

„Znana mi je, gospoda, vaša vnema v cesarjevi službi. Polovili smo roparje, vtaknili potepuhe v vojaško suknjo. Godce, ki vedre dušo tega preprostega, dobrega naroda, berače, ki se obračajo na usmiljenje lepih duš, onemogle starce — te pustimo, ti ne škodijo nikomur. In,“ se nasmehne Andrian ljubeznivo, „je tudi res, da je malha potna pravica beračev, malhi je odprt svet — zato naj le gre berač svoboden za svojo zastavo.“

„Bog Vas blagoslovi — koder bom hodil in šel — povsod bom molil, da povrne Bog tisočkrat Vašo dobroto, da varujejo vsi svetniki in mamka božja mademoazelo.“

Tako je hitel vesel berač in poljuboval rob Andrianovega plašča. Žandarja sta se pooblačila in vodja je opomnil drzno:

„Dovolite, gospod intendant — gospod komisar je ukazal . . . Berač je sumljiv . . .“

Andrian ga premeri: „Slabo smo zapisani v srcu Ilircev, če se moramo bati starih beračev. Na moj ukaz! Allonc! Eu marche!“

¹ Domovnica.

² Potni list.

Pozdravila sta in koračila po vojaško proti Premu. Plemenito nevoljo na lepem obrazu, je gledal Andrian za njima in vprašal prijazno berača, kako sta ravnala žandarja ž njim, ga pomiloval in mu vrgel svetel frank. Ko je že oddirjal, je držal Jožina rosnih oči frank v roki: „Naj me vzame zlo-dej,“ se je zaklinjal sam sebi, „če ni škoda, da je Francoz! Niso vsi Francozi pasji, temu gleda do-brota kar iz oči. Daj ti Bog stotisoč sreč s tvojo lepo deklico!“

Blagoslavlja se je bližal berač Mihčevemu mlinu. Ni slutil, da pomaga ravno on, da pride velika žalost nad mladega intendanta. Ko je zvonilo poldne, je stopil berač skoz kolono¹ obzi-danega dvorišča pod porton,² se prihulil do dru-žinske hiše in vzel škant raz ramo. Prisluskal je hip, se nasmejal zvito, ves nekdanji Jožina. Notri je šumelo kot v panju čebel. Lesene žlice so udar-jale ob skledo, dišalo je po žgancih z ocvirki, po kislem zelju. Govorili so seveda o vojski, omenjali tudi Jožina, molčali o Grgu, da ne slišijo gospo-darjevi, ki kosijo v atovi hiši. Berač je širil nosnice, požiral vonj moke, jedil, se spomnil, da hite notri jeziki pa tudi žlice — in udaril z javorjevimi pal-čicami po škantu in zapel: „Bom molil sveti oče-naš, kakor ga je molil Jezus naš. Marija Devica je sanjala...“

„Ježeš! Jožina!“ se je dvignil notri po hipnem molku glasen hrup; železna vrata butnejo narazen, radovedni obrazi, mastne žlice obkrožijo berača, ženske in moški ga obsujejo z vprašanji. Tu je tudi klepetavi škilasti čevljar iz Kilovč, modri tkalec iz Zagorja, mojškra iz Bistrice, in vse kriči: „Jožina! Jožina!“ Na tak šum se pojavita na pragu gospo-darjeve obednice gospodarja, ki bi sicer ne vstala od kosila, tudi da pride sam francoski komisar v vas, bolj počasi pride blede gospodinja, deklici. Vsi so pobiti. Berač pogleda po vrsti obraze, v katere je vdihnili grozna novica pečat žalosti, dvomov. „Je mrtev — je res mrtev Grga — veš kaj, Jožina?“

Nepopisno velikega se čuti Jožina. Kaj mu ni rekel ta gospodar, da naj se ne vtika berač vanj? Zdaj pa vidi rad, da se vtika, prerad! Na nemo vprašanje gospodinje odgovori s tolažilnim mežika-njem, z migljajem, da ve dosti, pove pa pozneje. Nihče ni omenil Grga. Vendar so ubežale sence od Mihčevih, se skrile pred pomladno lučjo v temne kote velike obednice, da počakajo tam ure, ko se vrnejo v srca in lica.

„Rezika,“ zapove gospodinja, „daj Jožinu krož-nik, danes bo jedel z nami.“ Rezika odpira veliko

omaro za posodo, družina zija okamenela na dolgo mizo v obednici in na berača. Še nikdar se ni sli-šalo kaj takega! Berač z gospodarjem pri mizi! In tudi Jožinu se zdi preveč te časti. „Bog vam povrni, botra Mihčeva,“ pravi. „Res sem že jedel z gene-rali in benečanskimi plemenitaši, tudi z našim svetlim knezom, gospodom Porcia, Bog ga ohrani! Pa tega je že dolgo! Zdaj jem najrajši, kot tista prevzetna grofica, na koščenih mizi, na lastni mizi. Haha! Botra Mihčeva, na Reki so se mi delale skomine po vaših žgancih — daj mi jih, Rezika, preden požro te grdobe vse, žgancev in zelja mi daj.“

Jožina, navihanec, hoče deliti svojo čast in be-sede med družino in gospodarji, pa sede na prag med obema sobama, je in govori. Čudne zmesi resnice in laži je razkladal, da je strmela družina in sta se nasmihala resna gospodarja. Izginili so med-tem žganci, družina je naslonila lakti na javorjevo mizo in zijala v berača, ki je postal na Reki tako imenitna oseba. Še Šimen mu ne zabavlja danes, saj ni revež sploh več tako glasen, kar se moži Rezika.

Gospodinja pogleda starega ata. Mož vstane, se prekriža, giblje viseče ustnice, vela lica. „Dovolj je čenč!“ reče po molitvi. „Vi drugi na delo, Jožina, tu imaš kozarec vina, povej, kar veš, pa ne lovi muh!“

Berač pripoveduje, gospodarja potegujeta črno kapo na ušesa, mati, sestre se zasolžijo. Da, sam Bog je dal, da je dobil Jožina Stiva, da se ne to-pijo zdaj žalosti radi usodne novice, da se jim užiga up videti po tako dolgi ločitvi ljubljenega Grga.

V krčmi „Na Mlaki“ pred Reko, pri „Barba Franu“, se shajajo skrivači in privaževalci angleškega blaga, pred nosom duanerjev in slavne na-rodne straže, ki naj čuva vse ilirsko obrežje. V tisti krčmi je zmerom godba, ples. Pihajo na meh, na sopelice, udarjajo tudi po slamici, prepleteni z ži-cami. Tam se je bil ustavil Jožina, izpraševal, pil in godel, nazdravljaj v pričo duanerjev Napoleonu, ga klel za njihovim hrbtom in čakal, da se pojavi Stivo Ružičev iz Preluke, ki prenaša na brzem an-gleškem korzarju prepovedano blago in je bil od-peljal Grga na Špansko. Stivo, to je junak. Pod to-povi Pulja in Reke, pod puškami narodne straže izkrcuje on bale in žaklje. Naj le pišejo Franzosi o bojih cesarju vdane obrežne straže, kos finega sukna je stražarjem ljubši nego Napoleonova hvala. Ljud-stvo po Reki in Trstu je silno razburjeno, kadar požigajo oblasti angleške bale. Ne gre jim v glavo, zakaj da ne pusti cesar rajši razdeliti tako blago med lačne in gole reveže. Ne gre jim v glavo, za-kaj da prodaja vlada vzeto kolonialno blago, ne

¹ Obokani vhod.

² Glavna hišna vrata.

gre jim v glavo, da se mora delati sladkor iz javorjevega soka, iz grozdja, iz koruznih stebel, iz pese. Pripovedujejo, da bo vojska, ker je dovolil rusovski cesar angleškim barkam v deželo in prepovedal francoskim. Pravijo, da bo sežigal zdaj Rus francosko blago, oj, ti popačeni svet! Vse je sito večne vojske in straže po morju, vse je sito francoske, samo sebe hvaleče vlade.

Neki dan je bilo nabito polno pri „Barba Franu“. Dim se je vlekel tako gost, da se ni videla več debela Mara pri ognjišču, kjer je mrcvarila večne sardale in polento. Duanerji so kvartali, majolike so pele, črni istran je tekkel po mizi. Godci so peli Marmontovo slavo in pivci so potegovali neskočne: „Onaninanena, krava nima sena.“ Pa ti stopi v tisti dim, na opljuvana tla, gospod iz žlahtnega stanu. Lase namokane, klobuk na tri ogle, škricovsko suknjo, baržunasto, modro, zlate gumbke. Vprašal je oštirja, če je tu kdo, da ga prepelje na Volosko. Počaka naj žlahtni gospod, je rekel oštir in mu prinesel vina. Gospod je le pokušal vino, poslušal besedo in petje, ogledoval ljudi.

Duanerji so odšli. Mož, ki je igral na slamico, je udaril novo vižo. O močni Mantovi, ki je bila čast kraljeva, je zapel, o junaku Andražu, ki je vodil Tirolce in umrl za starega cesarja. Nato je zapihal mehar o generalu Lavdonu in Jožina je zabrenkal: „Kar smo mi brambovci“. In naenkrat so pozabili vsi na Francoze, vse je govorilo in želelo Napoleonu pogin, pelo slavo angleškemu generalu Wellingtonu, ruskemu Aleksandru.

Gospod v modri suknji je stopil k beraču in ga vprašal: „Odkod si ti?“

„Iz Barkinov, žlahtni gospod.“

„Vi Barkini ste jako zavzeti za Francoze?“

„Ubila jih strela, žlahtni gospod!“

„Tako je prav,“ je potrkal gospod beraču po rami in klical: „Vina, za tako besedo vina!“

Udarili so z majoliko po mizi, da so letele rdeče pene pod strop. Tuji gospod je sedel k beraču in izprašal to in ono o komisarju, o kmetih, in se ni odpeljal nikamor. Ko je odšel, je povedal Barba Franc, da je to sam avstrijski konzul, baron Lederer, da poizveduje rad, kako se godi v deželi cesarja Franca, in da pomaga rad vsakemu, ki drži s starim cesarjem in ima kak račun z novim. Dobro je, če ima človek takega prijatelja.

Tisto noč je prišel Stivo. Povedal je, da leži Grga ranjen v Bajadocu, da mu je poslal Grga sporočilo po ujetem vojaku Francozu, kateremu je bil rešil življenje; da želi in hoče Grga v kraj, kjer se razvije vojska zoper sovražnika miru, Napoleona. Stivo mu bo pomagal, da pride in pozdravi na tem potu tudi dom. Nevarno je Ilircu, ki služi pod drugo

zastavo, pokazati se v Iliriji. Kot mornarja pripelje Stivo Grga na Reko, odtam naj ga vodi dobra sreča na dom, preko meje.

VIII.

Še niso zapeli petelini ob reški cesti, še pase danica zvezd nešteto čredo, ko vzbuja speče vasi ob dolenskem Potoku ropot koles. Jakopinov Mene v Dolenji vasi odpre zasenene oči in gleda iz visokih svisli, kako se vleče po temni cesti voz za vozom proti potoku. Eden — dva — tri — cela vrsta... Deset jih je. Na vsakem gorita po dva farala¹, pri vsakem hodi ob velikih konjih trdega koraka voznik. Kolesa se obračajo, škripljejo, pričine se tresejo na močnih verigah, zalite noge konj tolčejo enakomerno gladka tla, voznik z modrim pripasom, klobuk po strani, kamižolo na rami, se ozira na zaprta okna, ne zažvižga, ne zapoje, kot da se boji prebuditi tihoto noči.

Parizarji so. Vozovi, narejeni v Parizu po cesarjevem predpisu in ukazu, da morejo nositi toliko in toliko centov in kvintalov blaga, namenjeni, da prenašajo iz daljne Turčije preko Ilirije in Italije na Francosko bombaž, kože, tobak, velblodjo dlako, drage tkanine. Napoleon je prepovedal Angležu razvažati svoje blago po Francoskem in po morju Francozom vdanih vladarjev. Tam daleč pri Indiji pa ne pusti Anglež, da si Napoleon odvaža prekmorsko blago. Večna vojska je na morju. Zdaj ti ujame angleški korzar francosko fregato — zdaj pokonča francoska brzojadrnica angleški brik. Zato je poiskal mogočni cesar trgovini novo pot, guverner Ilirije, Marmont, jo je izgladil, očistil, naredil varno. Na tržaškem in ljubljanskem trgu sežigajo kupe angleškega sukna. Bogve čemu? Iz Turškega pa pride sirovina, izdelana na Francoskem. Od vozov se plača transito 20 cent. od kvintala dunajske teže, 15 cent. od 100 frankov vrednosti. Zidajo se skladišča, odpirajo gostilne, služijo vozniki, služi dežela. Čudni časi — kdo jih razume? Pa zakaj gredo parizarji nocoj, ponoči v Trst? Sicer hodijo za dne in pridejo na noč tja. Slabo so postregli voznikom pri Pipanu v Jušicah, ker gredo tako tiho skoz vas, ko jih je sicer sama prešernost. Ne vrisajo, ne robantijo, ne pokajo z bičem. Gotovo se boje strahov v Potoku... Tako premišluje in premišluje Mene, dokler mu izgine luč faralov iz oči in ga zagrne nov spanec.

Karavana voz je iz vasi. Vozniki se ozirajo. Za njimi so ostale Jelšane, na griču, objetem od ceste, pred njimi je gozd, ozka soteska, po njej teče ob

¹ Zaprta svetilnica.

cesti potok. Nevaren, pust kraj. Zato si potegne Fernantov Bolte klobuk na čelo, izkuša prodreti tmino noči, gozda in jarka in opozori tovariše s klicem: „Varda!“¹

„Jožina,“ reče nato polglasno močan fant pri petem parizarju in pogleda na višino voza, „zdaj velja korajža, zdaj pride Krvavo rebro in jelšanski Lah.“

„Da bi vzelo Krvavo rebro zelenega žandarja,“ želi glas z voza.

„Bog te usliši, Jožina, in nas reši Lahov, živih in neživih strahov,“ odgovori voznik.

„Ali si neumen!“ ga poučuje potihem glas na vozu: „Vsak strah je živ. Če ni živ, ne more iti po potoku.“

„Tudi ura gre, pa ni živa — kaj dela Grga?“

„Spi.“

„Varda! Maček!“ zakliče z glasom, v katerem trepeče groza, ki jo čuti korajžni, tepeža vedno željni Fernantov Bolte. Vsem gredo lasje pokonci in vsak las ima svoj kanec: Gozd ob cesti, dom neizpokorjenih, nerešenih duš, stoče, raste visoko. Svit faralov pada na cesto in jarek. Vsem je viden maček, ki se priplazi izpod orjaške smreke, se plazi voznikom okrog nog in jih spremlja tako od prvega do zadnjega. Že leta se klati ta maček ponoči ob potoku, ne prežene ga molitev, pobožna beseda. Udariti pa ne smeš mačka z bičem ali s palico tudi o belem dnevu ne. Gre o tem taka pravljica in potrjujejo jo stari in resni ljudje, potrjuje jo poštar Juri v Bistrici, ki je videl na svoje oči sledečo prigodbo:

Voznika, ki je hotel na Koseze, je ustavljal pri znamenju velik maček. Bržkone ker se voznik ni odkril in ni pomolil za dušo Janeza Rejčevega, ki se je ubil tam. Nekoč voznik obrne bič in udari mačka. In glej! Maček je vzrastel, se razpolovil — nastala sta dva. Ta sta se tudi razpolovila in tako je bila nakrat vojska mačkov tu, ki je silila na voz. Da se ni preplašil konj in oddirjal, da ni klical mož vseh svetnikov in da ni imel svete moči pri sebi, raztrgali bi ga bili jezni mački.

Taka se zgodi večkrat fantom na vasovanju. Nalete na mačka, ga sunejo, maček zabrlizga in v hipu je kup mačkov tu, ki puha, raste, se množi... Samo leskova šiba, če udariš na desno, od sebe, te reši pošasti. Taka je z mački, hudi duh je v njih. Kaj čuda, če trese mrz na naše voznike v taki soseščini...

Maček se ustavi na poti, ki je odmerjena nerešeni duši, zamijavka. Smeh sov odgovori njegovi tožbi, po gozdu hrešči kot bi lomila burja veje, ko

je vendar tako tiha pomladna noč. Veseli se otresejo vozniki in trde, da jih ni bilo prav nič strah, ne za kanec, ne za lekec. Klic: „Varda!“ jih opozori na drugo neprijetnost: Žandarji...

Bajoneti se zasvetijo, grozeč, prodirno zro izpod visokih klobukov Lahov ostre oči. „Tutto in ordine?“¹ vprašata in gresta od voza do voza, pogledujeta, če je prevezano, privezano in pokrito vse po predpisih. „Tutto in ordine,“ pustita parizarje naprej. „Tutto in ordine,“ ponavljajo vozniki prešerno, zapokajo z bičem, zavriskajo, da odmeva iz tihe noči. „Tutto in ordine,“ zakliče hripav starikav glas in krohotaje ponavljajo vsi te bogve zakaj tako smešne besede.

Žandarja se spogledata, primeta za puško. Se upajo predrzni kmetje norčevati iz zastopnikov postave in reda? O pač, upajo se! Kaj vse se ne upa ta predrzni, zarobljeni svet, kako nagaja skrivaj in na javnem žandarjem in drugim oblastim, ki so poklicane, da napravijo iz teh zaplankanih ljudi zavedne državljane slavne Francije. Boga bi zahvalil Kastavec in Barkin, da je segel veliki Napoleon s svojimi ukazi in skrbjo v primitivne naprave teh dežel. Par let in vladala bi obilnost v teh kamenitih krajih, koder je lepšala in tolažila doslej revščino neumna zadovoljnost neznanja. A hvaležnost — kje je? Koliko dela je dalo ilirski upravi samo čiščenje gozdov in cest. Skrivali so se v njih cigani, dezerterji, vojaški uhajači, rokovnjači. Kmetje, meščani so stali v tajni zvezi z njimi. Roparji so bivali v kamniških gozdovih, na notranjski Rauberkomandi, pri Jelšanah, na Mašunu. Največ škode in preglavice pa je delala različnim vladam roparska družba, ki je bivala že okrog štirideset let v lesovih med Puljem in Rovinjem in strašila odtam, stoinpetdeset glav po številu, vse Primorje. Lovili so Benečanje to družbo — pa njih ekspedicije zoper roparje je potolažil denar — in hrvaška meja je bila blizu... Pod avstrijsko upravo so ponehala zasledovanja, roparji so se okrepili, in ko je prišla Istra pod italjsko kraljestvo, se je začel še bolj divji nered. Ker pa so bili celo bogati posestniki skriti udje roparske družbe in so se bali drugi posestniki ovaditi kaj iz strahu pred roparskim maščevanjem, so bili zaman napor redarstva, polastiti se predrzne bande. Ženialni organizator Ilirije, bistrovidni Marmont, je našel leka tudi tej rani. Poslal je redne vojake nad roparje in jih pomnožil z oddelkom narodnih gardistov; tem se ni bilo bati za svoja posestva, ker niso imeli ničesar, a so poznali roparje in njih skrivališča. Vojaki so obstavili nepričakovano vasi, da ni mogla živa duša obvestiti roparjev. Tako so jih

¹ Guarda = pazi!

¹ Vse v redu?

polovili po gozdih in nagla ostra sodba je preplašila druge; dežela je očiščena. — Varnost bi že bila. Njo cenijo tudi Ilirci; drugače pa je, teže je z drugimi naredbami: za javno snago, red in zdravje, ki ne gredo v glavo tem zanikarnim ljudem. Pristojbine, patent, to jim ne gre. Zakaj ne bi smele zdraviti babice brez izpričevala, zakaj bi se ne smelo prodajati, kupovati, točiti, delati — vse, kakor se komu poljubi? Razlagaj jim! Kot vol zijajo v tebe ali pa škilijo zlobno izpod čela. In potem so pritožbe radi kazni! Za domovnico se ne potrudijo, pisma dajejo vkljub vsem oglasom nefrankirana na pošto, prošnje nekolekovane. Zato je odmerjena kazen tridesetih frankov za nekolekovano listino. In orožje nosijo še vedno radi, vkljub ukazu, da se pošlje vse orožje in strelivo v Novo mesto in Ljubljano; nosijo ga, pa ne marajo plačati pravice zanj, deset frankov. Smodnik najdeš vedno tu in tam v kaki hiši. Kolikim so ga že pobrali in poslali chefu en poudre v Ljubljano. Da bi si že enkrat zapomnili, da smejo imeti pet kil smodnika pri hiši samo tedaj, če izpričajo, da ga rabijo za lov. Da bi ne kadili po hišah zoper točo, zoper coprnice, zoper bolezni, na čast svetnikom — tega jim ne izgovoriš. Zato pa vedni požari, škode. Zdaj pogori mesto, zdaj vas, in zaman so odredbe intendantov za varnost, če jih ne uvaža narod.

Ilirija meji na morje, je ključ nanj. Obrežje mora biti zavarovano, ker križarijo po Adriji angleške jadrnice in silijo na suho s svojim tovorom. Vojaška straža po vsem dolgem in ključastem robu Ilirije bi stala mnogo denarja, bi morala biti gosto postavljena. Po zgledu straže na granici, katere organizacijo je razumel in občudoval maršal Marmont, po tistem zgledu je osnoval narodno stražo Ilirije, ki čuva bregove, menjuje krogle z Angleži; stražo, ki ne stane skoraj ničesar, a izvršuje vneto svojo častno službo. Tako straži ilirijino obrežje dvatisočpetsto mož od Reke do Trsta, vse straže od Ilirije do Dalmacije in Albanije je deset tisoč. Treba je stražiti, paziti. Mnogo emigrantov je v Avstriji, v Iliriji. Po morju prihajajo bojna poročila — preko morja se snujejo tajne zveze. Kazen, ki je zadela zaroto Georga Cuodedala, katero je plačal z glavo princ d'Eughien, ne plaši onih, ki ljubijo tmino nereda, ker se ribari tako dobro v njej. Radikalni republikanci bi radi prevrgli od Napoleona postavljeni strogi red. Legitimisti zahtevajo, trde, da bi bil moral Napoleon, ko je potlačil revolucijo in postavil zopet vladarski prestol, da bi bil moral poklicati nanj Bourbonce, edino upravičene vladarje Francoske. Vedne spletke teh in onih silijo slavnega cesarja k strogim naredbam, ki so neljube njegovemu rahlemu čuvstvu. Angleško zlato, angleški vpliv hujska vladarje k

vojski, narode na upor; Ilirci, slepi za svojo srečo in slavo, poslušajo radi angleške podpihovalce, zato je žandarjem stroga dolžnost paziti, da ne pridejo v deželo nepotrebni ljudje, nepotrebne misli.

Na vse to mislita čuvaja postave, ko sledita karavani voz, poslušata krohot vodnikov. Krohot se umika, umolkne, farali izginejo. —

Prvi prameni svetlobe preprezajo nebo, ko pridejo vozniki do Kosez. Petelini po vasi pozdravljajo rojstvo jutra, na visokem parizarju se dvigne razmršena glava, gleda pozorno v mrak, se nagne nad blede obraz, ki gleda iz povoščene plahte. „Grga, zarja poka!“ kliče Jožinov ohripeli glas. Starec se spominja, kako je klical nekdanj s temi čarobnimi besedami, ki opisujejo skrivnost rojstva mladega dne, pred hišo ob reki dečka, katerega pelje zdaj ranjenega naskrivaj v dragi dom. „Zarja poka, pri Kosezah smo, Grga. Te zebe, dečko moj?“

Grga odpre oko, leskeče v žaru vročnice, ne odgovori. Rjavi krasni zvezdi se upreta v nebo, se zamislita. „Kmalu boš doma, Grga,“ ga budi berač. Mladenič izkuša dvigniti obvezano glavo, starec mu jo podpre. Radostnogrenko zaigra pod senco dolgih las, slike vročnice se umikajo, misli šepetajo:

— Doma! Pozdravljaš, beloglava čuvarica, visoka Stražica, pozdravljate, gore, sina, ki se vrača v vaše krilo, bojevnika svobode, ki prihaja ranjen, da si pridobi novih moči v tvojem toplu vrelu; da se bo bojeval naprej zoper moloha,¹ nenasitnega dežel in krvi, bojeval do zadnje kaplje. Dom, dragi dom! Ilirija, sen vročih src! Nad teboj plava Napoleonov orel... Ostrokljun, grabljiv. Pa ne dolgo več, moj dom, ne dolgo — in orel povesi mogočna krila... Dom moj! Nad teboj je danica — je upanje. Danica, draga znanka! Na morski poti, na skalah španskih taborišč si gledala v me, si mi prinašala materin pozdrav. Svetlo si lesketala na tujem, leskečeš v domu — leskečeš materinih solza. Ljuba mati! Tvoje molitve, tvoje vzdihe sem slišal v gromu smrtonosnih topovih krogel. Tvoja molitev je odvrčala od mene svinčenke, jeklo in ogenj. Zdaj pridem, mati, da ozdravim ranjenec ob postrežbi tvojih mehkih rok. Težko si pustila sina — težko ga pustiš... Solze bodo spremljale mojo pot. Tolaži se: Ne jokaš sama, vse matere v Evropi jočejo s teboj.

V dolgih vrstah hodijo, jezdi. Vozijo topove, orožje, prah. Izbrani so konji, izbrani jezdec in pešci, izbrani so vojvodi. „La Grandé Armée“. Z dušo, prekipevajočo gotovosti zmage, je imenoval Napoleon to skupino odličnih regimentov pod poveljem svetovnoznanih mož. Vsi vajeni zmag! Preplašijo Rusijo? Kasna v besedah, resna, neukretna, se ne

¹ Ruska proklamacija.

baha, ne govoriči velika Rusija. Plemeniti Aleksander je prevzel nalogo, da maščuje čast evropskih vladarjev, dovolj so se že uklanjali potomci imperatorjev otroku revolucije; predolgo že je svoboda in sreča narodov igračna beseda v ustih Korzijca. Vstaja Rusija, da maščuje narode in vladarje. In ti, Avstrija? O ti geslo bivših brambovcev — ti hočeš biti, vem, hočeš biti: Avstrija za vse! Da reši tebe, je žrtvoval cesar Franc lastno hčer. Na prestol, postavljen nad krvavimi podrtinami, je sedla Marija Luiza. Pri njej stoji senca nesrečne Antoinette. — Francija je mačeha avstrijskih cesaričinj, Francija je ognjenik, ki bruha pogubonosno lavo. Da ustavi Aleksander uničujoči tok, da ga ohladi mrzla moč severja, čakata Franc in Friderik Viljem, čakajo vsi, ki so bili žaljeni, oškodovani po Napoleonu. In kdo ni bil? Kdo ni vzdihal pod njegovim despotizmom? Književnost vse Evrope plazi pred njim — in če se najde plemenit, svobodeželjen duh, ki pove odkrito svojo misel — tedaj se pokaže naše sramotno suženjstvo. Palm — nemški tiskar, ustreljen na Nemškem, na ukaz Napoleonov, ker se je tiskala pri njem brošura, ki drami nemški narod; Stein — umen mož, ki je zidal podlago osvobojenja na Pruskem in bil pregnan na ukaz mogočnega. Niste edini v inozemstvu, ki ste trpeli od tiranstva samosilnika — družijo se vam v Vezelu postreljeni Šilovi častniki, naši postreljeni kmetje v Novem mestu. Pregnani vladarji, oropane cerkve. Prehuda sila rodi odpor. Mar nisi postal nerazsoden, ženialni, veliki Napoleon? Vele, da ne dosejajo več tvoje moči tvojih blaznih načrtov, vele, da je otemnelo brezmejno hvalisanje tvoj um, da ti je vzela višina prestola čisti pogled v nižino. Iskal si vojske, da ponižaš moža, ki ti je bil prijatelj, da ukloniš svoji volji državo neznane velikosti. Veš li, predrznež, ki se igraš s človeškim življenjem, veš li, kake sile izbruhne sever v tvojo propast? Še vihrajo nad Grand' Armée zmagonosna bandera Ostrlenke, Jene, Wagrama; še jo spremljajo orli posnemalca rimskih cesarjev, še hoče biti Napoleon drugi Aleksander Veliki, drugi Karol Veliki. A prvi list je padel pri Eblingenu iz venca tvoje slave, Napoleon — več nisi nepremagljiv. Senca pogube spremlja Grand' Armée ... Slovanski bratje! Barbari! Vi rešite svobodo Evrope! — Oddahne se svet. A gorje nam, hlapcem! Naši bratje padejo žrtve naše sužnosti ... Kje ste, brambovci? Prisegli ste — zemlja in nebo sta slišala — zemlja in nebo sta priča naše sramote ... Ilirija! Lažniv glas te je klical — glas ošabnega Korzijca.

Rahlo priveje od Stražice, stresa rosne veje. Hladeče padajo kapljice na Grgovo vneto glavo, tolažeče mu šušti veter: Pogum! Niso strti vsi značaji — ni uklonjena volja, ni pozabilo srce. Pevec

Ilirije zapoje novo pesem, duh Napoleonov preobrazi Ilirce, da vstanejo nov narod.

„Grga, ali slišiš, Grga? Kako ti je, dečko moj?“ vprašuje Jožina in briše mladeničevo rosno čelo.

„Dol s francoskim orlom!“ odgovori Grga, zapre oči, se obrača nemirno. — „Sveta Marjeta! Gnila mrzlica! Hoditi s tako luknjo v glavi po svetu, to zmore samo Grga. Da bi le čakal že koleselj pri Severjevih.“ Težkih skrbi poln čepi starec na vozu, se ozira na nebo, se križa, vzdihuje.

Mrak je še, ko se ustavijo vozovi pred veliko hišo v Trnovem. Temna so okna, nema vrata. Ko pa potrka Fernantov Bolte, se odpre porton, zazija hlev, živino in človeka čaka počitek. Hlapci sprejajo, vozniki stoje pri Jožinu, ki je zlezal raz voz in vprašuje Severjevega hlapca po Mihčevih.

„Sta že tu oba gospodarja in Šimen. Pokličem, uprežem.“

„Kaj ne pride Grga dol, da se pogreje?“ vprašujejo vozniki.

„Ne more, ne more,“ tarna berač in sili v hlapca, ki pelje konja v hlev: „Podvizaj se, uprezi, da nas ne zalotijo dan in ljudje.“

„Ne bojte se Trnovcev,“ odgovarja hlapec, „nismo prodali duš. Bežite k ognju, fantje.“

Vozniki hite v veliko kuhinjo, majnikova noč je le še hladna, posebno če človek ne spi. V veži pozdravljajo molče temne postave: Severjeva in Mihčevi. „Ne hodite vun,“ brani Grgov oče Severju in njegovi ženi. „Najbolje je, da ne vesta ničesar. Bog vama povrni ...“ Onadva ostaneta v veži, Mihčev Janez vpraša z glasom, ki naj bi bil trd, pa se trese razburjenja: „Kako je, Jožina? Kje je Grga, moj sin!“ „Kje je Grga?“ ponavlja mehko stari Mihec in se ozira na vozove. Kaj da se ne oglasi nihče v pozdrav? A pač ... To je Grgov glas ... Kaj govori? „Ljubezen do domovine, čast ...“ jeca Grga na vozu. — „Blede, blede,“ šepetaje žalostno Jožina.

„Ježeš!“ se oglasi Severka v veži, „rosa je strupena za bolnike ... Katra! Katra!“ Zaspana dekla priteče nerada iz kuhinje. „Kaj?“ reče čmerno. „Hitro po bezgovega listja na ograjo,“ ji veli gospodinja in hiti sama v kamro po bezgovec. „Treba ga bo kar preložiti z voza na koleselj,“ reče mirno stari Mihec. „Držala ga je njegova močna volja pokonci, zdaj ko je doma, ga prevladata trud in slabost.“

„Luknjo ima v glavi kot moja pest,“ hiti Jožina, „tudi jaz sem imel tako in zaradi nje nisem postal general ...“

„Pojdi, pojdi, Jožina, in poplahni si grlo,“ od-maja Grgov oče. Tega vedno žejnemu godcu ni treba reči dvakrat. Sede k ognju in se pogreje z vinsko juho. Vozniki se krepčajo z zeljem in rebrcami. Gospodar sam naliva imenitnim gostom, ki trošijo dosti

in plačajo radi, ki prinašajo bolj točne novice kot uradni list. Danes govore le polglasno; vendar se nasmeje zadovoljno: „To smo jih, žandarje! Pripeljati mimo njih Ilirca, ki se je pregrešil na smrt zoper Napoleona! Saj so ustrelili dvanajstega aprila v Trstu mornarja iz Lesine, ker je bil na angleški ladji. O, kako veselje rešiti domačega fanta, fanta junaka, pred temi pasjimi dušami. Ej! Na Španskem so začeli biti hlaçarje. Bogve, kaj še pride, fantje! Hude kazni so razpisane za vsakega, ki bi pomagal beguncu, pa Matevž Premru na Ubelskem se jih ni bal, ko je bil zastavil glavo in premoženje, da je rešil življenje petih avstrijskih huzarjev; tudi mi se jih ne bojimo. Tam kjer govoré in žive drugače, se je bil Grga s pasjeglavci — dušo zanj, fantje!

Berač se otrese skrbi, ki je legla težka na njegove rame, in pravi voznikom, kako grozen je bil tepež za Bajadoc, kako so se zmaščevali Angleži nad mestom. Zgodile so se strašne reči. Grga sam jih je videl — mučili so starce, kradli, zlostavljali ženske. Ah — vojska je šiba božja!

Berač pripoveduje živo, kot da je bil sam v Bajadocu, miga z očmi in brado, maha z rokami.

„Cel Abraham,“ sune Fernantov Mohačevega. „Samo da ni bil Abraham tako raztrgan,“ kima ta. „Abraham je imel velike črede ovac in volov — tudi Jožina ima črede — podobnost je,“ razsodi važno tretji. „Raztrgan ali pa ne!“ udari četrti s kupico po mizi, „z vsemi mazili je namazan berač in nič se ne čudim, če ga je hotela postaviti Marija Terezija za generala. Kvarner hudičev! Če bi imel cesar Franc takega, bi bil premagal Napoleona, če ne z orožjem, pa z zvijačo, in teh je poln stari godec. Pripeljati Grga tako lepo mimo žandarjev ... Hahaha!“

„Jožina!“ kliče resen glas junaka te noči. Hitro vstane berač, se posloví kratko, položi še enkrat prst na usta.

„Dol z Napoleonovim orlom!“ prihaja Grgov klic v kuhinjo. Potem ropot koleslja — tihota. Vozniki se pridušijo, udarijo po mizi, se kregajo. Samo zato, da ne bi videl drug drugega, kako mu je stopilo nekaj mokrega v oči. „Ti strpenski ogenj, ti! Kar iskre nosi v me!“ rentachi Fernantov Bolte in se obriše z rdečo ruto.

(Dalje.)

Mizantrop.

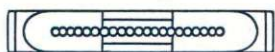
Zložil Leopold Turšič.

Ko namerjam v svet korake,
treba, da poprej pomislim:
Ali grem naj z licem vedrim,
ali grem naj z licem kislim? ...

Če pokažem lice vedro,
svet bi sikal: lahkoživec;
če mi bo obraz otožen:
glej ga, kakšen je plašljivec!

Kaj potem bi v svet zahajal,
hrepeneč po dragih bratih?
Nič bi ž njimi ne pridobil —
še raztrgal na podplatih ...

In zato med štiri stene
zagozdím se v svojih mislih:
mir imam sladak pred svetom,
svet pa mene morda — v čislih ...

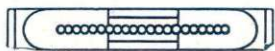

Pesem iz samote.

Zložil Alojzij Remec.

Večer, večer ...
In mamica zapira varno dver,
ker sence črne grejo prek poljá,
oblaki nepokojni prek nebá
in deco plaši skrit nemir.

A jaz sem sam
prepuščen vetrom in meglám ...
Ljubeče roke zame, kje so, kje,
da sencam črnim pot zapro v srce,
pokažejo mi, kod in kam?

Anton Erjavec.

Spominski list. — Napisal Franc Bregar.

Nikdar nisem mislil, da bom pisal prijatelju Erjavcu nekrolog. To je tudi prvi, ki ga pišem, in Bog daj, da bi ne bilo treba nikoli nobenega več, ker je težko delo; kogar je človek v življenju ljubil, ga ne proslavlja po smrti z besedo, temveč gre v sobo in se zaklene in zakrije oči: okrog njega je le še večnost, on jo diha in živi. Kadar ljubljene duše, ki so že onkraj meja, začno iztezati roke v pozdrav bratu in prijatelju, se človeku zaiskri spoznanje kot solnce, da mladost ni nič, da starost ni nič in da je čas pisati nekrolog samemu sebi. Moj Bog, kako bi bil Ti krut, ko bi ne bil tako velik! — je dejal zamišljeni Lamartine.

Odkar je 23. februarja prijatelj Erjavec umrl, ga je polna moja soba in moja duša. Kamor se ganem, je z menoj in še vedno ga vidim, kot sem ga zapustil pred komaj par meseci v semenišču: njegovo drobno, skoro žensko roko, ki nervozno trepetaje brska po papirjih in knjigah, kratkovidni pogled kot noč črnih oči, ostro čelo, ki ga je že v mladosti nagubala misel, še sedaj slišim njegov globoki glas, ki recitira verze, enakomerno, brez poudarka, kakor sva se bila zmenila, da naglās ne prevari srca.

O, ti njegovi verzi, ki so tako počasi zoreli v duši kakor plod žlahtnega debla! Morda jih je mnogo na Slovenskem, ki so prezrli drobne pesmi v „Dom in Svetu“, podpisane s psevdonimom „Zvonimir“ ali „Tonej Jelenič“; tisti naj jih preberejo sedaj. Čutili bodo žalost, kakor ob pogledu orla, ki je omahnil z zlomljenimi peruti, ravno ko jih je razprostrl, da poleti.

Takrat, ko je Zupančič izdal „Čez plan“, je bil Anton Erjavec še dijak in je šel, kakor vsi mladi brez izjeme, za tem velikim, mikavnim zgledom. Bil je tisti čas, ko je bilo zelo mnogo pesnikov in ko je vsak verz govoril o življenju, moči, mladosti, bratih; takrat je tudi Erjavec pel v pesmi „Za cilji“, ki jo je dr. Ilešič prevzel v „Cviece slovenskoga pjesništva“:

Dajte mi, bratje, viхро na pot,
dajte mi baklo v roké,
žalost izženite v daljno stran,
moč mi vsadite v srce!

Ni še bil sam svoj, dasi je bilo takoj na prvi pogled spoznati, da zna in zmore več kot posnemati; vse je še vrelo in kipelo v mladem srcu, neumerjeno čuvstvo je butalo v silnih utripih v duši in tiste lepe in zelo velike besede, ki jih je vpeljal Zupančič v našo poezijo, so bile najboljši izraz za vihar mladega čuvstvovanja.

Bilo je treba, da je stopil v semenišče, če je hotel najti samega sebe. V oni veliki, resni hiši je kmalu pozabil mlado romantiko, pogled se mu je začel obračati naznotraj in v srcu je našel liriko, ki je bila preveč spontana in preprosta, da bi jo mogli imenovati meditativno, ki je pa vendar nastala

pod vplivom krščanskega spoznanja. Kristusov svetovni nazor se mu je razodel s tolikim veličjem, da so vse pesmi dobile enoten, miren in harmoničen kolorit, ki povsod priča o krepko osebnem in popolnoma nezavisnem čuvstvovanju. Tisti trenutki in take pesmi, kot je na primer „Skepsa“:

Kam, moj Bog? Zabiči cilje
in razžari pota,
da razločim v tvoji zarji:
tu resnica — tu je zmota!

so bili zelo redki in so ga le še bliže vodili k Bogu, ker je dvom pot k resnici. Navadno pa je v njem pre-

vladovalo skoro neposredno gledanje resnice, ki se je včasih stopnjevalo do prave opojnosti v ljubezni božji, da je vse vriskalo v njegovi duši, kakor takrat, ko je pisal pesem „Ekstaza“:

Pod mrkim nebom v solzah skrušen molim
in ves je rajski moj večer nocoj!
Svetniki sveti svatbo lilij belih
pirujejo visoko nad menoj —
forminga, poj!“

Toda krščanstvo mu ni živelo samo v srcu, temveč v vsem, kar je videl in občutil; vse življenje je dobilo enotno obliko, vsako čuvstvo je tu izviralo in se sem iztekalo. Dokumenti tega preprostega in vendar tako velikega pojmovanja, h kateremu se je njegov mladi zanos dvignil skoro nezavestno in brez truda, so pesmi, kakor „Žena“, „Noč“, „Življenje“, „Ognjene barve“.

† ANTON ERJAVEC

Erjavec je bil izključno lirik, a ni bil vedno osebno-liričen, temveč so ravno njegove objektivno lirske pesni najlepše, kar je napisal. Njegova zelo krepka naravna inteligentnost, očiščena v dolgi in najboljši šoli — tuje pesništvo je poznal jako dobro — ter nenavadno vestno in tankočutno delo je rodilo ono moško zrelost, ki jo vidimo v nekaterih njegovih pesmih. Nočem z lažjo in pretiravanjem delati prijatelju usluge, ker je visoko nad nami, ki se lovimo za slavo in potimo za gladko frazo, toda resnica je, da spada na primer pesem „Starec“ med najlepše, kar jih sploh imamo, po resnični globokosti čuvstva in po preprosti dovršenosti oblike:

Dehteča zemlja moja, raj srca nekoč,
in tvoja grud tako deviško mlada! —
nocoj te ljubim, kakor še nobeno bridko noč,
nocoj, ko žalost mi v žilave ude pada
in srka jim poslednjo kri in moč.

Razširim čezte težke roke naj
v pozdrav in blagoslov — čez sive senožeti,
čez blede ravni in čez poljski raj;
tu s trdim trudom tebi, grudi sveti,
zakopal pot in kri sem svojo v mehki naročaj.

Saj moja še nocoj si, moja — zemlja ti.
A jutri —. Sin že svoje voli vpreže,
čez rosni pot, čez mojo srčno kri
v jutranji hlad kadeče brazde vreže
in moja mrtva moč v njegovih žilah oživi.

Kdo je še opeval ta moment kmetovega življenja in kdo bi ga znal tako? Ko bi ne bil napisal drugih pesmi razen te in onega „Jutra“, polnega svežosti in življenjske radosti, bi bil vreden, da se izda v posebni zbirki.

Ta zbirka bi bila izšla lepša in popolnejša, ko bi bilo nebo hotelo še malo počakati s svojo zadnjo in vse končujočo besedo. Ko je Erjavec šel kot mlad duhovnik iz semenišča, je bil, dasi bolehen, poln

najlepših nad in najdrznejših načrtov, kakor jih pač zna zasanjati mlado srce. Zavedal se je, da stopa sedaj šele v življenje in da je sedaj trenutek, ko mladost dozoreva. Z zanosom je šel učiti in živeti evangelij, in ker je bil preresen in preglobok, da bi pojmoval krščanstvo le od njegove poeta navdihujoče strani, se je dal ljudstvu, ki ga je znal ljubiti celega; Bogu, kar je božjega, ljudstvu, kar je njegovega; tudi pesniku ni v tej službi slabo. To pričajo njegova pisma.

Toda komaj je kaplanoval nekaj mesecev v Žužemberku, je nenadoma prišla zadnja bolezen; bežal je na jug k morju in k solncu, a šel je tja umreti. Ni mogel in ni hotel verjeti, da je konec že tu, ko je šele začel živeti, a zgodilo se je tako, kakor je govoril v „Slutnji“:

Jeremija stal
bo sklonjen na grobeh,
zadnjič bič bo pal.
In tákrat v težkih dneh
umre mladost.

Bič je pal in mi razumemo Jeremijeve solze, ko vidimo, kako pada pod bičem vse, kar je lepo in veliko.

Mladega poeta so pokopali na Velikem Lošinju, daleč od Posavja, ki ga je rodilo 30. junija 1887. in kjer stoji na Brodu pod lepo Šmarno goro njegova mala hiša; tam prebivajo še sedaj njegova mati in njegov oče in njegovi bratje.

* * *

Sedaj je pri nas pomlad in vse, kar pomlad nosi. Na moji mizi pa so še skoro mokra prijateljeva pisma, ki je umrl. On je prvi, ki mi je iztegnil roko z one strani in me kliče. Meni je po njem kakor samotnemu ptiču, ki truden leti pod mrkim nebom in išče izgubljenega gnezda.

Jutranja.

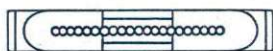
Zložil Silvin Sardenko.

Živa pesem
iznad polja
k nebu gre;
ž njo, škrjanec,
tvoje pevsko
gre srce.

Ko bi mogel
s tabo kvišku
nad polje;
da bi videl,
kak se pesmi
ti rode.

Krasen mora
biti gori
paradiž:
više plavaš,
lepšo pesem
gostoliš.

A tu doli
jeli, pevec —
hud je križ:
Kakor kamen
v grudo padeš —
in molčiš ...

O naših zgodovinsko-umetniških spominkih.

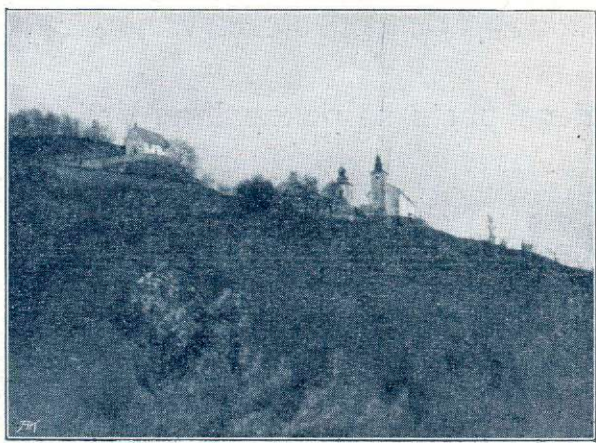
Spisal konservator cesarski svetnik Ivan Franke.

(Dalje.)

Cerkvi sv. Primoža nad Kamnikom.

Ljubljanskega polja, z gorenjske ravnine je videti visoko na pobočju pod Veliko planino nekaj belega, kot stavba, ki bi imela vrh strehe še nadstropje ali širok stolp. V resnici je pa manjša bela lisa nad večjo — samostojna manjša cerkev, ki stoji približno 40 m višje kot večja. To sta cerkvi sv. Primoža. Kdor pogleda tja iz daljave, bo sodil, da se dviga pobočje neposredno za Kamnikom iz Bistriške doline. Tako prevarljivo se edini gorska poteza, ki nosi vasi Gojzd in Brezje, z vznožjem Velike planine, dasi jih loči sicer ozka, pa globoko

CERKEV SV. PRIMOŽA

izdolbena dolina Črna. Iz Kamnika pelje pot gor po ovinku, početkom proti severu ob Bistrici do ustja potoka Črna, potem se vzpenja proti vzhodu do cerkve, 845 m nad morjem. Sredi pota v Črni na ovinku, odkoder se nudi pogled gor na obedve cerkvi, je zidano znamenje in v njega dolbini je eden onih preredkih umotvorov, ohranjenih iz predbaročne in predrenesančne dobe, namreč lesen kip iz gotske dobe, predstavljajoč „Pietà“, Mater božjo z mrtvim Kristusom v naročju. Poleg starinske vrednosti vsebuje ta skupina umetniške vrline svojega časa; sestava (kompozicija) in, kolikor je mogoče oceniti skozi večkratno, debelo plast barvil, tudi podrobna izvršba je v duhu notranje resničnosti, ki polna vdanosti do vsebine predmeta stremlji edino po njenem izražanju in poleg te vsebine ne pozna in nima ne motivov, ne namenov.

Manjša in višja cerkev, „kapela“, bi po velikosti zadostovala za vsako podružnico: ladja je dolga 12·85, široka 6·35, slavalok le 2·40 m; kor je dolg

4·30, širok 4·06 m. Nad ladjo je ohranjen enostaven, toda pristen strop iz gotske dobe, deske zložene stikoma in skladno dolžini ladje ter za okrasbo patronirane z ornamentami gotskega sloga. Kolikor vem, je ta strop edini te vrste, t. j. gotski, v slovenskih pokrajinah. V koru je zidan gotski svod, pasovi so kameniti veljavnega (navadnega) profila, ki slone na figuralnih konzolah, sklepniki oblikovani v rozete, ščitke in liste, glavnih sklepnikov predočuje eden sv. Petra, drugi svetnico z neznanim simbolom. Svetlobo dobiva kor skozi tri mala okna, ki jih vrhuje enostavno okrogličje, ladja pa skozi dve enostavni pravokotni okni. Ker je slavalok pravilno gotski, t. j. šilasto vrhovan, je vhod, na zahodni strani, v polkrogu; ker ni najti sledu, da bi bil oboj vhoda pozneje vdolan, kakor je bila zidana cerkev, ostane ta za gotiko izjemna oblika do morebitnih pojasnil iz arhivalij zagonetka. Oltarji, trije, četudi majhni, so delani v bogato baročnem slogu; na najstarejšem, poleg slavaloka na levi, je letnica 1639, ostala dva sta po oblikah rezbarije soditi, nekoliko mlajša.

Spodnja, takorekoč glavna cerkev, je za hribovsko podružnico nenavadno velika, tako kakor srednja farna; saj je n. pr. slika „Sv. trije kralji prihajajo k jaslicam“ dolga 11·60 m.¹

Kakor se vidi iz podob, je ladja dvodelna in svod sloni v sredi na treh vitkih stebrih. Cerkev je prostorna in svetla, dasi na severni strani ni okna, ko so na južni trije. Po letnici na sklepniku ladje je cerkev iz l. 1472., torej ena starejših pozne gotike — v Kranju je n. pr. iz l. 1492., v Radovljici iz l. 1496. — Letnico so res nanovo pisali z rdečo barvo, ko so zadnjikrat belili cerkev; raditega naj bi po mnenju nekega strokovnjaka ne bila verjetna. Razloga za premembo letnice pa ni najti in oblikovanje kamnoseškega dela, pasov, sklepnikov ne nasprotuje dobi navedene letnice. V menzi velikega oltarja je pa vsekana letnica 1535. Kako naj se ta zлага z ono na svodu ladje, se brez listin ne bo dalo dognati.

Ta cerkev hrani toliko zgodovinskih umstvin, da jo morda prekaša izmed kranjskih edino šentklavška v Ljubljani. Ko je v drugih gotskih cerkvah slikan kor in se nahaja kaka slika v ladji le izjemoma, pri

¹ Cerkve nisem meril, ker sem upal dobiti tloris z merilom, ki ga je g. konservator Kraus objavil pred približno 30 leti.

Sv. Primožu ni najti v koru nikakega sledu, v zgornji cerkvi tudi v ladji ne, sta v veliki cerkvi poslikani podolžni steni čez $\frac{3}{4}$ dolžine. Čez drugo in tretje polje, takoj od vzhoda (na severni strani pri zahodni steni se razširja velika, pompozna slika, ki predočuje prihod sv. treh kraljev z bogatim spremstvom pred sv. Družino in poklanjanje pred nebeškim Novorojenčkom. Ob spodnjem robu slike se bere umetnikovo ime: Elias Wolf anno 1593, kar svedoči za postanek slike v naši renesančni dobi. Vendar ni gotsko slikano le okrogličje vrh slike pod šilastim lokom, ampak v predstavi prizora samega je še obilo gotskega naziranja in utesnitve, pa tudi še vsa gotska naivnost. Očitno je podal tu umetnik svoje vtise od enakih sodobnih izprevodov z dodatkom stvari, ki naj bi za označenje biblijskega kroja pričale za „Jutrovo deželo“.

Slika na četrtem polju naprej proti prižnici, brezdvomno istega umetnika kot prva, vsebuje nekaj mistike, ker zveza Kristusa s prizori ozadja slike ni tako jasna nego Marije kot zaščitnice in pribežališča v nadlogah. Tu so namreč predstavljeni prizori z v daljavo se manjšajočim merilom (s perspektivsko globočino) brez posebne ločitve, kakor bi se godilo vse v isti krajini: zgoraj potegne Bog Oče meč iz nožnice, spodaj na desni kleči Kristus s trnjevo krono na glavi in z ranami, na levi ščiti Marija s plaščem množico; rob plašča dviga na levi vojvoda, na desni angel, pod plaščem so knezi, gospe, škof i. dr. V ozadju mro ljudje na prostem, goved pada na polju — kuga in morda lakota — roparji pobijajo potnike na cesti, oboroženi jahači dirjajo za begunci, tatovi lezejo po lestvi skozi okna v cerkev; ljudje beže iz hiše, čije streha je v ognju. Zanimivo je, kako je razvrstil slikar ljudstvo — misera contribuens plebs — na polje nadlog, dostojanstvenike pa pod Marijin plašč, to pa gotovo ne zavedno in celo ne namenoma, temveč po navnem, nezavednem sprejemu iz učinkov njegovih sodobnih razmer. Na južni steni so ločeni prizori v posamezne slike, razvrstene v dve vrsti druga nad drugo, katere pa veže vsebina, izvzemši dve: sv. Aleš pase ovčice, sv. Aleš leži pod stopnicami. Druge predstavljajo Marijino rojstvo, Marijo pri hišnem opravilu, t. j. sedečo pri kolovratu poleg statev, sv. Janeza Krstnika, Marijino zaroko, rojstvo Jezusovo, Marijo in sv. Ano; Marijino daritev (dva goloba v tempelju, sv. Joahima, Marijo in sv. Joahima, oznanjenje Marijino, Marijino obiskovanje, Jezusovo

obrezanje v tempelju. — Te slike so iz druge roke in starejše kakor prve, strokovno pa manj svobodne in večje konvencionalnosti. Na obojih (Fensterlaibung) okno so slikane svetnice, po dve v vsakem oknu, po vsem obrazovanju iz roke zopet drugega, tretjega umetnika, ki se sicer ne krije, toda približuje načinu prvega. Vse te slike je zadela pred približno 50 leti nesreča. Prenovili so takrat strešje. Ko je bila cerkev brez krova, se je vlila velika ploha in voda je tekla skozi svod po stenah. Slike pa niso bile delane na svež, temveč na suh omet in barvila vezana z lepom (limom). Za rdečo barvo se je rabil in prideval drugim tudi minium, tvarina, ki se rada veže s kisikom (oksiduje) in izpremeni v tej sestavini svojo kričečo, rumenordečo barvo v črnikasto rjavo in odločno

SV. PRIMOŽA ZGORNJA CERKEV

črno. Za tako premenitev ni treba baš vode, zadostuje tudi vlažnost. Cerkev je sicer suha, od obiskovalcev ni dobivala znatne vlažnosti, toda zid je moral biti od plohe tako premočen, da se dalje časa ni presušil in minium je povsod temeljito oksidiral. Od tod množina večjih in manjših črnih lis, dobro znanih tudi na podobah po fotografijah, ki tako kvarijo vse slike. — Na južni steni je nekdo skušal izmiti partijo slike, ker so se mu pa lise le razmazavale in mešale z drugimi barvami, je svoj poizkus kmalu opustil k sreči za sliko. Ker ni zdravila proti premembi omenjenega barvila, je edino, da ostanejo slike kakršne so, t. j. ne dotekniti se jih. Dobro se spominjam, da pred dvajsetimi leti, ko sem bil prvič pri Sv. Primožu, ni bilo toliko in tako velikih črnih lis kakor preteklo leto. Vendar je upati, da je oksidiranja konec.

Blizu južnozahodnega kota je „ciborium“, t. j. na vzvišen podstavek, iz katerega se dviguje na štirih stebrih zidan križasti svod gotskega sloga liki baldahin, pod katerim stoji manjši baročni oltar. Okoli ciborija je visoka železna ograja enostavnega, pa okusnega gotskega vzorca. Krasilo svoda ali baldahina, ornament iz cvetk, listov, vejic in iz ovočja z vpletenim trakom svobodno složen, je po oblikovanju predbaročen ali v naši umetniški zgodovini pozno gotski.

Presenetiti mora vsakoga, ki se zanima za našo domačo umetnost, prižnica radi šestih malih podob Mentzingerjevih, slikanih z oljem na lesu. Izdelane so nenavadno skrbno in precizno, obenem pa tudi z mojstrsko lahkoto in širino in v jako lepem, enotnem, zmerno hladnem „tonu“; recimo v te vrste barveni ubranosti. Videl sem mnogo Mentzingerjevih podob, toda take vrline „tona“ njegovih drugih podob se ne spominjam. Tudi mojstrova konvencionalnost in šablonstvo se odkriva tu v komaj čutni noti. Prižnica je tudi prav dostojno rezbarsko delo v slogu tedanje dobe, iz l. 1742.

Veliki oltar je iz leta 1678., tabernakelj poznejše, neprikladno delo, slika izmed boljših Laierjevih. Stranska oltarja sta iz l. 1656., vsi trije znane bogato rezbane baroke. Omeniti je tudi veliki rezbani okvir radi prvotne barvaste površine na severni

steni poleg stranskega oltarja, ki sklepa 24 malih oljnatih podob, ki predstavljajo življenje in mučeništvo sv. Vida, če se mi je prav povedalo. Če sličice niso „umetniške“, so vendar zanimive po živahnih in dramatičnih prizorih.

V zakristiji hranijo gotski kelih z letnico 1472 na podstavku, kupa je pa novejša, drugi večji iz l. 1510. in lep srebrn križec iz l. 1732.

Oltarji gorenje cerkve so bili „prenovljeni“ pred 15, spodnje pred 12 leti. Pred 20 leti sem videl strop ladje v gorenji cerkvi v slabem stanju; nekaj desk je manjkalo, nekaj jih je viselo in molelo od stropa dol. Zdaj je dostojno popravljen, vrzeli in luknje so zadelane s starimi, patroniranimi deskami, ker so odpadle hranjevali. „Sv. Primož je reven,“ sem čul pri cerkovnikovih, „ima samo 6, 7 kmetov trpinov, v dolini par bajtarjev, ki žive od rok do ust. Kmet zdaj malo priroma.“ „Pa gospoda?“ „Ja gospoda, ta pa hodi mimo Črne gori v Bistrico v gozde, skalovje in Bog ve kam.“ Vendar moram pripoznati, da sta obedve cerkvi vzdržani zdaj v povoljnem stanju. Nekdaj je moralo pohajati kraj vztrajno obilo romarjev, dokaz lepa velika stavba in umetniška oprava iz nadaljnjih dob. Ni treba poudarjati prekrasnega razgleda, saj odkoder vidiš k Sv. Primožu, vidiš tja tudi z gore doli.

(Dalje)

Čez devet pomladi.

Zložil Silvin Sardenko.

Kadar tebe vidim,
dete ljubeznivo,
v duši svoji mislim
tako misel živo.

Kakor zor si čisto,
rožno kakor cvet,
kakor bi postavil
angela med svet.

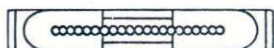
Kje so tisti dnevi,
dnevi neizprosni,
ko ta cvet ovne
v slani škodonosni?

Kje je tista trudna,
žalostna jesen,
ko zmrači se čelo,
kakor dan meglen.

Jaz pa bom to pesem
shranil v srcu svojem;
čez devet pomladi
spet ti jo zapojem.

Dete ljubeznivo,
kaj bo tisti čas,
ko boš zopet bralo,
kar sem pel ti jaz?

Trikrat in še večkrat
slednji verz prebereš
in nazadnje morda
solzo si otereš ...

Olimpske igre nekdanj in sedaj.

Spisal dr. Vinko Šarabon.

(Dalje.)

III. Igre v Londonu 1908.

Kakor vse take velikanske priredbe zahtevale so seveda tudi igre v Londonu velikih denarnih žrtev; tu vidimo, kaj zmorejo Angleži. Prostor za igre je dobil odbor zastonj, in sicer mu ga je preskrbela direkcija francosko-britiške razstave, ki je bila takoj zraven, zahtevala je pa zato tri četrtine dohodkov, ena naj bi ostala odboru. A to je bilo premalo. Lord Desborough, glavni prireditelj, je priobčil v časopisu „Daily Mail“ članek, v katerem poziva občinstvo, naj se odzove z večjimi ali manjšimi zneski, da bo mogel veliki angleški narod dostojno sprejeti 2000 zastopnikov tujih držav. Uspeh je bil neverjeten, v enem tednu so nabrali 300.000 kron, dosti, da so smeli igre pričeti, vsaj po mnenju Angležev. Časnikarjev je bilo tu vse polno, pod kraljevo ložo so imeli nakazanih 113 sedežev, vrh tega pa tudi prostor ob cilju. Arena je bila že pred 13. julijem, prvim dnevom iger, polna atletov, ki so se vadili, Amerikancev, Angležev in drugih, zlasti tudi Ogrov. Ob vhodu je plapolalo dvaindvajset zastav; iz toliko dežel so bili zbrani tekmeči. Dvanajstega julija je bila velika pojedina pri lordu Desborough, povabil je 400 časnikarjev in atletov. V pozdravu je omenil tudi, da so igre velikega kulturno-historičnega pomena, ker zbirajo v nekrvavem boju vse narode, ker se ti tukaj spoznavajo in se začno uvaževati in ceniti in zaneso te ideje med svoje po širnem svetu.

Škoda je bilo le, da je bil trinajsti julij deževen; kljub temu se je zbralo mnogo gledalcev v stadiju. Okoli štirih popoldan je prišel kralj in princ waleski, prestolonaslednik švedski, vojvoda Connaught itd. Atleti so se prikazali pri vhodu, lord Desborough je dal znamenje, zastave so se povesele, kralj je izpregovoril: Igre se prično. Posamezne skupine so se uvrstile po alfabetu, Avstrija je bila torej prva, in so korakale vsaka v svoji narodni noši mimo kraljeve lože ter se mu poklonile.

Izmed tekem prvega dne omenimo tek na daljavo 1500 m. Par mesecev pred igrami je porabil Anglež Wilson za to daljavo 4 minute, in vsi so mislili, da bo tudi sedaj prvi. Še 200 m pred ciljem je bil Amerikanec Loney prvi, Wilson drugi in Amerikanec Sheppard tretji, a naenkrat se je položaj

premenil: komaj devet metrov pred ciljem je Sheppard prvi in Wilson drugi, Loney je bil že ostal zadaj, in končni zmagalec je bil Sheppard v štirih minutah in štirih sekundah. Sheppard je visok 1.65 m, Wilson 1.63 m.

Drugi dan, 14. julija, je predirkal Anglež Kingsbury dvajset kilometrov v 34 minutah in 13 sekundah, Anglež Larner je prehodil 3500 m v 15½ minutah in Amerikanec Flannagan je vrgel 7.25 kg težko kladivo 52 m daleč. Metanje kladiva je jako stara navada na Škotskem. Metalno kladivo z držajem vred je težko 7.25 kg, dolgo 1.22 m. Zavihteti se mora večkrat okoli glave in spustiti o pravem času; namesto takozvanega kladiva in držaja rabijo sedaj večinoma polkroglo in železno vrvico. Metanje kladiva je izredno naporno, samo najmočnejši atleti ga morejo izvajati z večjim uspehom, sicer pa skoro nobena vaja ne vpliva tako vsestransko na izvežbanje mišic kakor ravno ta, saj moramo izvesti več najkrepkejših in najhitrejših kretenj v malem krogu s premerom 2.13 m! Flannagan je pozneje v svoji domovini Ameriki dosegel celo 58 m!

Igre so trajale 14. julija do petih popoldne, in zvečer ob šestih so bili prvi zmagalci v posameznih skupinah že natančno opisani v časopisu „Evening News“, po naše „Večerne Novice“. Nekateri športniki so imeli v stadiju naenkratno po šest do sedem poročevalcev: že samo to je dokaz, kolike važnosti je Angležem vzgoja telesa!

Tretji dan, 15. julija, so pričeli z metanjem kopja; najboljši je bil Šved Lemming, vrgel je kopje 54.5 m daleč. Vseh tekmecev je bilo triintrideset. Pri tej vaji moramo prijeti kopje na spodnjem koncu; lahko pa ga primemo tudi drugače, najraje seveda v sredi, kar je nekoliko lažje. Lemming pa drži kopje sploh vedno v sredi in zato je bil seveda tudi v tej vaji prvi, dosegel je zopet okoli 55 m. — Ta dan so med drugim tudi dirkali na kolesu v daljavi 604 m, prvi je bil Anglež Johnson v 59 sekundah.

Metanje uteži in diska se je vršilo 16. julija. Utež je težka približno 25 kg, ima podobo krogle, držaj s kroglo vred ne sme biti daljši kot 40 ½ cm metati moramo iz kroga s premerom 2.13 m. Okrog je zarisana črta, katere atlet ne sme prekoračiti. Amerikanci so vrgli kroglo 12 m daleč. O metanju diska smo že govorili; pri prosti vaji, torej s po-

ljubnim zaletom, je vrgel Amerikanec M. J. Sheridan 2 kg težki disk 41 m daleč, drugi je bil zopet Amerikanec, Giffin, 50.7 m, tretji tudi Amerikanec, Horr, 39.4 m, šele potem so sledili Evropejci. Pri grškem metanju iz kroga 2.13 m je istotako dobil prvo darilo Sheridan z 38 m. Kakor pri metanju kopja je tudi pri metanju uteži in diska oviralo tek-

Taylor in Scheff, v Londonu sta tekmovala poleg drugih tudi še šestnajstletni Avstalec Baurepaire in Anglež Foster. Taylor in Baurepaire plavata začetkoma vstric, tik za njima Scheff, pri 100 m jima je vstric, do 150 m plavata s Taylorom skupaj, Avstalec je malo za njima, pri 200 m je Taylor prvi v 2 minutah in 35 sekundah, 2 sekundi za njim je Scheff. Sedaj pa

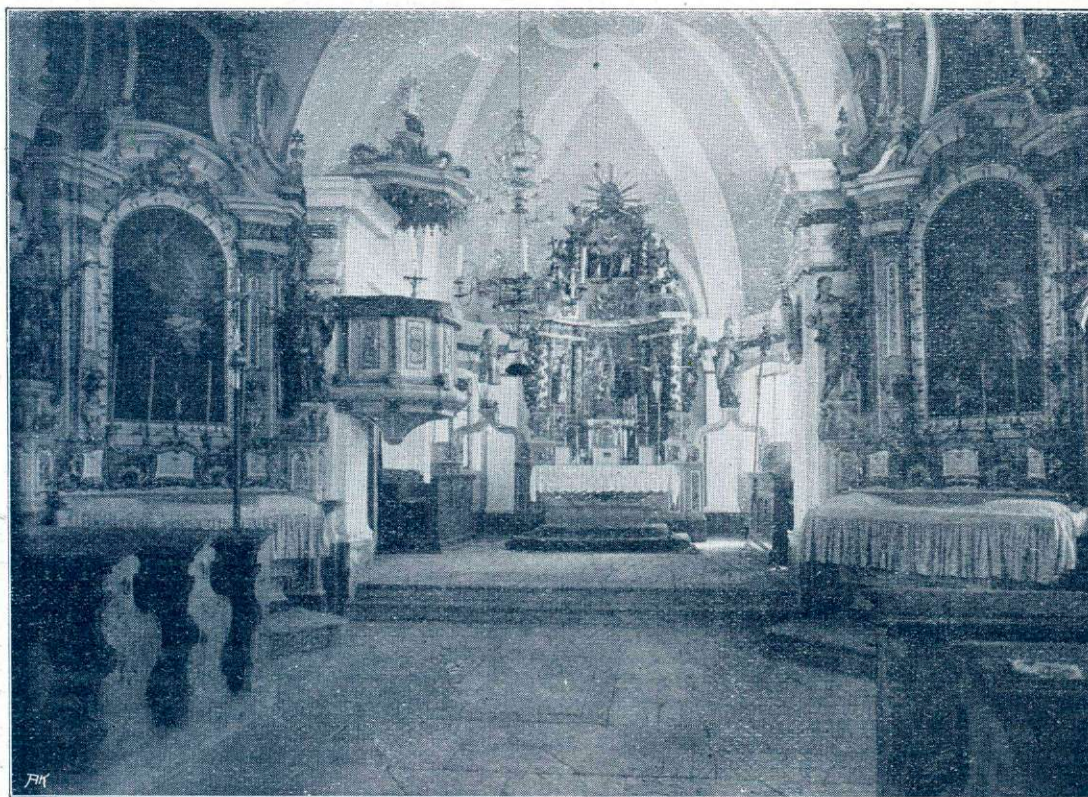
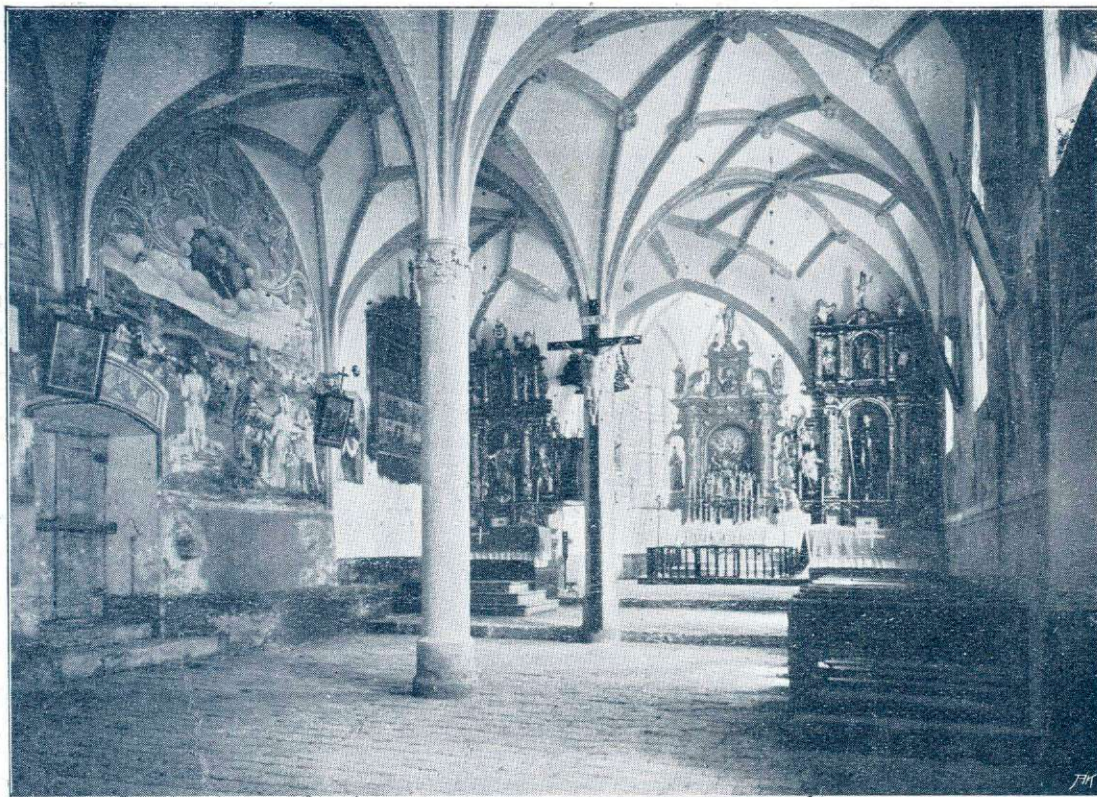
začne Baurepaire plavati na vso moč, dohiti Scheffa, a Tayloru ne more do živega: Taylor je zmagal v petih minutah in 37 sekundah, drugi je Baurepaire v 5 minutah in 44 sekundah, tretji Scheff v 5 minutah in 46 sekundah. Scheff je protestiral, češ da se je zadel ob Avstralca, a njegovega ugovora niso upoštevali.

Ta dan so objavili tudi rezultate orodne telovadbe, ki se je vršila pretečene dni, in sicer v sedmih skupinah: vaje za moč in kolebne vaje na drogu, istotako na rimskih krogih, dalje vaje na bradlji, konju in plezanje na vrvi. Udeležili so se telovadbe Švedi, Norvežani, Finci, Danci, Francozi, Nemci, Italijani, Holandci in Angleži. Telovadci so bili seveda samo oni, ki so si jih posamezni odbori izbrali izmed najboljših. Dvajset je bilo odlikovanih, prvih pet je bilo sledečih: Braglia iz Italije, 317 točk; Anglež Tysall, 312 točk; Francoz Segurra, 297 točk; Nemec Steuernagel, 273, in Nemec Wolf, 267 točk; potem vidimo samo Francoze in Angleže, šele trinajsti je zopet Nemec, potem z dvema izjemama nanovo Angleži in Francozi. Še zadnji izmed dvajsetih, Francoz Castiglione, je dosegel 227 točk.

Ko so pozneje telovadili tudi v vrstah, je največ pozornosti vzbudila danska ženska vrsta; odlikovala se je v prostih vajah kakor v onih na orodju. Angleži se za to telovadbo niso dosti zanimali in so izvajali točke zelo malomarno, Amerikanci pri

svojem razvitem športu pa sploh k orodni telovadbi nastopili niso. Prvo darilo so dobili Švedi, drugo Norvežani, potem so sledili Finci, Danci, Francozi, Italijani, Holandci in Angleži.

S hojo na 16 km se je začel program 17. julija; Anglež Larner jih je prehodil v 1 uri in 16 minutah: torej toliko kolikor iz Tržiča v Kranj!

VELIKI OLTAR SV. PRIMOŽA: POGLED PROTI VZHODU

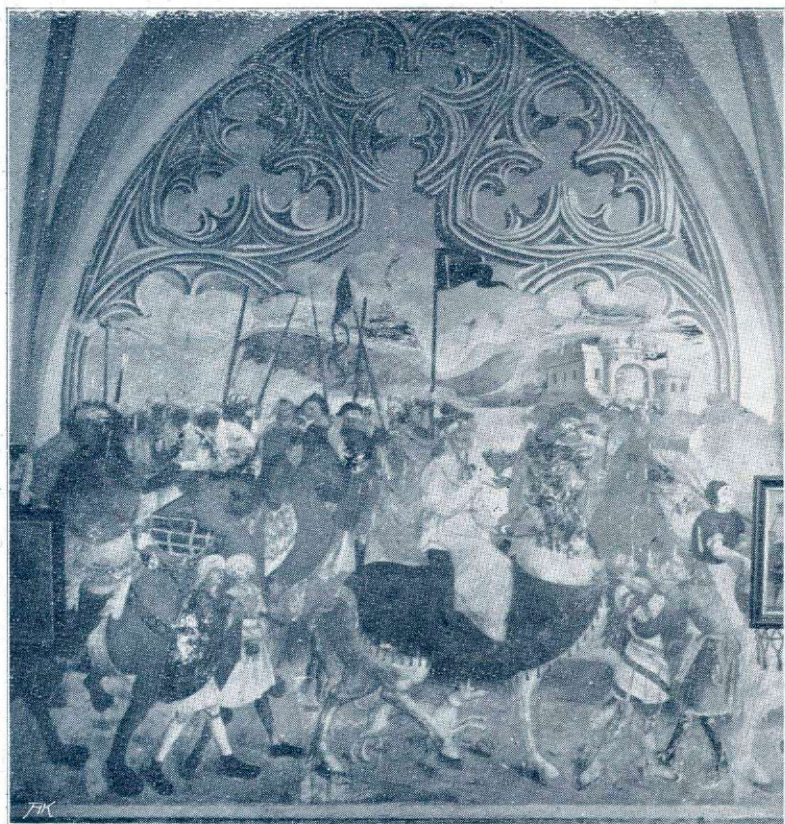
mece mokro vreme, niso mogli dosti trdno stopiti, noga je večkrat izpodrsnila, in zato se Evropejci, ki tega niso bili navajeni, niso tako odlikovali kakor Amerikanci, ki se vadijo ob vsakem vremenu, da so kos vsem situacijam.

Z velikanskim zanimanjem so sledili gledalci plavanju na 400 m. Dva tekmeča sta nam že znana,

Nato so vlekli vrv; v sredi potegnejo črto po tleh in vrsta je premagana, ako mora črto prestopiti. Na vsaki strani vleče osem mož. Oglasili so se bili Grki, Nemci, Amerikanci, Švedi in Angleži, zadnji s tremi vrstami. Grkov in Nemcev ni bilo k igram, Švede so Angleži takoj premagali in tudi Amerikancem se ni godilo nič bolje, akoravno so postavili v vrsto najboljše svoje atlete, M. J. Sheridana, Flannagana, Gratha, Rosa, Dearborna, Talbota, Coa in Horra. Videlo se je, da Amerikanci tukaj niso doma. Njihova pozicija ni bila dobra, niso se znali zakopati takorekoč v tla, moč nog je prišla premalo v poštev; Angleži so v tej stroki pravi mojstri, pri borbi so ležali skoro vznemirjeni in izrabili na ta način vso moč. Vsi brez izjeme so bili približno dva metra

polnjeni z vodo, in ograje različne visokosti. Tekoč mora biti jako dobro izvežban, mora znati štediti s svojo močjo in ne gledati na lepoto skokov, temveč samo na to, kako bo hitreje premagal to in ono zapreko. Tako nekateri bolj plitve jarke kar hitro prebredejo, ker bi se po skoku morali kolikortoliko ustaviti in tako izgubiti dragoceni čas. Akoravno je bila pot dolga čez tri kilometre in so se ovire kar grmadile, je bil vendar Anglež Russell že v 10 minutah in 48 sekundah na koncu.

Sledil je tek na pet angleških milj = 8.045 km. Zmaga se je imela odločiti med Angležema Voightom in Owenom, Švedom Svanbergom in Afrikancem Hefferonom. Po prvi milji je bil na čelu Svanberg, po drugi Hefferon, istotako po tretji, pri četrti Svan-

SV. PRIMOŽ: SV TRIJE KRALJI

visoki, čez 100 kg teški, poleg tega pa izvrstno izvežbani; ni čuda, da jim ni bil nihče kos.

Na hrbtu je preplaval 100 m Nemec Bieberstein v 1 minuti in 25 sekundah, drugi je bil Danec Dam, eno sekundo pozneje.

Ker vkljub razvitemu športnemu čutu Angležev obisk do 18. julija ni bil tak kakor so pričakovali, so cene znižali na polovico, in res se je nabralo okrog 50.000 gledalcev, akoravno se je vreme držalo zelo čemerno in kislo. Prišla sta tudi kraljica in švedski prestolonaslednik. Vsak večer dosedaj je bila pri tem ali onem velikanska pojedina, prireditelji so tekmovali, kdo bo gostom bolj postregel.

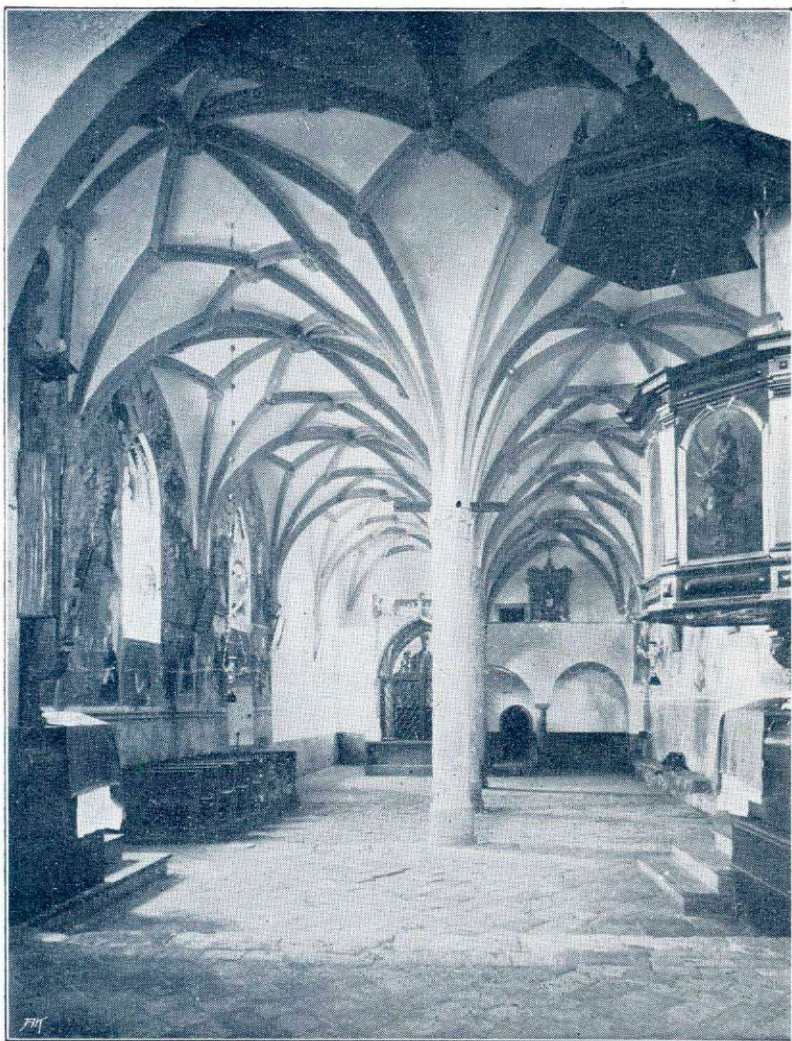
18. julija je bil najprvo tek z zaprekami na 3200 m (Hindernislaufen). Tekališče je navadno ravno, poraslo s travo, zapreke tvorijo nešteti jarki, na-

berg; Voight je letel do tedaj nekako na poizkušnjo, tu pa pospešil korake in bil koncem pete milje petdeset metrov pred Owenom, tretji je bil Svanberg, četrti Hefferon. Voight je porabil samo 25 minut in 11 sekund.

Jako zanimiva točka je bila sedaj na vrsti: dirkanje na kolesu. Najprvo je šlo na 5 km in je zmagal Anglež Ben Jones v 8 minutah in 36 sekundah, primeroma slab čas proti rekordu 7 minut in 46 sekund. Pri dirkanju na 100 km je razburjenje seveda rastlo, posebno če se je komu kaj pokvarilo na kolesu in je vseeno tekmece dohitel na drugem; naravnost pa glušeče je bilo ploskanje, vrišč in vik, če je bil ta junak Anglež. In Anglež je dirko tudi dobil, C. Bartett, v 2 urah in približno 42 minutah, Francoz Denny je bil samo za širino enega kolesa za njim.

Streljali so ta dan tudi na lok; gospodična Lewall z Angleškega je dosegla 688 točk, Viljem Dod tudi z Angleškega pa 815.

V nedeljo, 10. julija, ni bilo iger, pričele so se zopet v ponedeljek. Najprvo se je odločilo prvenstvo v plavanju na 100 m; najboljša plavača na to razdaljo sta bila Amerikanec Daniels in Oger Zoltan Halmay. Gledati sta morala posebno na to, da nista zašla preveč na levo ali na desno, ker s tem se izgubi seveda mnogo časa. Do 75 m je bil Halmay prvi, a kmalu mu je bil Daniels vstric in je zmagal v eni minuti in pol sekunde.

SV. PRIMOŽ: POGLED PROTI KORU

V streljanju na lok za goste se je odlikoval posebno Francoz Crisot.

Ta dan kakor tudi ostale dni je bilo vse polno prediger, Nemci jim pravijo: Vorlauf. Ker je bilo število tekmecev tako velikansko, seveda niso mogli vsi naenkrat nastopiti in v predigrah so izločili tega in onega, tako da so ostali nazadnje res le najboljši. Pa tudi Angleži se pri teh predigrah baje niso obnašali popolnoma nepristransko in Amerikanci so jim to hudo zamerili. Recimo, da imamo 48 tekmecev za tek na to ali to razdaljo; po srečkanju bi morali teči štirje in štirje skupaj, torej dvanajstkrat, in teh dvanajst zmagalcev v posameznih vrstah tekmuje potem za prvenstvo. Lahko se pa zgodi, da je srečkanje nepravilno, da pridejo na primer takoj v prvi

skupini štirje najboljši tekači skupaj; eden je seveda prvi, drugi trije so pa morda boljši nego drugi zmagalec pri končni odločitvi in vendar ne pridejo tukaj popolnoma nič v poštev. In tega so Amerikanci dolžili Angleže, pa po krivici. Sploh so se Amerikanci obnašali jako samozvestno; če je eden njih zmagal tudi v najmanjši pripravljalni tekmi, že so kričali na vse pretege, ga vzdignili na rame in ga nosili po stadiju okoli; če je pa zmagal v odločitvi, je bil pa hrup in vrišč nepopisen. Nekateri hudomušneži so hoteli dokazovati, da to kričanje ni toliko izraz veselja kakor pa poizkus jeziti Angleže; slednji so to tudi čutili in če je kdo izmed njih zmagal, se je stadij kar tresel vsled gromovitega vpitja.

Ta dan so začeli s skokom. Omenili smo že, da praktični športni narodi pri tem ne rabijo deske, kar je edino prav. Naravnost neverjetno se nam zdi, ako čitamo, kake višine in dolžine dosežejo nekateri v tej vaji. Tu je vse zedinjeno: največja moč mišic, pridna priprava, nepopisna gibčnost, energija in moč volje in najboljši je tisti, ki vse te vrline v pravem trenutku združi. Kako bi sicer mogli si predstavljati skok Angleža Bakerja, ki je že l. 1900. brez deske skočil 2.02 m visoko, ali pa skok Darbyja, ki je brez zaleta dosegel višino 183 cm in istotako brez zaleta daljavo 372 cm!

V Londonu so se odlikovali v skoku zlasti Amerikanci in Angleži; pri vsakem atletu je bil opazovati poseben način zaleta in odskoka. Pri skoku na višino zadostuje zalet petnajst do dvajset korakov, odskočiti moramo pri polovici višine, torej če skočimo 1.5 m visoko, pri oddalji 75 cm od stojala; so pa tudi atleti, ki se stojalu še bolj približajo, tako zmagalec v Londonu, Amerikanec Porter; ta je dosegel 1.91 m, sledili so mu Anglež Leahy, Oger Somodi in Francoz André, ki so vsi trije skočili 1.88 m visoko! Potem so prišli zopet trije Amerikanci s 1.85 do 1.83 m! Začeli so skakati pri 1.6 m, torej pri številu, katerega pri nas sploh malokdo doseže. Pri skoku na višino brez zaleta je bil prvi Amerikanec Ray Ewry s 1.575 m! Samo dva centimetra manj sta skočila Grk Tsiclitiras in Amerikanec Biller, ta skok je posebnost nekaterih dežel, zlasti Amerike. Ewry je izredno usposobljen za skok brez zaleta, bodisi na višino ali v daljavo, bil je vselej prvi, v Atenah, St. Louisu in v Parizu, sedaj pa v Londonu.

Istotako je posebnost nekaterih dežel skok na daljavo brez zaleta, in tudi tu je bil Ewry prvi s 3.33 m! Tsiclitiras mu je sledil s 3.23 m, temu pa Amerikanca Sheridan in Biller s 3.22 m! Z izrednim zanimanjem so sledili gledalci skoku na daljavo z zaletom; ta vaja zahteva dolgoletno skrbno vežbanje in zopet vidimo večinoma le Amerikance in Angleže, ki imajo zmisel zato in ki po dolgotrajni, vse ma-

lenkosti in pripomočke vpoštevajoči vaji pridejo tudi do rezultatov, ki jih smatramo za nemogoče in o katerih so pri nas na kontinentu res dolgo časa dvomili, dokler niso prišli Angleži in pokazali, kaj zmore pridnost, vztrajnost in ljubezen do telesne vzgoje. Nam neverjetne daljave so dosegli nekateri atleti v Londonu, Nemec Weinstein je bil s skokom 6 m in 70 cm šele šesti! Z nenavadno hitrim in močnim zaletom na 30 m!! je skočil Amerikanec Irons sedem metrov in pol, Amerikanec Kelly 7·09 m in Kanadec Bricker, torej zopet Amerikanec, 7·08 m!! Kaj pomenijo te izredno velike številke, ve ceniti le oni, ki se je sploh kdaj vadal v tem.

V istem času kakor ta vaja se je vršila tekma v teku na daljavo 800 m. Šestdeset se jih je bilo oglasilo, a le osem jih je ostalo za odločilni boj, vse druge so bili izločili pri posameznih pripravljavnih tekih. Najboljši tekač je bil brezdvoma Amerikanec Sheppard, brez vidnega truda je bil po najhitrejšem diru že v 1 minuti in 53 sekundah na cilju; hud boj se je razvil pa za drugo in tretje mesto med Italijanom Langhijem in Nemcem Braunom, odločilo se je za Italijana, ki je pritekel poldrugo sekundo za Sheppardom do sodnika, samo slabo sekundo pred Braunom. Sheppard je bil tudi zmagalet v teku na 1500 metrov v času štirih minut in štirih sekund, kakor smo že omenili.

Po dolgem času zopet je bilo solnce tako prijazno, da je obsipalo areno s svojimi žarki, 22. julij je ostal vsem v prijaznem spominu. Okoli 40.000 vstopnic se je razprodalo, tudi kraljica je bila v stadiju, od začetka iger že tretjič. Najzanimivejše ta dan so bile tekme v teku čez staje na daljavo 400 in 110 m in navadni tek na 100 m. Povedali smo že, da postavimo pri prvi vaji v razdalji 100 m deset staj, visokih 1·06 m, na ta način, da so oddaljene druga od druge 9·14 m. Akoravno je višina določena na 1·06 m, je vendar dejanski manjša, ker sestoji zgornji del navadno iz tankih vejic. Pri teku na 400 m je razdalja med posameznimi stajami seveda razmerno večja. Angleški atleti so v tej vaji res pravi mojstri, z največjo lahkoto pretečejo 110 m v šestnajst do osemnajst sekundah. Seveda pri tem ne smejo gledati na to, da bi vsako stajo pravilno preskočili, glavno jim je izurjenost v nekem posebnem teku, takozvanem trokoraku. Pri tem staje tako-rekoč prekoračijo in uredijo korake tako natančno, da se dotaknejo tal med dvema stajama samo štirikrat. Dolga vaja in velika moč v nogah je potrebna, ker odskočijo samo z eno nogo in pridejo na tla zopet samo z eno, da se takrat nič ne ustavijo, ampak nadaljujejo svoj tek. Teči morajo vedno naravnost. Kdor tega ni videl, tudi ne more verjeti, kaj zmore dolgoleten trud. In kar so videli gostje

ta dan, to je presegalo celo pričakovanje Angležev, sicer tako razvajenih v športu in navajenih na sijajne rezultate. Štirje Amerikanci so bili z neverjetno hitrostjo preskočili, oziroma v diru prekoračili že osem staj, drug vstric drugega, tu šine kakor strela Smithson (Amerikanec) iz vrste, preleti zadnjih petnajst metrov kakor puščica in se postavi pri sodniku petnajst sekund! po začetku teka. Po mnenju vseh izvedencev je to brez primere. Takoj za njim vidimo ostale tri Amerikance, Garrelsa, Shawa in Rauda. Nepopisen vrišč pri Amerikancih, zopet so prvi!

Ni pa ostalo pri tej zmagi, tudi v teku na 400 m (čez staje) so si priborili lavorov venec. Ponos njihov

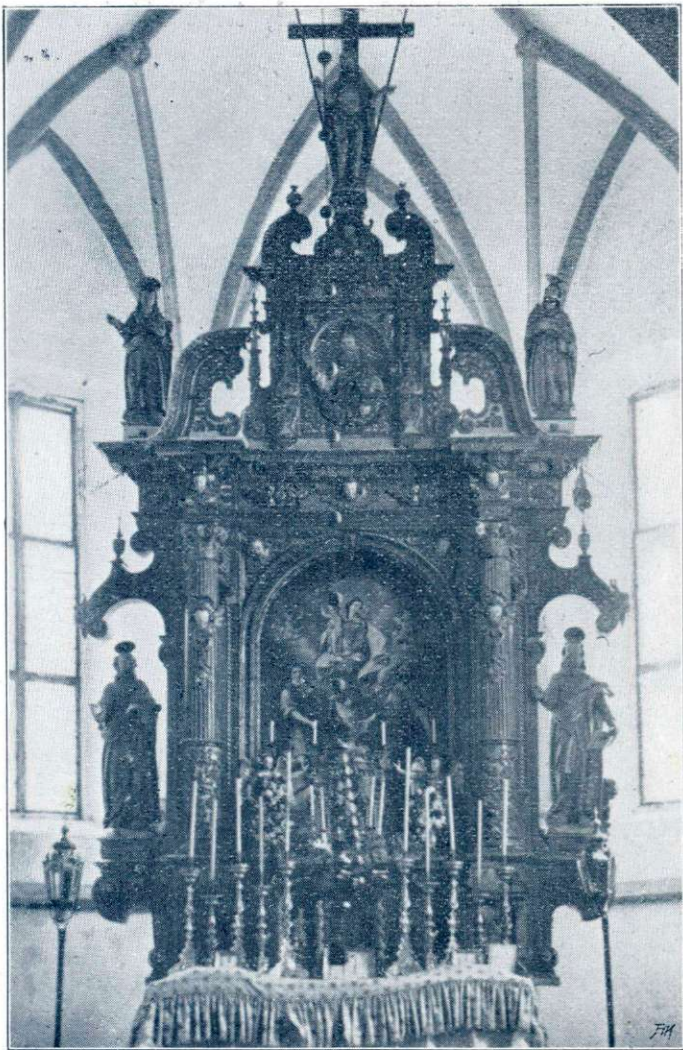

SV. PRIMOŽ: FRESKA PRI STRANSKEM OLTARJU
NA SEVERNI STRANI

je bil Bacon, ki je premeril dolgo pot v petinpetdesetih sekundah, samo poldrugo sekundo za njim pa je priletel skozi cilj Hillmann, zopet Amerikanec.

Angleži so bili zopet zelo poparjeni, najnevarnejši njihovi tekmeci so si priborili zmago za zmago. A tudi njim je ta dan sijalo solnce sreče in uspeha. Južnoafrikanski poročnik Walker je bil prvi v teku na 100 m v 10 in $\frac{4}{5}$ sekunde, samo štirje tekmeci so bili, R. Walker iz Južne Afrike, Rector iz severo-ameriških Združenih držav, Cartmell tudi odtam in R. Kerr iz Kanade. Ko je počil samokres, je bil Walker takoj prvi, a pri petdesetem metru ga je dohitel Rector, za njim sta bila druga dva, a samo za par centimetrov; komaj polovica pota je bila še pred njimi, a vkljub temu se posreči Walkerju dohiteti

Rectorja in ga potisniti na drugo mesto, tretji je Kerr, četrti Cartmell. Kar je sedaj sledilo, ni mogoče popisati, Angleži so bili kakor obsedeni, gledalci so skočili čez ograje, vsak je hitel k zmagalcu, ga hotel poljubiti, mu stisniti roko ali vsaj dotekniti se ga, vzdignili so ga na rame in nosili po stadiju, iz tisoč in tisoč grl mu je donela slava, še pol ure potem so se čuli vzkliki občudovanja in zadoščenja. Peljali so ga v dvorno ložo in predstavili lordu Desboroughu. Ta izraz veselja pa seveda ni veljal samo Walkerju, ampak tudi Amerikancem, ki se kar nič

SV. PRIMOŽ: VELIKI ALTAR

niso mogli sprijazniti z mislijo, da njihov ljubljene Rector ni bil prvi.

Prihodnji dan so pričeli s tekom na 200 m. Takoj v začetku si je zagotovil Kanadec Kerr prvo mesto, in ko so se pri sto metrih obrnili, je bil že za meter pred drugimi, a razdalja se je zmanjševala in ko je po $22\frac{2}{5}$ sekunde prišel do cilja, sta bila Amerikanca Cloughen in Cartmell komaj za širino roke za njim, četrti je bil Anglež Hawkins.

Do burnih prizorov je prišlo pri teku na 400 m. Tekmovali so zopet samo štirje, ker so bili druge že izločili, in sicer Anglež Halswell, poročnik v angleški armadi, amerikanski črnc Taylor in dva druga Amerikanca, Carpenter in Robbins. Ko bi ne bilo Halswella, bi bili Amerikanci med seboj in zmaga bi bila torej na vsak način na njihovi strani, treba

je bilo torej Halswella tako ali tako zadržati. Do polovice je šlo vse pravilno, ko se je pa tu Halswell hotel obrniti, sta se bela Amerikanca hitro združila in mu hotela zapreti pot, seveda tako hitro in navidezno neopaženo, da niso gledalci nič vedeli o tem; a tu so se pokazali Angleški sodniki kot pravi veščaki, takoj so prerezali nit na koncu tekališča in s tem povedali, da postopanje Amerikancev, zlasti Carpenterja, ni korektno. Spominjajo nas v tem na stare nad vse pravične helanodike. Carpenter se za to ni zmenil, temveč tekel dalje in prišel prvi do cilja, a njegove zmage niso pripoznali, temveč določili na drugi dan novo tekmo. Amerikanci pa k tej tekmi niso nastopili in tako je bil Halswell sam, zmagata torej angleška. Pretekel je to razdaljo v 50 sekundah, a dosegli so bili že prej in tudi on sam boljši rezultat, 48 sekund. Halswell je znan kot jako dostojen, korekten atlet, ki se ni nikdar pregrešil proti športnim predpisom. Kako pravilno so Angleži postopali in koliko jim je bilo na tem, da si ohranijo ime nepristranskih sodnikov, nam priča dejstvo, da so dali takoj po teku vtiske stopinj tekmujočih atletov fotografirati in ponatisniti v časopisih! Taylor se je edini izmed Amerikancev skrbno ogibal vsakega nepravilnega postopanja, a drugi dan ni tekmoval iz kolegialnosti. Kmalu potem je ta vobče priljubljeni črnc, dijak pensilvanskega vseučilišča, umrl v svoji domovini na tifusu.

Sledilo je metanje $7\cdot 23$ kg težke krogle iz kroga $2\cdot 13$ m. Do najnovejšega časa so smatrali metanje te „lahke“ krogle na kontinentu za čisto navadno vajo, pri kateri odločuje samo telesna moč, in so dosegli zato tudi jako neznatne mere. A kmalu je prišla zavest, da je treba dolgotrajne vežbe, preudarka, energije; zgled so dali zopet Angleži in Amerikanci. Do viška dovršenosti je prišel v tej vaji Amerikanec Ralph Rose, dijak vseučilišča v Čikagu, star 25 let. Njegova postava je izredno visoka in močna; zna pa svojo moč tudi izkoristiti in osredotočiti vso energijo in pričujočnost duha na določeni trenutek. Kakor iz jekla izklesan stoji na robu kroga, nič se ne gane v gigantičnem telesu, obraz izraža najvišjo moč volje in mišic, sedaj se nagne telo nekoliko nazaj, sledi par natanko preračunjenih skokov do oboda kroga in v velikem loku zleti krogla skozi zrak 14 do 16 metrov daleč! Celo Amerikanci se ne morejo načuditi!

Pri plavanju na 1500 m so se kosali Avstralec Beaurepaire, Avstrijec Scheff in Angleža Taylor in Battersby. Ker je Scheffu prišlo slabo, je moral opustiti tekmo in prepustiti zmago drugim; nekoliko časa je bil Battersby prvi, a pri 1300 m ga je dohitel Taylor in prišel prvi do konca v 22 minutah in 48 sekundah.

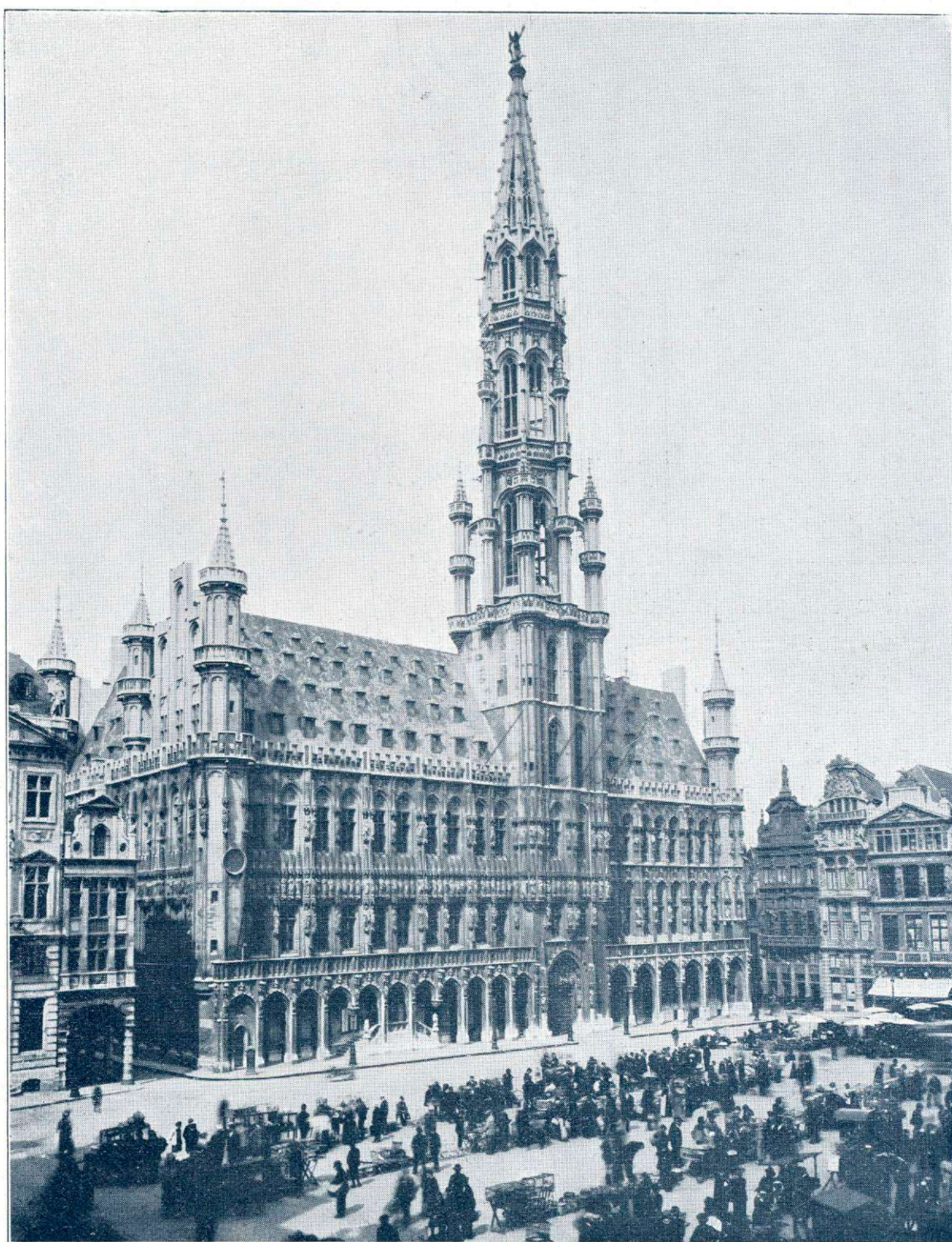
Pri plavanju štafet ali moštva — na vsaki strani plavajo štirje, vsak 200 *m* — so Angleži dobili prvenstvo pred Ogri in Amerikanci.

Jako zanimivo je bilo teka nje moštva na razdaljo 1600 *m*. Vsaka narodnost izbere štiri najboljše tekače, ti tekmujejo toliko časa, da ostanejo samo še tri štafete, torej dvanajst mož. Prva dva morata teči vsak 200 *m*, tretji 400 *m* in četrti 800 *m*, to zato, da lahko vsaka partija izbere svoje najboljše specialiste za vsakokratno razdaljo. Ko pride prvi do cilja, mora njegov drug kar najhitreje tek nadaljevati in tako naprej, minute potem seštevajo. Ostali so od vseh narodnosti za ta tek samo še Ogri, Amerikanci in Nemci. Da proti Amerikancem ni mogoče nič opraviti, so vsi vedeli in res so bili ti prvi, v 3 minutah in 30 sekundah; imeli so pa tudi izvrstno moštvo, Cartmalla in Hamiltona za 200 *m*, Taylora (čr-neca) za 400 *m* in Sheppardarja za 800 *m*, nam že znane osebe. Hud boj se je bil pa za drugi prostor; že so Ogri mislili, da je zmaga njihova, ko se je zadnji njihov tekač, Bodor, pri poslednjih metrih obrnil in dal tako Nemcu Braunu priliko prehiteti ga. Samo za dva centimetra je šlo!

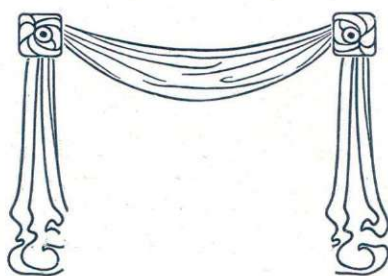
Na vrsto je prišel troskok, borba je bila vroča. Vse se je čudilo, da je bil Irons, zmagalec v skoku na daljavo, tukaj šele dvanajsti; videl je, da mu prvi velikanski skok ne more pripomoči do zmage, da je tudi tukaj treba težavne, vztrajne vežbe. Vse je prekosil Anglež Ahearne s 14·92 *m*, Kanadec Gar-

fieldt Mc Donald je dosegel nekaj manj, 14·77 *m*, takoj za njim je bil Norvežan Larzen s 14·41 *m*; sledili so potem po vrsti: Amerikanec, Kanadec, dva Amerikanca, Norvežan, Južni Afrikanec, Grk, dva Amerikanca, Sheridan in Irons.

(Konec.)

MESTNA HIŠA V BRUSLJU

V deželi polnočnega solnca.

Potopisni spomini. — Napisal dr. Ivan Knific.

(Dalje.)

XVI.

Mimo Aalesunda.

Kako izpremenljivo je vreme ob norveških obalah! Prvi dan: nebo jasno, solnce pripeka; drugi dan: dež lije neprestano; tretji dan: megla, da bi jo rezal z nožem. Vzrok so seveda norveške gore, kojih vrhovi so tudi ob poletni vročini pokriti s snegom in ledom. Če par dni sije solnce, se raztope množine snega, nastala voda izhlapeva, hlapi se zgoščujejo, nastane megla ali pa dež. — Ko sem v jutro 11. julija prilezel na krov, se nisem kaj razveselil. Gosta megla mi je zastirala pogled. Videl nisem ničesar, ne obrežja, ne otokov, ne solnca; zdelo se mi je, da smo daleč od suhe zemlje. Zato je pa Blücher na širnem morju rezal valove, da se mi je smejalo srce.

Pri zajtrku so nam delili drobno, lično knjižico: z aznamek potnikov. Ker sem imel mnogo časa, sem jo proučil dodobra. Izračunil sem, da nas je potnikov 321, možakov 187, žensk 134. Z ozirom na domovino je došlo potnikov: iz nemškega cesarstva 146, med njimi 21 Berlincev; Amerikancev in Angležev smo imeli 110; Avstrijcev nas je bilo 25, ogrskih državljanov pa 12; 4 potniki so došli iz Belgije, 4 z Nizozemskega, 2 s Francoskega, 3 iz Švice, 4 iz Italije, 2 s Španskega, 1 z Rumunskega, 6 iz Rusije, 1 iz Egipta, 1 iz Avstralije. Neprijetno me je dirnilo, ko sem bral imeni prvih dveh potnikov: mister in mistress Abendschein. Toda človek se vsemu privadi. Čital sem med drugimi: Izidor Chon, Aron in Selma Goldfarb, Izak Herz, Natan Hirsch, Sara Morgenstern, David Silberstein. Po imenih, obnašanju in zunanosti sem cenil število Abrahamovih potomcev na 50; menim, da se nisem kaj zmotil.

Stanu mnogo potnikov ni napovedalo. Največ je bilo pač bogatinov, katerih edino opravilo je, da začetkom meseca strižejo kupone. Pri onih pa, ki so napovedali, kaj da so, sem čital: Trгоvec, tovarnar, advokat, profesor, zdravnik, stotnik, časnikar, zasebnik. Z bogastvom so se mnogi ponašali. „Veste, kaj pomeni družbena okrajšava HAPAG?“ so se izpraševali. „Dražijo nas: Haben alle Passagiere auch Geld? (Imate vsi potniki denar?)“ „Da, imamo ga,“ so bahato odgovarjali, „sicer bi ne šli na sever.“

Seveda je ob takih razgovorih tudi meni rastel greben, pa so me kmalu ponižali. Opazil sem, da vsakdo z nekakim zanimanjem opazuje verižico, ki jo nosim poleg ure. Stvar sem razodel Manningu. Ta mi reši uganko: „Vaša verižica je srebrna.“ Saj res; vsi so nosili zlate verižice, le moja je srebrna. Iz previdnosti sem odslej zapenjal suknjo.

Tudi par plemičev smo imeli v svoji sredi, med njimi nekega barona Heemstra z Nizozemskega. Bil je vsiljiv človek, ki je komaj lomil nemščino. Po zunanosti je bil prav zanemarjen; nekdanj sem opazil, da nosi raztrgane čevlje. Manning mi je dejal, da nosi take čevlje najbrž iz zdravstvenih ozirov, da se noga tem bolje prezrači. Schönfeld me je poučil, da je na Nizozemskem mnogo grofov in baronov, ki so od prednikov podedovali samo plemstvo, premoženje pa so prepustili nižjim slojem. Neki Amerikanec mi je razlagal, da pribeži v Ameriko veliko obubožanih plemičev; v „novem svetu“ prevzamejo službe, ki se jih v Evropi sramujejo. Mnogo je v Ameriki natarjev in strežajev, ki bi jih morali v Evropi zvati grofe in barone. Amerikanci so se otresli zastarelih srednjeveških ustanov: Nihče ne dobi v Zedinjenih državah domovinske pravice, dokler se ne odreče plemstvu.

Tri potnike je opazil vsakdo; podobni so si bili na las, dva metra visoke, izredno sloke postave. Takoj se je razneslo med potniki: „Ti trije bratje so avstrijski knezi Liechtenstein.“ Posadili so jih pri mizi na prvo mesto, sicer se pa niso kaj menili zanje. Na Blücherju je prevladavalo mnenje: Denar je sveta vlada. V najdražjih in najlepših kabinah so stanovali ameriški denarni mogotci; da so plačali najemščine 2000 do 2600 mark za osebo, je bila zanje malenkost. —

Pri kosilu nas je počastil kapitan Behrens, prijazen moštček, ki se je vedno držal na smeh. Navadno je obedoval med aristokrati, semtertja je došel tudi k nam. Lasje so mu že siveli, let je imel nad šestdeset. Šalil se je rad, žalil nikogar. Če se je oblačilo in so vprašali: „Gospod kapitan, bo-li deževalo?“ je odgovoril prav mirno: „Če vreme ostane, kakršno je, ne bo dežja.“ Pravil je, kako nadležni so potniki, ki se vozijo v Ameriko; vedno ga izprašujejo, da jim komaj odgovarja. Najnavadnejša vprašanja so: „Kolikokrat ste se že vozili čez

ocean? Se spominjate mojega sorodnika, ki se je pred toliko in toliko leti na Vaši ladji peljal v Ameriko? Kaj je najboljšo sredstvo zoper morsko bolezen? Ste se že kdaj ponesrečili?" Na to vprašanje je nekdanji radovednežem pripovedoval strahovito zgodbo: Blücher je zadel ob skalo, voda je vdrla v notranje prostore. „In kaj se je zgodilo potem?“ so silili vanj. „Nič,“ jim je odgovoril, „utonili smo.“ Premnogokrat ga izprašujejo: „Do katere celine je odtod najbližje?“ Ko je neki dan devetnajstkrat odgovoril na to vprašanje, je dvajsetič odgovoril: „Do dna morja.“ Šaljivega poveljnika smo imeli vsi radi.

Ko se po kosilu vrnem na krov, se začudim; pluli smo med otoki. Lesene koče stoje na obrežju, ribiški čolni in male jadrnice se zibljejo na morski gladini. „Kmalu dospemo v Aalesund,“ mi pripoveduje sopotnik. In res, krog tretje ure popoldan zagledamo pred seboj čedno mesto. Blücher vozi prav počasi, da tem laglje napasemo svojo radovednost. Imeli pa so mornarji še drug vzrok, da so brzdali dirjajočega velikana: voda je tod plitva. Spuščali so v morje svinčnico, da so merili globino.

Mesto Aalesund ima krog 12.000 prebivalcev. Razprostira se na dveh otokih, ki sta med seboj zvezana po mogočnem železnem mostu. Z vsake strani so sezidali v morje dolg in širok nasip; tako so si ustvarili prostorno pristanišče, v katerem ugle damo večje število domačih parnikov in jadrnic. Po nasipih stoji velika množica ljudstva; največ je seveda otrok; z robci nam mahajo v pozdrav ter kriče na vse grlo: Hura! Tudi Blücher izproži parkrat svoj top. Obrnem se do dr. Schönfelda ter ga vprašam, kaj da pomeni ta nenavadni pozdrav. „Ne veste,“ mi pravi, „da je mesto Aalesund pogorelo 23. januarja 1904? Ko gospodarji v teh krajih strupen mraz, je silovit požar upepelil celo mesto. Prebivalci so komaj rešili življenje, vse drugo jim je zgorelo; požar je uničil ladje in ribiške čolne. Ko je brzjav razglasil to žalostno novico, je cesar Viljem Aalesundcem nemudoma odposlal več ladij z veliko zalogo živeža in obleke. Hamburško-ameriška družba je takoj opremila večji parnik, je poslala mnogo zdravnikov in usmiljenk, kakor tudi živeža, da je z vsem potrebnim oskrbela 4000 meščanov. Tudi Severonemški Lloyd je požrtvovalno podpiral pogorelce. Zato so še danes, po petih letih, meščani za nas tako navdušeni, da ne plove tod mimo nemška ladja, ki bi je burno ne pozdravljali.“

Nove hiše so sezidali večinoma iz kamna. Lepi nasadi krase mestno okolico; zložna pot vodi vrh griča, kjer stoji prostorno gostišče. Pravijo, da je s hriba kaj lep razgled na mesto in sosednje otoke. Aalesund je važno obmorsko tržišče; nebroj rib razpošiljajo odtod vsako leto na vse strani sveta.

Vozimo se med majhnimi, nizkimi, pa dobro naseljenimi otoki. Uro kasneje zavijemo v široki Moldefjord, ki je dobil svoje ime po mestecu Molde, najvažnejšem kraju ob tem fjordu.

XVII.

Molde.

Si že kaj čul o „Zalivskem toku“? V Srednji Ameriki, v Mehikanskem zalivu, se voda ob vsakem letnem času hudo segreje. Ta gorka voda plava na površju morja proti severovzhodu, ogreva angleško in norveško obrežje ter se pretaka celo v Polarno morje, prav do Špicbergov. Kako kroži Zalivski tok, so se prepričali tako-le: V Zahodni Indiji je vihar razdejal trgovsko ladjo. Sode te tadje je tok zanesel med Lofote ob severnem norveškem obrežju, kjer so jih polovili. Včasih nanosi morska voda toliko lesa in drevja, ki raste samo v tropični Ameriki, da ga norveški ribiči nalove in kurijo z njim.

Zalivski tok tako močno vpliva na podnebje, da ob vsej zahodni norveški obali gor do Severnega rtiča morje nikoli ne zamrzne. Čudom se čudimo, da postaja podnebje tem milejše, čimbolj se bližamo tečajniku. Ječmen raste do 70., rž do 69., pšenica in sadno drevje do 64. stopinje. Češnje uspevajo do tečajnika, izvrstna jabolka in hruške še v okolici trondjemski.

Ta blagodejni vpliv Zalivskega toka se pa najbolje čuti v Trondjemu in Moldefjordu. Proti severu sta zavarovana z mogočnimi hribi, ki branijo mrzlim vetrovom, da ne morejo do morja. V izredno milem podnebju uspeva rastlinstvo, da je veselje. Lipe, bukve, jeseni, javorji, kostanji krase ta dva fjorda; smrek, borov in brez je vse polno. In to niso kaki pritlikavci, marveč visoki, močni junaki.

Moldefjord primerjajo Ženevskemu jezeru ali pa francoski Rivieri. Mesteca Molde ponosno imenujejo severno Nizzo. Pravijo, da je Moldefjord zlat prstan, Molde pa dragi kamen, ki je vdolan v ta prstan. Pa ga res ob zahodni Norvegiji ni kraja, ki bi se nam tako prikupil kot Molde. Mesto ima sicer samo 2000 prebivalcev domačinov, ima pa jako čedne hiše, okusne vrtove, lepe parke, dolge drevorede. Poleti vse mrgoli tujcev, posebno Angležev, ki hodijo semkaj na letovišče. Molde se nam zdi kot mesto, ki sestoji iz samih vil. Poleg vsake hiše zagledamo vrtiček, obsejan s pisanimi cvetkami; ob hišah se vzpenjajo ovijavke do gornjega nadstropja: po vseh oknih rasto v lončkih in tružicah rože, ki jih zaliva skrbna mladenka. Jako mnogo je trgovin. V izložbenem oknu so razstavili krasne stvari: dragoceno kožuhovino ter najfinejše norveške izdelke.

Ob šestih popoldne se usidramo pred mestom. Komaj čakamo, da zasedemo čolne in se popeljemo na suho, kar zapoje trobenta ter nas pokliče k večerji. Skrbni stewardi nam pravijo: Predvsem si podkrepite telo, potem se pa izprehajajte po celini, če hočete, do polnoči; ob eni čez polnoč morate biti vsi na ladji!

„VSTAL JE!“
(Oltarna slika v cerkvi v Molde.)

Poleg mesta stoji 80 m visok griček. Tjakaj se spravimo najprej. Lične stezice nas vodijo mimo lepih nasadov do vrha, kjer so meščani napravili prostorno verando. Krasen razgled se nam nudi odtod. Gosto obrasli otočiči kipe iz fjorda, ki je na las podoben velikemu alpskemu jezeru. Od vseh strani ga oklepajo visoke gore, ki so pa žal zastrite z neprodarno meglo.

Po širokem javorjevem drevoredu dospemo med hiše. Neka posebna ličnost mesta je velika, v got-skem slogu zgrajena lesena cerkev. Vsak potnik si jo ogleda, ker se v njej nahaja krasna oltarna slika: „Paskemorgen“ (Velikonočno jutro). Temna skalna duplina nam kaže Kristusov grob. Na odvaljenem kamnu sedi angel v snežnobeli obleki; s prstom nam kaže proti nebu. Poleg vhoda stojita dve ženski v pisani jutrovske obleki in se držita za roko. Presstrašeno zreta v angela in v odprti grob. Zunaj dupline stoji še tretja ženska postava. Pod sliko so zapisali: „Han er opstanden“. (Vstal je!) — Vstajenje Kristusovo so slikali že nešteto-krat in vendar je ta oltarna slika nekaj posebnega. Izvedenci pravijo, da je umetnik barve in senco pogodil tako izvrstno kot malokdo, da je nasprotje med angelom in ženami, med nadnaravnimi in zemeljskimi bitji izrazil tako plastično, da slika očara vsakogar, ki jo ogleduje. Priredili so brez števila posnetkov in fotografij; v vseh trgovinah nam jih ponujajo in v vseh mogočih oblikah.

Izprehajamo se po snažnih ulicah prijaznega mesta, pod visokimi javorji, ki v nepregledni vrsti stoje takraj in onkraj ceste, po mestnem parku, ki so ga meščani okrasili z najlepšimi nordskimi cveticami. Pred glavnim hotelom „Aleksandra“ se širi prostorna veranda; Blücherjevci so jo zasedli do zadnjega kotička; ob pogrnenih mizicah sede in srebljejo pivo, črno kavo ali pa limonado. Koncem verande na vzvišenem prostoru so se postavili Blücherjevi godci; priredili so nam večerni koncert, ki je trajal od poludesetih do poludvanajstih. Ljudstva se je zbralo, da nas je bilo kot mravelj na mravljišču. Z nami vred sta se usidrali pred mestom dve nemški bojni ladji, „Hansa“ in „Hertha“. Brhki mornarji in prešerni častniki so se ponašali s svojo pisano uniformo.

Zmračiti se kar ni hotelo. Ko mi je po deseti uri Manning ušel na ladjo, sem izvlekel knjigo in čital do enajstih. Tedaj se mi je zdelo premračno, da bi bral še dalje; spravil sem knjigo ter se z godci vred prepeljal do parnika. Uro kesneje so se vračali zadnji vasovalci.

Ob šestih zjutraj je Blücher zapuščal Molde ter nas v dveh urah prepeljal do tretje postaje, malega sela Naes, konec Moldefjorda. Ravno so spuščali v morje mačka, ko sem prikobacal iz ležišča.

(Dalje.)

La Divina Commedia.

Prevel in razložil dr. Jos. Debevec.

Prvi del.

PEKEL.

(Dalje.)

XIV. spev.

Pogled na sedmega kroga tretji pas: tleča peščena stepa — ognjen dež — nasilneži zoper Boga, prirodo (sodomitje) in zoper delo, obrt, umetnost (oderuhi).

V uvodu k XI. spevu smo videli, da je sedmi krog Dantejevega pekla s svojimi tremi podkrogi ali pasovi odmenjen nasilnežem (violenti), in sicer prvi pas nasilnežem zoper bližnjega, ki stoje do glave ali prsi ali manj v krvavi reki, drugi pas nasilnežem zoper sebe in svoje življenje, t. j. samomorilcem, ki trpe v drevesih (XIII. spev), in tretji pas, ki smo prišli do njega sedaj, je določen za nasilneže zoper Boga, t. j., grešnike, ki v Boga sicer verujejo, toda ga preklinjajo, sramoté, zaničujejo; ali pa če morda Boga samega niso zaničevali v svojem življenju, so pa grešili zoper prirodo, hčerko božjo, ali če morda zoper le-tó ne, pa zoper obrt in umetnost, hčerko prirode ali vnukinjo božjo. — Ko tožeče drevo, ki trpi v njem duša samomorilca iz Florence, neha jadikovati, ker je že kar hripavo, se ga Dante iz rodoljubnega sočutja usmili in pobere odtrgane liste po tleh, da jih vrne jadniku (v. 1—3). Ko nato gresta pesnika dalje po hosti, se kar naenkrat nekaj posveti — na kraj gozda sta dospela in pred njima se razprostre strašno prizorišče: peščena stepa, podobna Libijski puščavi v Afriki ali pa Sahari, in — nečuvono, nevideno doslej! — ogenj v debelih kosmih pada počasi nanjo, kakor sneg v gorah, če ni vetra (v. 4—39). Ubogi trpini, ki padajo nanje ti kosmi, se neprestano otresajo, a vse nič ne pomaga. Eni izmed njih leže vznak, da jim ogenj pada naravnost na čelo; drugi (sodomitje) neprestano divjajo v krog po stepi; tretji pa (oderuhi) čepe na žarečem pesku, stisnjeni v gručo. Izmed tistih, ki leže vznak, Danteja zanima posebno eden, hrust, ki se zdi še v mukah neupognjen. A komaj vpraša Vergilija, kdo bi to bil, se že hrust sam oglasi ter jame psovati Zevsa (kakor so Grki imenovali najvišjega boga). Vergilij pa izda Danteju ime bogokletnikovo: da je namreč to Kapanej, kralj iz davnine, ubit od Zevsa s strelo zaradi upornosti proti volji božji (v. 40—72). Dante bi zdaj rad stopil na plan, na pesek, toda Vergilij mu ne dovoli, temuč mu veli, da naj gre za njim na levo, prav ob robu gozda, ker na pesku bi se ožgal¹ (v. 73—75). Ko nekaj časa tako molče hodita, udari

¹ Denimo, da pesnika prideta — če naj Ljubljanska ravnina predstavlja, kakor smo omenili pri XIII. spevu, vse tri pasove sedmega kroga — iz hoste samomorilcev nekako tam iz Tivolskega gozda, kjer se prične pot v Šiško; pod robom gozda se razprostira obsežen travnik, ki nam predočuj peščeno stepe, ki naj si jo pa mislimo okroginkrog gradu. Tam

Danteju naenkrat na uho žuborenje rečice; kmalu sta pri njej; krvavordeča je; izvira iz gozdnih tal, prav na robu med drugim in tretjim pasom; struga, dno, bregova, vse kamenito. Kakšna prikazen je to? Kako se imenuje ta rečica? Stari Grki so si mislili, da teče petero rek po podzemskem svetu: Aheront (žalovanja reka, „ah!“), ki loči predjamo ali vežo z lenuhi in neodločneži od pravega pekla; v čolnu starca Harona smo se že prepeljali čez njo (III. spev, v. 78 nsl.); iz petega kroga smo se prepeljali v šesti (spev VII., v. 107 nsl.) preko druge reke pekla, Stiksa, kjer se pote togotneži; sedaj smo pri tretji, Flegetontu (plamteča reka, reka pekočin); na dnu pekla je še Kocit; Grki so verovali, da je v podzemlju še peta reka, Lethe, t. j. reka pozabljenja; Dante, kot krščanski pesnik, pa je nima v peklu, ker tu se nič ne pozabi, temuč jo stavi vrh gore očiščevanja (v vice), kjer se duše izkopljejo v reki pozabljenja in vse prerrojene gredo v raj. V vrsticah 85—138 razlaga Vergilij, odkod prihajajo te štiri reke pekla, češ da je na otoku Kreti v gori Idi velikanski kip, predstavljajoč starca, čigar glava je zlata, prsi in roke srebrne, ostalo truplo bakreno, bedri železni, stopalo desne noge pa je lončeno; in baš na to se kip najbolj opira. In ves ta kip da ima, razen na glavi, razpoke, iz katerih neprestano teko solze, ki ponikujejo v zemljo in tvorijo najprej Aheront, potem Stiks, zatem Flegetont in slednjič Kocit. — Zdaj šele se urno ločita od roba gozda ter nastopita pot po enim bregu reke kar preko stepe proti sredini.

- Po rojstnem se mi mestu je stožilo:
poberem njemu listje obletelo,
ki dolgo ga je tarnanje utrudilo.
- 4 Na mejo potovanje je dospelo,
med drugim, tretjim pasom narejeno,
kjer strašno se Pravice vidi delo.
- 7 Da prav pojasnim stvar vam nečuvéno,
velim: odpre se zdaj pred nama stepa,
ki bilje ne rastè na njej nobeno.
- 10 Okroginkrog jo bôli gozd oklepa,
kot se krog njega jarek tožni vije;
ob robu tam obstaneva. — Kot kepa
- 13 suhó pešcevje na debelo krije
jo vso, da slična tisti je puščavi,
ki Katon stopal davno že po nji je.
- 16 O božji srd, kakó naj strah ne gnjavi
vsakterega, ki bral bo vrste te-le
o strašnem tem, ki zrl sem ga, pojavi?

gledata nekaj časa Kapaneja: nato se previdno plazita ob robu dalje na levo (torej v našem primeru proti Šiški), dokler ne dospeta do rečice — Flegetonta.

19 Tam duš sem videl nagih trume cele,
ki vse bridkó jokale so od žali
in razne, zdi se, kazni so imele.

22 Nekteri njih so vznak na tleh ležali;
čepela drugih je tesnó skupina,
in tretji spet so venomer dirjali.

25 Je dirjajočih v krog bilà večina,
a večja njim, kar v mukah jih ležalo,
je pregibala jezik bolečina.

28 Nad pesek ves ognjene deževalo
je kôsmе, goste, leno padajoče,
kot sneg v gorah, če veter jenja malo.

31 Kot Aleksander v Indije je vroče
deželah videl padati plamene
nad vojsko svojo, prav na tleh še žgoče

34 (naj vojska brž jih poteptá — ukrene —
ker lažje se posamen plamen tleči
vgasi, kot v zublje strnjeni ognjene):

37 takó tu večno pada žar pereči;
od njega pa kot goba od kresila
se vnema pesek, da bolest je večí.

40 Nemirno v vek vsaktera se vrtila
je roka bednih, zmer se otepaje
in otresaje novega netila.

43 Pričel sem jaz: „Oj mojster, na vse kraje
zmagalec, razen zoper duhovine,
uporne nama spričo vrat predaje,

46 kdo hrust je tam-le, ki za žar ne brine
se nič? ležeč, kot vse bi malo cenil
in ogenj ko da čutja mu ne gine?“

49 A hrust, začuvši, da o njem sem menil
z vodnikom se, izbruhnil krik glasan je:
„Kar živ, to mrtev! Nisem se spremenil!

52 Le prosi Zevs kovača naj, ki zanj je
in srd njegov kaljeno zvaril strelo,
da treščil vame jo moj zadnji dan je,

55 al v ješo gre naj črno v Mongibello
po vrsti prosit vse kovače svoje,
da bo: Pomagaj mi, Vulkan! donelo

58 (saj v bitki tam pri Flegri vpil takó je!)
in s silo vso naj svojo vame treska:
ne bo vesel osvete in ne bo je!“

61 A zdaj prišla beseda silno rezka
iz ust vodniku je, da nikdar tega:
„O Kapanej, napuh, še v žaru peska

64 neugnani, ti je vir trpljenja vsega;
le muči se, le besni, nori dalje,
za kazen to se ti najbolj prilaga.“

67 Obrnjen k meni milše dé: „Bil kralj je;
s šestorico bil tebskega gradu je
oblégavec; Boga zasramoval je

70 in zdaj še, kot se zdi, ga zaničuje.
A kot sem del mu: ta prezir v obrazi,
ta srd, to ga primerno odlikuje.

73 A zdaj mi slédi, vendar dobro pazi:
na pesek ne stopiti še žareči!
Tesnó ves čas ob gozdu se mi plazi!“

76 Molče dospeva k neki žuboreči
rečici, ki iz gozdnih tal prodira
in še straši me val kot kri ji rdeči.

79 Kot potok iz toplic v Viterbu izvira,
ki med seboj si ga delé hotnice:
takó po pesku ta svoj tek ubira.

82 Kamnita struga, njeno dno, stranice,
robova ob straneh spet kamen goli:
lahká bo pot, sem videl, prek rečice.

85 „Kar sem doslej pokazal ti kjerkoli,
odkar sva šla skoz vrata vekovita,
kjer vstop čez prag se vsakemu dovoli,

88 je pótok ta stvar najbolj znamenita,
kar videl jih do té si globočine:
nad njim ugaša ploha plamenita.“

91 Ko djal vodnik besede te vsebine,
poprosim ga, naj jed mi še pripravi,
ki vzbudil mi po njej je bil skomine.

94 „Na sredi morja je“ — tako mi pravi —
„dežela prazna, ki se zove Kreta;
pod kraljem nje so čisti bili nravi.

97 Tam gora Ida je, ki davna leta
studencev je, se drevja veselila;
plesnoba zdaj jo pusto vso prepleta.

100 Zibeli tam je detečji dobila
zavetje Rea; in če je jokálo,
je z vpitjem naročenim jok prikrila.

103 Orjak tam starec notri ima skrivalo;
stoječ hrbet obrača Damijati,
a v Rim kot v svoje gleda ogledalo.

106 Leskeče se mu glava v suhem zlati,
roke mu, grod čistó srebro prepreza;
iz bakra trup je do oboje gnjati;

109 vse nižje dol iz samega železa,
le desna noga ima žgano glino;
na njej je večja ko na drugi peza.

112 In udov vsak, če zlat ni, razpoklino
imá, ki mu solze iz nje kapljajo
in v gori so izdolble mu votlino.

115 Iz té do Aheronta priskakljajo
in v Stiks se, v Flegetont njih tok pomika;
odtod v tej strugi ozki vniz curljajo

118 do tja, kjer solza nič več ne ponika;
tam tvorijo Kocít; njegà natora
ti vidna bo, — naj glas je moj ne slika!“

121 In jaz mu dem: „Če ta-le tok izvora
je zemskega, iz kakšnega razloga
še le na robu tega vre ponora?“

124 A on: „Od kroga gre se tu do kroga,
to veš; in naj ti mnogo tudi hoda
je v levo, vniz idoč storila noga,

127 vsegà še vendar nisi obšel oboda;
zato pojavom novim tega kraja
oko naj se preveč ne čudi!“ — „Toda“ —

130 sem djal — „kje Flegetont se le nahaja,
kje Léta? Kaj prek te molcé prehajaš?
In Flegetont iz solz dežja nastaja?“

133 „Vse to vprašuješ in mi res ugajaš;
uganil pa bi iz rdečega kipenja
vprašanje eno vsaj, kar jih navajaš.

136 I Léto uzreš, a tam, kjer duš se vzpenja
sprevod k očiščenju — onkraj te jame —
kjer greh skesán je vreden odpuščenja.

139 Iz gozda čas je iti“ — zdaj povzame,
„za mano hodi, v stran pa ne za lâs ne;
nasip ti kaže pot, ki se ne vname,

142 ki plamen vsak nad njim takoj ugasne.“

Opombe: V 15.: Katon Utičan je peljal ostanek
republicanske vojske Pompejeve skozi Libijsko puščavo h
kralju Jubi. — V. 16.: gnjavi, prim. Pleteršnik = tlači, davi,

— V. 28—30: Izredno lepe so pesniške prispodobе (metafore), ki jih rabi pesnik tu pri opisu peščene stepe. Ta ogenj, ki leno pada, v težkih kosmih, kako kipno, plastično je naslikan s primero o snegu v gorah, če je brez vetra! Vsak izmed nas je že sam opazoval ta pojav pozimi. — Zakaj je pesnik temu pasu določil tako kazen? Eni menijo, da zato, ker je Sodomljane uničil ogenj izpod neba; drugi pa so te misli: v življenju so ti grešniki zaničevali ogenj božje ljubezni in resnice, in zdaj jih isti ogenj muči, pa ne samo kot en žarek, temuč razdeljen v mnogotere zublje. — V. 44: duhovine, prim. Pleteršnik = bese, zle duhove. — V. 52: Stari Grki in Rimljani so mislili, da izmed bogov eden, Vulkan, najvišjemu bogu Zevsu kuje strele v svoji kovačnici, ki si so jo mislili v gori Etni (zdaj tudi Mongibello zvani); Vulkan je imel seveda tudi pomočnike. — V. 58.: Flegra je bilo polje v Macedoniji, kjer je Zevs v vroči bitki premagal z ognjem in treskom uporne gigante. — V. 63 nsl.: Kapanej, eden izmed sedmero kraljev, ki so oblegali grad Tebe, je ošabno in zaničljivo pozval Zevsu, naj vendar pomaga njim, ki so v gradu, v stiski; Zevs ga je ubil s strelo. — V. 72: ga primerno odlikuje, t. j. to onemoglo psovanje je najprimernejša kazen za take bogokletnike. Sploh je ta na tleh ležeči hrust, ki še zdaj ne neha psovati in prezirati, velepesniški prizor Take značaje je dvesto let pozneje slikal Michelangelo. — V. 79 nsl.: Dante primerja krvavordečo rečico Flegetont žveplenemu vrelcu (ital. bulicame) pri mestu Viterbo, ki tvori majhno barje: iz tega teko na vse strani potoki, katerih struge in obojestranski bregovi so vsi pokriti s snežnobelimi usedlinami. Iz bare in potočkov se kadi žveplena sopara. Za Dantejevih časov je bilo tu priljubljeno kopališče, ki je privabilo tudi mnogo vlačug. Tedaj je tekel iz toplega barja en sam potoček, ki so si ga en del napeljale tiste „grešnice“ (peccatrici) v svoja ločena bivališča, da so se lahko doma kopale. — V. 86 nsl.: t. j. vrata s slovečim nadpisom (III. spev). — V. 94 nsl.: Dante prosi, naj mu mojster razloži to preznamenito reko; Vergilij nato prične razlagati postanek štirih rek pekla. Če naj rabim zopet primero iz domačih krajev, se mi zdi tako, kakor pri Ljubljani: izvira izpod notranjskega Snežnika ter teče po dolini mimo Loža; nato ponikne in se prikaže v Cerkljarski kotlini, kjer tvori Cerkljarsko jezero; a kmalu zopet ponikne in se prikaže kot Unica pri Planini, da slednjič pri Vrhniki izvira iz tal kot Ljubljana. In na tem potu tvori velik polkrog. Podobno si lahko mislimo tiste štiri reke pekla: isti tok se najprej zove Aheront, potem Stiks, nato Flegetont in slednjič Kocit (v devetem krogu). Pa tudi te reke teko v krogu, tako da se vijo pošev preko vseh kolobarjev in šele na dnu dovrše krog. — Duhovito in obenem pretresljivo je, kako razlaga Dante solze, ki so vir vsem štirim peklenskim rekam: iz čudno sestavljenega človeškega kipa na Kreti kapljajo. Najprej vprašamo, zakaj pesnik stavi kip na Kreto? V prvi dobi človeštva, ki se imenuje zlata doba, je ondi vladal kralj Saturen (Kronos) in ljudje so bili takrat čistih, dobrih nravi. Saturnova žena je bila Rea (Kibeles). In ker je bilo kralju prorokovano, da ga bo eden sinov pehnil s prestola, je vsakega novorojenca požrl; ko pa je Rea rodila Jupitra (Zevsa), je bežala z njim v goro Ido, kjer je naprosila Kurete (nekakšne škrate), da so vpili in ropotali, če je dete jokalo; vsled tega ga oče ni slišal in ne našel. Ko pa je Jupiter dorastel, je res pehnil Saturna s prestola: in konec je bilo srečni zlati dobi nedolžnosti in — pričela se je srebrna doba, ki je bila že slabša; po tej, ki je trajala le malo časa, je nastopila medena (bakrena), to pa je izpodrinila železna s svojimi meči in vojskami in zadnja doba je celo že glinasta, čisto spačena. Te dobe pomenja

čudni kip starčev. Samo glava, ki je zlata, nima razpoke, vse drugo je razpokano, t. j. brez greha je bila samo prva doba in zato brez solz; v naslednjih dobah je prišel greh na svet in z njim gorje in solze. Misel za to alegorijo je Dante seveda dobil pri preroku Danielu (2. pogl.), a marsikaj je spremenil po svoje. Kip kaže hrbet mestu Damiatu (franc. Damiette) v Egiptu, ker je odtam izšla stara kultura; gleda pa proti Rimu, ker je bil Danteju Rim edini up, da zavlada odtam vesoljna monarhija in s tem sreča človeštva. — V. 134 nsl.: uganil bi... lahko vsaj eno vprašanje, t. j. saj vidiš, da ta reka, ki sva pri njej, vre in plamti in moraš torej sam ugeniti, da je to Flegetont (fleg pomeni v grščini = plamen!) — Kot pregovori se rabijo tile verzi: 6, 51 (Qual io fui vivo, tal son morto) 60, 94, 96.

XV. spev.

Prvi koraki po nasipu plamtečega Flegetonta. — Prva gruča sodomskih grešnikov s strašno ožganimi obrazi. — Brunetto Latini. — „Za vse sem Vam hvaležen!“ — „Naprej me sreča gladi ali tēpi!“

Nastopimo torej pot v tretji pas sedmega kroga, ki smo ga v prejšnjem (XIV.) spevu le izza roba žalne hoste samomorilcev opazovali. Pesnika stopita na enega izmed potlakanih bregov Flegetontovih ter pričeta potovanje proti sredi peščene stepe. Najprej nam Dante z dvema lepima prispodobama pove, kakšen je bil tisti nasip, ki je hodil po njem (v. 1—12). Ko že precej časa hodita in imata gozd samomorilcev že tako daleč za seboj, da ga ni bilo več videti, se prikaže na obzorju gruča grešnikov sodomitov, ki se naglo približajo in začudeno ogledujejo tujca, škileč vanja, kakor „star krojač, kadar nit vdevlje v šivankino uho“ (v. 13—21.) Eden izmed duhov v gruči se posebno začudi, ko zagleda Danteja in iztegne roko proti njegovemu plašču. Pesnik ga tudi natančno pogleda in spozna v svoje veliko začudenje svojega dobrega mentorja in svetovalca v dobi učenja, učenjaka Brunetto Latini; sledi prisrčen pogovor med njima (v. 22—54), ki se dobrodejno odlikuje od surovosti Kapanejeve v prejšnjem spevu. Gospod Brunetto prorokuje Danteju bodočo slavo, pa tudi preganjanje, ki ga bo zadelo od nehvaležnega ljudstva kot plačilo za ves trud v službi domovine. „Naj pride, kar hoče,“ meni pesnik, „da mi le vest ničesar ne očita!“ Vergilij pa ga pohvali za to možato besedo (v. 55 do 99.) Dante vprašuje gospoda Brunetta, radoznal kakor vedno: „So-li v vaši gruči sodomitov kakšni znamenitejši možje?“ In Brunetto mu odgovori: „Dobro je, da nekatere spoznaš; o vseh govoriti pa ni časa. Kar jih je v moji trumi, so bili vsi duhovni (cherici) ali sploh pismeni ljudje (letterati grandi e famosi). Pa glej, že prihaja druga truma, kateri se pa ne smem pridružiti, zato moram brž za svojimi tovariši. Priporočam ti svoj spis Tesoro!“ Nato oddirja silno hitro za svojim tropom (v. 100—124).

In stopala po trdem sva grebeni;
zavit v potoka dim je násip, struga,
da ne doseže zubelj ju ognjeni.

- 4 Kot če s poplavo morje Flamcu žuga,
si ta med Gentom, Brüggom zemljo brani
z nasipi in morje z njimi odganja od pluga:
- 7 in kot gradé ob Brenti Padovani
nasipe, da sta varna grad in vila,
še preden žig se čuti v Korotani:

10 enaka sta nasipa tista bila,
le take da višine in širine
jimà ni mojstra roka naredila.

13 Že gozd za nama ostaja, gine, gine...
in že, da sem okrenil se na poti,
ga več ne bil bi našel zbog daljine:

16 kar duš družbà prikaže se nasproti
prihajajočih ob potoka ograji,
pa gledale so, kot zvečer, v mrakoti

19 v človeka človek pógled vprè o mlaji,
in liki star krojač nit devlje v úho:
tāk škilile so z vek ostrino v naji.

22 Tāk svatje ti so vzeli me na muho;
kar eden me spozna! Zavpil glasno je:
„Oj čudo!“ in za rob mi zgrabi ruho.

25 A jaz, ko k meni iztegnil on rokó je,
pogledam mu v obraz, ki z opekljaji
preprežen ves in bil hudó ožgan je;

28 a ni prikril se moji izpoznaji.
Z roko se klanjajoč mu proti glavi:
„Gospod Brunetto“ — djal sem — „Vi? v
tem kraji?“

31 „Oj ne zaméri, sin“ — nató mi pravi,
„če malo te nazaj Latini spremi;
naj družba le naprej gre po planjavi.“

34 In jaz: „Z močmi Vas spremstva prosim vsemi;
če sesti hčete, rad prišlèc prisede,
da le vodnik moj blagohotno dé mi.“

37 „Oj sin,“ de dalje, „kdor se iz te-le črede
ustavi hip, sto mora let ležati
potem, trpeč, da ognja nanj dež grede.

40 Le kar naprej! Jaz čem se te držati
ob halji; saj ne uide moja truma,
ki v vek pogin svoj mora objokovati.“

43 Da k njemu šel z nasipa bi, poguma
imel jaz nisem; priklonivši glavo
sem stopal, poln spoštljivega razuma.

46 „Li sreča, usoda,“ je pričel zvedavo,
„pred koncem dni te vodi po tej globi?
In kdo je ta, ki kaže pot ti pravo?“

49 „Živeč“ — odgovorim — „tam zgor v svetlobi
zašel sem bil v zaraščeno dolino,
še preden sem bil dobro v zreli dobi.

52 Ko včeraj rano bežal sem v globino,
mi ta šele pokazal je izhodišče
in tod sedaj me vodi v domovino.“

55 A on mi dé: „Le v svoje glej zvezdišče!
Če tek sem tvojih dni ti prav razkladal,
pripluti moraš v slave pristanišče.

58 O da me ni prezgodnji grob obvladal!
Videč, da ti nebó tak dobro hoče,
še bolj bi te na delo bil vzpodbadal.

61 A nehvaležno ljudstvo, polno zloče,
(s Fiezol je ta množ nekda prispela,
saj še pozná se hrib ji in skrilja ploče)

64 sovraži te za dobra tvoja dela.
Že prav takó! Kakó med trnjem neki
naj trpkim sladka smokva bi zorela?

67 Zovó se slepci v nekem starem reki,
zavistni, lakomni in pa oholi:
Otresi se njih šeg! — V bodočem veki

70 ti sreča tvoja hrani slave toli,
da gladni bodo ti in oni tebe;
a v kljun jim klas ne pride več nikoli.

73 Fiezolska goved naj sama sebe
za gnoj steptà, pusti pa zel, če vzklije
še ktera in iz njih gnojà se vzgrebe,

76 da vnovič setev sveta v njej zažije
Rimljanov, kar jih je iz dob ostalo,
ko té je izrastlo gnezdo hudobije.“

79 „Nebó da mi, kar prosil sem, je dalo,“
sem djal mu, „ne bi Vi še tukaj bili,
življenje Vas bi ne bilo prognalo.

82 Obraz pa Vaš očetni, dobri, mili
še nosim v duši, v srcu čut zanj nežen,
ki vedno ste na svetu me učili,

85 kakó da bom nesmrtnosti deležen;
oznanjal bom, dokler le iskra tli še
mi žitja, kāk za vse sem Vam hvaležen.

88 Napóved Vašo mojih dni zapiše
in shrani si moj duh; skrivnosti slepe
gospa razjasni vešča, če do hiše

91 dospem le nje. — Zdaj čujte moje sklepe:
Pripravljen sem, če vest le me ne kara,
pa Sreča naj me gladi ali tepe.

94 O, znana mi predobro je ta ara;
le vrti, Sreča, v sli koló neugnani:
jaz gruda bom, ki ralo po nji gara!“

97 Obrne se vodník moj k desni strani
ta hip in v hvali mu okó zasine:
„Prav sluša, kdor v spominu si ohrani.“

100 A s tem pogovor moj se ne prekine
z gospod Brunettom, ki ga povprašujem
za znane in sloveče sotrpine.

103 A on: „Da izveš za ene, odobrujem;
o drugih bolje bi bilo molčati —
pošel bi čas, da vse ti imenujem.

106 Duhovni sámí — nočem ti skrivati —
al učenjaki so bili sloveči;
valjali vsi se v istem grešnem blati.

109 Glej, Priscijan je v trumi bil trpeči
in Fran Akurzij mu je bil družabnik;
in da si htel, bi bil v ostudni gneči

112 njegà uzrl, ki ga služabnikov služabnik
od Arna k Bacchiglionu je prestavil,
kjer pustil svoje je moči ohabnik.

115 Še kaj bi dél, a hojo bom ustavil
in govor, ker — kot vidim — iz peščine
se nov oblak prahu je spet pojavil;

118 ljudjé so nam zabranjene skupine;
Tesoró moj le v varstvo vzeti rači,
ki v njem živim še; glej, željé edine!“

121 Okrene se in steče kot dirkači,
ki za zeleno dirkajo v Veroni
suknò; toda kot tekme zmagovači,

124 ne kot gubitelji je bil le-oni.

Opombe: V. 4: Brügge (iz nem. Brücke) je glavno mesto zapadne Flandrije. Znano je, kako se Flandrijci že stoletja bore z jezovi in nasipi proti navalom morja, ki stoji više nego njih polja. — Gent (ital. Guizzante) ali Kadsand. — V. 7: Brenta izvira pri Trientu; Korotan (ital. Chiarentana) stoji najbrže mesto: Karnske Alpe. — V. 21: veke ali vejice. — V. 24: me zgrabi za rob, z a ru h o, t. j. za rob ruha ali plašča (prim. Pleteršnik: lenobo skrivati z ruhom svetosti). — V. 30: Brunetto Latini, rojen okrog 1220, je bil izmed najbolj učenih Florentincev svoje dobe, po poklicu notar, odtod „gospod“; po bitki pri Arbiji (1260) je moral z mnogimi drugimi gvelfi iti v prognanstvo; živel je

dolgo v Parizu, odkoder se je po Manfredovi smrti, (1266) vrnil v rojstno mesto, kjer je umrl l. 1294. Latini ni bil učitelj Dantejev, temuč je vplival nanj bolj po svojih spisih katerih najvažnejši je „Tesoro“ (= zaklad), нравно-modroslovske vsebine. — V. 54: v domovino t. j. proti nebu. — V. 55: Dante je bil rojen, ko je stalo solnce v znamenju dvojčkov, in astrologi so trdili, da to pomeni učenost, pismenost in bistroumnost. — V. 62: Fiezo le stoji na hribu pri Florenci; velik del njegovih stanovalcev se je preselil v ravnino ob reki Arnonu, ker je bilo to bolje za kupčijo; tako so ustanovili Florenco. — V. 63: očita nižjemu ljudstvu, rokodelcem in obrtnikom, da se jim še pozna hrib, t. j. hribovska, surova čud in „skrilja ploče“ (ital. tiene ancor del macigno), t. j. trdi so, neobrušeni. — V. 67: slepci, ker so se nekoč dali preslepiti od meščanov mesta Pize. — V. 71: ti in oni, t. j. črni in beli. — V. 72: še po smrti pesnikovi v Raveni so si zastonj prizadevali, da bi vsaj truplo njegovo dobili nazaj v Florenco. — V. 73: Fiezojska goved, t. j. stranka priseljencev, demokratov, belih; Dante se je imel za potomca starih, pristnih Rimljanov (iz obitelji Frangipani, tako trde nekateri životopisci). — V. 89: skrivnosti slepe, t. j. temne. — V. 90: gospa, t. j. Beatrice. — V. 94: ara, t. j. plačilo. — V. 95: v sli neugnani za ital. come piace, kakor želiš. — V. 96: gara, t. j. težko hodi, prim. Pletersnik, Slovar s. v. Najboljši komentar za te Dantejeve tercine 92—96 je Prešernov sonet:

Čez tebe več ne bo, sovražna sreča,
Iz mojih ust prišla beseda žala;
Navadil sem se, naj Bogu bo hvala,
Trpljenja tvojega, življenja ječa! itd.

In kakor poje Prešeren: „Podplat je koža čez in čez postala“ in pa: „Me tñalo našla boš neobčutljivo“, tako Dante: „jaz gruda bom, ki ralo po nji gara“. — V. 96: Prav sluša, kdor v spominu si ohrani! zlata resnica za učečo se mladino. Pomen je ta: Vergilij pravi v svoji Eneidi (v. 110) *superanda omnis fortuna ferendo est* (vsakršno srečo, dobro ali krivo, treba premagati z junaškim prenašanjem); ko čuje Danteja tako moško kljubovati sreči, ga pohvali Vergilij, češ: dobro si si zapomnil moj verz! — V. 109 nsl.: Priscijan, sloveč slovničar iz šestega stoletja po Kr. — „je bil v trumi“, ker je že šla mimo. — Fran Akurzij, pravoslovec iz Bologne, umrl 1293. — V. 112 nsl.: njega, ki ga služabnikov služabnik (*servus servorum Dei*, t. j. papež Nikolaj III.) je predstavil od Arna (iz Florence) k Bacchiglionu (t. j. v mesto Vicenza ob reki Bacchiglionu), je škof Andrea De' Mozzi; kmalu po prestavi je umrl. — V. 114: ohabnik prim. Pletersnik: ohabel, schlaff in ital. izvirnik: *dove lasciò li mal protesi nervi*. — V. 122 nsl.: Prvo nedeljo v postu je bila v Veroni vsako leto dirka moških na polju pred Porta Stuppa ali Palio; nagrada je bila kos zelenega sukna. Ostanek starih Luperkalij.

XVI. spev.

Naprej po stepi do konca sedmega kroga. — Še ena gruča sodomitov. — Tretjeredniški pas.

Ko gresta še naprej po nasipu Flegetontovem proti središču stepe, srečata drugo gručo sodomitov, iz katere se tri sence odločijo in žele govoriti z Dantejem. Vergilij mu veli, da naj jih vljudno pozdravi, češ da so bili na svetu veljavni možje (v. 1—27). Ker ne smejo počivati, se spri- mejo ter spremljajo Danteja, vrteč se nekako kot mlinsko kolo. Eden izmed njih govori v imenu vseh: „Čeprav smo

zaradi kraja, kjer bivamo, in zaradi ožganega obraza zaničevanja vredni, naj te vendar ozir na nekdanjo slavo gane, da nam poveš, kdo si. Ta, ki hodi pred menoj, je Guido Guerra; drugi, ki za mano pobira stopinje, je Tegghiaio Aldobrandi, jaz pa sem Jacopo Rusticucci.“ (Po drugem in tretjem je bil namreč Dante vprašan že v VI. sp., v. 79 nsl. lahkoživca Ciacca) v. 28—45. Ko Dante sliši ta imena, bi najrajši planil z nasipa k njim in jih objel; toda boji se ognjenih kosmov; razodene pa jim, kako jih spoštuje (v. 46 do 63). [Držeč se Aristotelove etike pesnik stavi te ugledne sodomite med nasilneže proti prirodi; toda za njih domovinske zasluge jim izkazuje osebno spoštovanje.] Na vprašanje, kakšna je javna нравnost v Florenci, češ da se slišijo v pekel slabe novice, krikne Dante: „Florenca se je čisto popačila!“ Za ta točni odgovor ga trojica senc pohvali; s prošnjo, naj jim osveži spomin pri ljudeh, naglo izginejo (v. 64—90). Zdaj dospeta naša pesnika do srede stepe, kjer zija zopet prepad — vhod v osmi krog. Flegetont drvi valove čez rob brezdna in iz globočine se sliši grmenje njegovega slapa. V prepadu si Dante ne upa pogledati, pač pa si odpaše tretjeredniški pas [ker v spokorni halji, prepasan okrog ledij, je nastopil pot po peklu; v spokorni tretjeredniški halji je tudi želel biti pokopan] in ga da Vergiliju; ta ga zažene z vso močjo čez rob v globel. Ne dolgo in privabljen po tem znaku priplava — kot potapljač iz morja — iz prepada strašna pošast — Gerion, paznik in takorekoč simbol vsega osmega kroga, kraljestva goljufov (v. 91—136).

- Že tam sem bil, kjer čulo se grmenje
je vode, v ponor globlji padajoče,
kot v ulju čuje se čebel brnenje,
4 kar v hip se troje senc bežečih loči
od trume, ki se mimo je drvila,
ko dež je nanjo šel bridko-pekoči.
7 Na mene je tekoč vsaktera vpila:
„Po kroju zdi se, — malo se pomudi! —
da naše zemlje zloba te rodila.“
10 Joj, kaj sem videl ran na vsakem udi,
nové in stare, od plamenov vžgane!
Če spomnim se, vzdrtim še v bóli hudi.
13 Ob njih vpitju moj učenik obstane,
pogleda me in dé: „Postoj za hip le
in daj dokaz uljudnosti jim vdane!
16 In da ta kraj ognjenih strel ne siplje,
bi dél: ni prav, da oni sem bi speli,
no tí do njih se žuri na vse kriplje!“
19 Ko sva midvā obstala, že zapeli
so melodijo zopet pesmi stare;
pred nama pa v koló so se sprijeli.
22 Kot borec, ki olja v gole si ude vtare,
predvsem, kje s pridom zgrabil bo, premeri,
preden zadá al prejme sunke, vdare:
25 takó z očmi me meril je vsakteri,
da vrat jim je, se venomer vrtečim,
obrnjen bil v nogam nasprotni smeri.
28 „In če prezir le vračaš nam prosečim“ —
pričel je eden — „v peska tega bedi,
ki z ognjem žge nam, lušči obraz skelečim,
31 naj gane slóves vsaj te naš; povédi,
kdo si, ki skrb te nič, nič strah ne plaši
in živ se po peklā sprehajaš sredi?
34 Ta, ki sledim — kot zreš — mu v trojki naši,
je bil — zdaj gol, brez sledi o kakem lasi —
med večjimi, kot misliš, velikaši.

- 37 Gvaldrade blage vnuk je bil in včasih
se Gvido Guerra zval je; dni je svoje
z razumom, mečem bil junak na glasi.
- 40 A ta, ki v pesku trè stopinje moje,
Tegghiaj je Aldobrandi — da važena
beseda mu bila bi od zemlje tvoje! —
- 43 In jaz, ki ž njima bol me križa ena,
sem Jakob Rusticucci — in istinito
nesreče mi je kriva huda žena.“
- 46 Pred ognjem da imel sem jaz zaščito,
kar v sredo mednje planil bil bi, stekel;
dovólil bil bi mojster brez skrbí to.
- 49 Ker pa bi se ožgal bil in opekél,
bil strah močnejši kot srcá naval je,
ki me objet jih je ták silno vlekel.
- 52 Pa dém: „O ne prezira, le sožalje
vsled vašega občutim položaja,
(in vem, ták brž ta žal ne pojde dalje!)
- 55 brž ko iz mojstrovega sem migljaja
le-tó spoznal in v tej se vtrdil misli,
da vaše vrste družba sèm prihaja.
- 58 Rojak sem vaš; imel sem vedno v čisli
v pogovorih imena vaša, čine;
ko čul sem jih, so v dušo se mi vtisli.
- 61 Ostavljam strup, po jabka grem sladine,
ki obeta jih vodník mi, mož-resnica;
a prej naj se dokopljem do sredine.“
- 64 „O, dolgo naj še duša bo vodnica
ti udov“ — dél je oni — „in se pali
po smrti še ti slave plamenica!
- 67 a to povej: moštvo je še domá-li
in plemenitost še v Florenci naši?
al mar sta ji slovó kar čisto dali?
- 70 Viljem Borsier namreč, ki nam pajdaši
nedolgo v bôli, — glej ga sred oddela! —
z novicami nas svojimi kâj plaši.“
- 73 „Ker vzrastla si, čez noč zabogatela,
Florenca, si — že jokaš se kesavo! —
nad mero vso vsledtega se prevzela!“
- 76 Takó sem kriknil jaz, dvignivši glavo;
trojica odgovor koj ume: začudi,
spogleda se, besedo čuvši pravo.
- 79 „Oj blagor ti, če drugim umeš tudi“ —
so djali — „vse ták točno pa na kratko
povedati ob tákó majhnem trudi!
- 82 Zató, če tej temini uideš gladko
in spet zagledaš zvezde lepe gori
in: „tam sem bil“ ti reči bo ták sladko,
- 85 tedaj, oj čuj, o nas z ljudmi govori!“
Koló nató razdrli so in stekli;
peruti jim nogé so bile skori.
- 88 Tak hitro ne bi amen vi izrekli,
kot njih izpred oči mi je nestalo.
Naprej zdaj mojster dé iti po pèkli.
- 91 Za njim sem šel; hodila sva še malo,
kar slap mi v táki zagrmí bližini,
da slišati besede se ni dalo.
- 94 Kot tista reka, ki nje vir edini
od Monte Visa samostojno vedno
ob levem k vzhodu teče Apenini
- 97 in se Aquacheta zgoraj zove, predno
se spušča v svoje dolenje korito
in pri Forli ime izgublja dedno —

- 100 bobni, nizzdól v globel drveč srdito
tam bliz San Benedetta vrh planine
(tisoč jih dôbi v njem zavetje skrito!):
- 103 takó — sva čula — z roba je strmine
grmela ona kalna voda; glâsa
bi kmalu ne bil čul od grmljavine.
- 106 Jaz vrv imel debelo sem krog pasa;
da risa pestrokožca z njo kdaj zvežem,
sem blodno si domišljjal nekaj časa.
- 109 Ko vso si jo odpašem in odvežem
natanko po vodnikovi odloki,
podam mu v klopčič zvito, da mu ustrežem.
- 112 On pa, držeč jo kvišku v desni roki,
se k robu, ki ni daleč bil, okrene
in vrže jo v prepad nizzdol globoki.
- 115 „Hej, čudo se gotovo razodene“ —
sem sam si dél — „na znak prečudni tisti,
ki mojster z njega ni z očmi ne trene.“
- 118 Oj, kolike opreznost je koristi
pri njih, ki ne da dela bi spoznali
nam le, no zró v srcé nam in obisti!
- 121 Dejal mi je: „Prikaže gor se kmali,
kar pričakujem; misli tvojih sanje,
le-tó naj se očem ti koj razgali.“
- 124 Pripoved, ki se laž zdi na zunanje,
ne pridi iz ust ti, dokler le mogoče,
nekriv da ne paděš v zasramovanje;
- 127 a tu mi je molčati nemogoče!
Prisezam, bralec: kot želim, da vsaka
komedije vrstà slovi v bodoče,
- 130 iz brezna, videl sem, skoz goščo mraka
ták čuden stvor plavaje jo prireže,
da vztrepetaló bi srcé junaka.
- 133 Ták plava potapljač iz dna, ko odveže
iz zanjke sidro, ki med skale trči
al drugo, kar zaklepa v dnu morjé še:
- 136 navzgor se vzpenja, noge k sebi krči.

Opombe: V. 34 nsl.: Ta, ki sledim mu..., t. j. Gvido Guerra; bil je Gvelf z dušo in telesom; tudi ko je morala stranka Gvelfov v prognanstvo, je on zbiral „razstresene ude“ in jih organiziral tako, da so porazili Gibeline pri Beneventu (1266). Ko je Gibelinec Manfred pred to bitko zagledal sijajno opremljene konjenike Gvido Guerrove, je baje vzkliknil: „Kje pa so moji Gibelini, ki sem toliko žrtvoval zanje?“ Gvido je bil vnuk Gvaldrade, florentinske lepote, hčerke Bellincion Bertija (Raj XVI., 90) in grofa Gvida Guerra. — V. 40 nsl.: Tegghiaio Aldobrandi, pristaš Gvelfov kakor prejnjí, je svoji stranki svetoval, naj ne začne vojne s Sieno, ki se je končala s porazom florentinskih Gvelfov pri Montaperti (Pekel X., 86). — V. 44: Jakob Rusticucci je bil odličen vitez florentinski, plebejskega rodu; moral se je ločiti od svoje hudobne žene in je tako zagazil v protinaturno pregreho. — V. 61: j a b k a mesto jabolka gl. Pleteršnik; pomen: za sabo puščam greh in grem po sladke sadove novega, svetega življenja: sladin, glej Pleteršnik s. v. — V. 63: t. j. prej moram videti še vse strahote peklenskih kazni. — V. 70: O Viljemu Borsiere, bogatem Florentincu, pripoveduje Boccaccio v Decamerone neko dogodbo, kjer ga imenuje „veselega svata uglajenih šeg in spretnega jezika“. — V. 73: Ker vzrastla si... Florenca se je bila od leta 1270. dalje zelo povečala in si pridobila bogastva, a vsled priseljencev s kmetov, ki so s kupčijo in obrtnijo naglo bogateli, je dobivala čimdalje bolj demokrat-

sko lice, izgubljala pa nekdanje viteštvo in moštvo. — V. 87: skori mesto skoro cf. Pleteršnik. — V. 94—102: Kot tista reka, t. j. Montone; bila je v Dantejevih časih prva izmed vseh voda, izvirajočih vzhodno od Kotskih Alp (z Monte Viso 3843 m) in tekočih z levega pobočja Apeninov, ki se ni izlivala v Pad, ampak je tekla neposredno v Jadransko morje

(pod Raveno); nastaja iz več potokov, katerih eden, Aquacheta zvan, tvori slap (kakor naš Peričnik ali Savica); kjer se vsi potoki združijo, stoji vas in samostan S. Benedetto. — V. 106: Jaz vrv imel sem... Tretjeredniški pas si je odvezal, da bi ukrotil ž njim pošast Geriona, simbol sleparstva. Ris — simbol poltenosti prim. I. sp. (Dalje.)

Književnost.

Dr. Aleš Ušeničnik: **Sociologija**. Izdala Leonova družba v Ljubljani. Založila Katoliška Bukvarna. Tiskala Katoliška tiskarna. Str. 839. Cena broširanemu izvodu K 8'50, v platno vezanemu K 10'80. — Izšla je knjiga, ki je vredna, da se ob njej ustavi vsak izobraženec in iz nje črpa vednost, ki je danes potrebuje pri vsakem koraku. Ušeničnikova „Sociologija“ je ena tistih knjig, ki jih priključimo na dan splošna potreba in ki dajo pečat svoji dobi kot sinteza sodobnih teženj in vir, iz katerega zajemajo potomci. Ravno v nas Slovencih je zanimanje za socialne probleme jako razvito, in posamezne sociološke tvarine so semtertja že mnogostransko obdelane. A manjkalo je celotnega pregleda, ker ni bilo sistema, v katerem bi se znanstveno razvile sociološke resnice iz njihovih počel.

Podlago je ustvaril slovenski sociologiji in novemu socialnemu delovanju našemu dr. Krek s svojim „Socijalizmom“ (l. 1901.) V „Dom in Svetu“ so izhajali članki, ki jih je zbral v svojo, za Slovence res epohalno knjigo. Že naslov pove, da ima dr. Krek pred očmi gotovo smer, v kateri hoče zasledovati družabne pojave. Pisatelj je mož dejanja, impetuzno podira malike ideološkega liberalizma in materializma, da začrta zmagoslavno pot krščanskemu socializmu.

Dr. Aleš Ušeničnik je pa tih in miren učenjak, ki nabira snov z bučelično pridnostjo in vsako trditev vestno pretehta in oceni njeno vrednost. Mnogo socioloških sistematičnih del imajo druge književnosti, a dr. Ušeničnikovo knjigo stavimo med najboljše, kar se je napisalo o tej vedi.

Ne morem se še baviti s podrobnostmi; prvi hip sem knjigo prelistal in le tuintam prečital, kako pojmuje pisatelj kako težavnejše vprašanje. Splošno bi dejal, da so prednosti Ušeničnikove knjige sledeče:

Pisatelj je vso obširno tvarino sistematično razporedil z veliko spretnostjo. Pojmi so natančno opredeljeni, besedam je določen pomen, pisatelj ima gotovo terminologijo, s katero natančno in nedvoumno izraža svoje misli. Iz splošnih resnic izvaja podrobnosti in se povsod ozira na zgodovinske izkušnje in na najnovejše socialne in državne razmere. Njegovo obzorje je vseobsežno, ker ne govori le kot modroslovec, ne predava le kot učeni družboslovec, ampak povsod kaže tudi na sadove različnih nauk, ki nas ravnokar obdajajo v sodobnem življenju. Najdalje se je ustavil seveda pri dveh velikih ekstremih: pri liberalizmu in socializmu. Kritika marksizma je mojstrska. Iz kritike zmot razvije sistem solidarizma — krščanskosocialni sistem. Slednjič obdela razne probleme, ki jih imenuje sodobni čas z značilnim imenom

„vprašanja“ — delavsko, obrtno, trgovsko, kmetiško, žensko vprašanje itd. Natančno kazalo naredi knjigo tudi lahko uporabno.

Posebno se odlikuje Ušeničnikov slog po svoji izredni jasnosti. Od sholastikov ima sposobnost, da povsod poišče, kar je bistvenega in strogo loči pravi pomen od nepravlega, dvournega; a pri tem ne postane suhoparen, ampak najtežje distinkcije izvaja z uprav ljubeznivo lahkoto. Kako jasno je obdelano n. pr. težavno in toli oporekano vprašanje o izviru

DR. IVAN KRPAČ
novi škof djakovski

socialne oblasti (str. 121 sl.)! Kako pametno razločuje, ko piše o ljudstvu in o ljudski volji (str. 189)!

O družbi ne more pisati dobro, kdor človeštva ne ljubi. In ta blagodejni dih ljubezni je razlit nad vsem tem učenjaškim delom. Odločen v načelih, je ireničen v metodi. Pri nasprotniku išče dobrega zrna, da ga izlušči in pokaže. Njegove sodbe so mirne, umerjene. Stoječ izven vročih bojov onih politikov, ki v direktni neposredni in vsakdanji borbi s sovražnikom ne utegnejo vsake besede preudariti, je pisatelj lahko mirno razbral in razporedil vse pojave našega

socialnega razvoja. Njegova knjiga je aktualna, a hkrati strogo znanstvena. Vajeni smo po socioloških delih čitati vedno stare teorije pod znanimi imeni. Ušeničnik pa je uporabil najnovejše sociološko-znanstvene pojave, tako da se informiramo iz njegove knjige precej tudi o sodobnem stanju sociološke vede. Mnogostranost pisateljeva je čudovita, celo iz najnovejše parlamentarne zgodovine in iz zadnjih političnih dogodkov dobi zgledov, s katerimi pojasnjuje čitatelju svoje nauke, kar dela knjigo seveda še bolj prikupno in koristno.

Bodi dovolj teh splošnih opazk! Socialna veda je preobsežna in nihče je ne bo obdelal v eni knjigi. Tako so tudi v Ušeničnikovi knjigi premnoga važna vprašanja le načeta in čakajo podrobnejše obravnave.

UBEGLI DALAI LAMA

Zato izpodbuja pisatelj sam, da se naj bi njegovo delo nadaljevalo v socialni knjižnici. S Krekovim „Socijalizmom“ in z Ušeničnikovo „Sociologijo“ je položen trden temelj naši socialni vedi. Zidajmo dalje na tej zgradbi! Naša bodočnost je odvisna od tega dela! Čitaj, misli, delaj!

Dr. E. Lampe.

Marijino kraljestvo na Jutrovem. Spisal Silvin Sardenko. Ljubljana 1910. Str. 48. Cena 50 vin. — Ta knjižica se nam zdi kakor ptica z bajnega vzhoda, iz onega grško-slovanskega vzhoda, ki v novjšem času zanima vso Evropo. Ne samo politika, ampak tudi znanost in umetnost upira svoj pogled proti vzhodu in odtam pričakuje nove luči. Če je poganski vzhod toliko občudovan od pesnikov, kako da ne bi bil za pesnika zanimiv krščanski grško-slovanski vzhod? Oni vzhod, ki je kakor čudovita okamenina, v kateri so še ohranjeni cvetovi pomladanskega krščanskega jutra, ki je bilo tam tako bujno in krasno.

Silvin Sardenko je že v „Mladem jutru“ pokazal, da zna tako nežno ubirati strune marijanske poezije. Ko se je ozrl na grško-slovanski vzhod, ga je naj-

prej zanimalo, kako je vzhodna cerkvena, politična in kulturna zgodovina prepletena s spomini na Marijo, z marijansko poezijo.

Od jutranjih cvetov dehti,
tako sem čul, najslajši dih;
na jutrovo sem šel nabrat
Mariji šmarnic jutranjih.

Tako naš pesnik svojo knjigo posvečuje Mariji. Ta prekrasna kitica je po svoji jedrnatosti in nežnosti značilna za celo knjigo.

Tvarina je razdeljena v dvanajst kratkih zgodovinskih slik. „Zgodnja danica“ nas z majniško-pesniškim uvodom uvaja v duha in zgodovino nekdanjega katoliškega, a sedaj po veliki večini nezedinjenega grško-slovanskega vzhoda. „Carigrad — prvo Marijino mesto“ kaže, kako je slava katoliškega Carigrada (do devetega, oziroma enajstega stoletja) ožarjena z Marijino slavo. Poglavje o carigradski „Mariji pri studentu“ je kakor izliv naivno-nežnega vzhodnega duha. „Zmagovalna vodnica“ nam pripoveduje o carigradskih zmagah, nazadnje pa pretresljivo opisuje padec Carigrada.

Iz Carigrada nas pesnik-propovednik pelje v skrivnostno Rusijo, ožarjeno z Marijino slavo. V Kijevu vidimo, da je „Marija, mati krščanske Rusije“ (5. poglavje); „zlatostolpa“ Moskva vsa žari v Marijini slavi (6., 7. in 8. poglavje) in v središču Petrograda je veličastna Marijina cerkev. Iz Rusije roma pisatelj v Jeruzalem, odkoder pa se zopet vrne na Rusko in nam ob Počajevski gori prav na kratko popisuje zgodovino ruske unije. Zadnje poglavje „Marijino kraljestvo na jutrovem“ pa eno najglednejših potez iz življenja sv. Cirila in Metoda lepo združuje z visoko idejo cerkvenega zedinjenja.

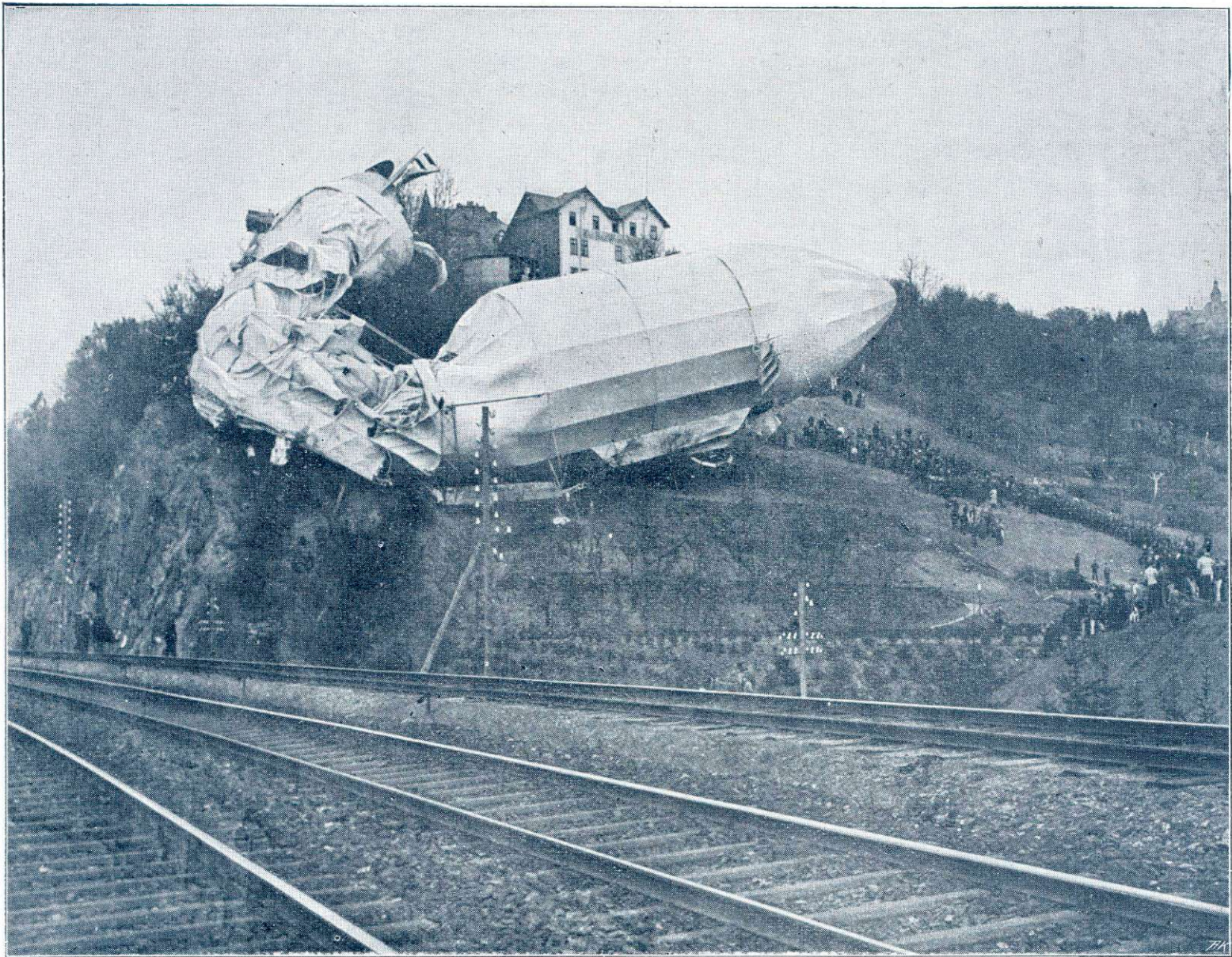
Navedena vsebina je le zunanje ogrodje krasne knjižice, ki nam na malo straneh nudi toliko lepega in zanimivega gradiva. Sploh je knjiga pisana jako jedrnato; večkrat ima en sam kratek stavek vsebine za cele strani. Zakaj se naš pesnik izraža tako kratko? Morebiti zato, ker hoče vsebini kolikor mogoče ohraniti njen prvotni vzhodni značaj in podati le najpotrebnejša pojasnila k tem tako lepim slikam. Morebiti se je bal, da bi sicer otresele zlatolesketajočo jutranjo roso, ki je razlita po teh cvetovih z vzhoda. Včasih se nam zdi, kakor bi imeli pred seboj odlomke bizantinske umetnosti, ki velikokrat s kratkimi, resnimi potezami izraža toliko miline in življenja.

Knjiga je sicer pisana v nevezani besedi ter ima predvsem poučen namen, a v njej je polno nežne in globoke poezije; nekateri odstavki se berejo kakor kitice velikega slavospeva, drugi zopet kakor odlomki pretresljive žaloigre. Z vsebino cele knjižice se prav lepo sklada ljubka in krasna slika vzhodne Marije „Skoroposlušnice“; njej je pesnik posvetil pesem, ki nežnega vzhodnega duha druži z resno in plemenito idejo cerkvenega zedinjenja. Naš pesnik nam je torej podaril izredno književno novost in našemu slovstvu pokazal čisto novo polje. Prepričani smo, da nam bode na bajnih vzhodnih livadah natrgal še mnogo pesniških cvetov, ožarjenih s tako vzvišeno idejo.

Zelo okusno opremljeno knjižico je izdalo „Apostolstvo sv. Cirila in Metoda“. Dobiva se v „Katoliški Bukvarni“; cena je primeroma zelo nizka.

Ivan Cankar: **Bela krizantema**. V Ljubljani, 1910. Založil L. Schwentner. — Cankar se krega z recenzenti. Resnično se krega in je jako hud nanje. S tem sicer zanikuje svojo lastno subjektivistično teorijo, ali čemu bi bil človek dosleden? Ali se dajo s samo doslednostjo knjige pisati? Cankar nam je že tisočkrat povedal, da je modern pisatelj vzvišen nad vsako kritiko in se mora vsaka njegova beseda sprejeti kakor božanstveno razodetje. Tako sem videl svet jaz — tako ga opisujem; res je zame le to, kar jaz občutim; kako moreš ti, zanikarni kritik, trditi, da ne

Bedak, ki tako vprašuješ! Skrivnost tiči v — gumbnici. To dokazuje Cankar svojim recenzentom v dolgi pridigi, našpikani z izpodbudnimi zgledi. Ti bedak ne moreš razumeti, zakaj moraš le molče obožavati in občudovati ter ne smeš ziniti besede? Poglej svojo suknjo! Snažna je, komolci niso še natrgani, pod ramo je čedno zakrpana; suknja umetnikova pa je strgana, zašpehana in umazana. A v gumbnici nosi belo krizantemo! Tu tiči skrivnost! Filister, ki imaš čedno suknjo, pa brez krizanteme! Molči, brezpravna para, sramuj se, helotska duša, ki ne zaslužiš drugega,

PONESREČENI ZRAKOPLOV ZEPPELIN II.

pišem resnice, saj le jaz sem suveren svoje duše in edini njen interpret! Tako govori moderni „umetnik“, ki sme vse napisati in vse naslikati, bodi še tako grozno in neverjetno. Samo kritik ne sme ničesar reči, takoj planejo „umetniki“ po njem in mu odrekajo vsako pravico do najskromnejše besede. In vendar, če je vsak literarni pojav samo izraz subjektivnega razpoloženja in kot tak smatrati le kot estetičen pojav brez umstvene vsebine, zakaj ne priznate indennitete, ki jo hočete imeti zase, tudi drugim, ki niso sprejeti v misterije vašega kola? Da, zakaj sme eden vse, drugi pa nič — danes, v času splošne enakosti, danes, ko je izobrazba vsem dostopna in literatura ni vezana na nikako oblastveno ali kako drugo koncesioniranje?

nego da te ozmerja „umetnik“ z najhujšo psovko: Ti si „publikum“!

So ljudje, ki jih tako zmerjanje oplaši in ki se neznansko silijo, da bi sami sebe izpreobrnil k umetnikovi konfesiji. Taki ljudje mnogo trpe in se upajo le natihem izreči: To je božanstveno, to je prekrasno, — pa se že boječe ozirajo, če jih ni „umetnik“ opazil, da se premalo spoštljivo obnašajo. Umetnik je namreč nadčlovek, publikum pa nekaj neskončno zanikarnega.

Literarni glasnik te šole je Cankar. Napisal je že mnogo, da bi izpreobrnil občinstvo k svoji veri, pa ker ne gre izlepa, je začel zmerjati recenzente in je njim v sramoto izdal zopet eno knjigo. Pa glejte, iskali smo krizanteme, in je nismo našli več v Cankarjevi gumbnici. Kar smo videli, je bila umetna pa-

pirnata roža, precej parfumirana, a listi so po dolgi rabi tudi že precej pomečkani... Napredka ni.

Mi Cankarju ne zamerimo prav nič, ako se brani: to je njegova osebna stvar. Ali se brani v pozi berača ali v pozi tulskega kralja, tudi to je samo stvar okusa. Ali gabi se nam, kadar nas nagovarja: Pozdravljeni v Kristu! in iz zakristije prinese ukradenega kadila, da ga zažiga pred svojo sicer jako nekrščansko muzo. Vonj naj vabi...

Ob božjih potih vidiš semtertja berače, ki kažejo svoje polomljene ude in v Kristovem imenu za božjo voljo prosijo miloščine. Te gnile rane so včasih umetne, in te mile tožbe, milijonkrat mehanično ponovljene, brezčutno ropotajo z ustnic. Poznal sem berača, ki je vedno rožljaj z rožnim vencem in pred cerkvijo moledoval s pridigarskimi molitvami; vedno je bil pred cerkvijo, a nikdar pri maši. Polna usta je imel pobožnih stokov, da je nase obrnil oči mimoidočih in si naklonil njihove roke; a beračil je od vernosti in glodal je ob čuvstvih, ki jih sam ni imel.

Tak literaren berač je Cankar, kadar hoče z versko in drugo mistiko pobarvati bledest svoje umetnosti. Berač z umetno krizantemo.

Oni, ki gredo za njim, tačas še niso sposobni, da bi se otresli hipnoze, v katero jih je zazibal mo-

derni duh umetniškega samoobožavanja. Pa ta duh je velika ovira našim umetnikom samim, in če se nekateri vprašujejo, zakaj pri nas umetnost ne druži umetnika in občinstva v skupnem stremljenju, kar je bilo vsekdar pravi znak umetniškega narodnega napredka, jim lahko rečemo, da je vzrok pri umetnikih samih. To dejstvo se pa z zmerjanjem recenzentov in z zaničevanjem občinstva ne da odpraviti.

Dr. E. L.

Lepa naša domovina. Kranjska v podobah. I. V Ljubljani 1910. Tiskal Dragotin Hribar. Samozaložba. — Jako pripravna izdaja za pospeševanje tujkega prometa! V tem prvem sešitku imamo sledeče barvotiske: S. Magolič ml.: Ljubljana, S. Magolič st.: Kamniške planine in Bled, L. Grilc: Vintgar, S. Magolič st.: Bohinjsko jezero, L. Grilc: Belopeška jezera, S. Magolič st.: Postojnska jama in Predjamski grad. Slike so jako lepo izvršene in zaslužijo, da se čimbolj razširijo.

Plitvička jezera i njihova okolica. Napisao prof. Dragutin Franić. — U Zagrebu 1910. Troškom piševim. Tisak kr. zemaljske tiskare. Cijena 10 K. — Ocenio tega lepega dela, ki obsega 29 tiskanih pol velike osmerke in ima 31 ilustracij — prinesemo v prihodnji številki.

Glasba.

Novejše, v „Dom in Svetu“ še ne objavljene slovenske skladbe:

1. Josip Michl: **Človeka nikar!** Samospev za bariton.

2. Emil Adamič: **Tri skladbe za klavir.** (Humoreska, nokturno in barkarola.)

3. Anton Foerster: **Domovini.** Moški zbor s spremljanjem orkestra ali klavirja.

Te tri skladbe je izdala „Glasbena Matica“ kot društvene muzikalije za leto 1908/09.

4. Fr. Marolt: **Nagrobnice.** Zbirka osemindvajset moških zborov, ki so jih zložili razni domači in tuji skladatelji. — Izdala in založila Katoliška Bukvarna v Ljubljani. 1909. Cena K 2'40.

5. Ign. Hladnik: **Desetero moških zborov** v narodnem tonu. Op. 55. Cena K 2'—.

6. Anton Kosi: **Venček triglasnih narodnih pesmi** za šolo in dom. II. Ljubljana. 1909. Cena 50 vin.

7. Lovro Hafner: **Kitica narodnih pesmi** za mešani zbor. Ljubljana 1909. Cena 50 vin.

8. P. Hugolin Sattner: **Bratom Orlom!** Moški zbor. Ljubljana 1909. Založila Zveza Tel. Odsekov „Orel“. Cena 50 vin.

9. Stanko Premrl: **Telovadska.** Moški zbor. Ljubljana 1909. Založila Katol. Bukvarna. Cena 50 vin.

10. Dr. Anton Chlondowski: **Missa in hon. s. Stanislai Kostkae** za mešani zbor z orglami. Založila Katoliška Bukvarna v Ljubljani. 1909. Cena partituri K 2'80, glasovom à 40 vin.

11. Dr. Anton Chlondowski: **Štiri božične pesmi** za mešani zbor. Založila Katoliška Bukvarna v Ljubljani. 1909. Cena partituri K 1'30.

12. P. Hugolin Sattner: **Missa seraphica** za mešani zbor in orgle, ozir. orkester. Ljubljana 1910. Založila Katoliška Bukvarna. Cena partituri K 3'20, pevski glasovi à 50 vin., inštr. à 80 vin.

13. Stanko Premrl: **Dvanajst Marijinih pesmi** za mešani zbor. Ljubljana 1910. Založila Katoliška Bukvarna. Cena partituri K 1'80, glasovi (po dva skupaj) à 40 vin.

14. Fr. Kimovec in St. Premrl: **Introiti in komunije** za največje in še nekatere druge godove v cerkvenem letu. — (Transpozicije tradicionalnega korala po vatikanski izdaji v moderne note in harmonizacije za spremljanje na orglah.) — Ljubljana 1909. Založilo Cecilijsko društvo. Prodaja Katoliška Bukvarna à K 2'—.

15. Ignacij Hladnik: **Maša v čast Materi Božji** za mešani zbor. Založil skladatelj. V Ljubljani 1910. Prodaja Katoliška Bukvarna. Cena K 1'—.

16. Anton Jakl: **Pozdrav z Bleda.** Koračnica za klavir. Op. 28. Cena K 1'20.

17. Anton Jakl: **Pozdrav z Dolenjske.** Koračnica za klavir. Op. 30. Cena K 1'20.

18. Anton Jakl: **Našim rojakom.** Koračnica za klavir. Op. 31. Cena K 1'50. Zadnje tri koračnice je založil Drischel v Ljubljani. Dobivajo se tudi v Katoliški Bukvarni.

Glasbena lista.

1. **Novi Akordi.** Zbornik za vokalno in instrumentalno glasbo. IX. letnik. 1910. Urejuje dr. G. G. Krek. Založništvo: L. Schwentner v Ljubljani. — Ta list izhaja šestkrat na leto in prinaša od

1. januarja 1910 dalje tudi glasbeno-književno prilogo. — Cena za leto 10 K, za pol leta 5 K, posamezni zvezki po 2 K.

2. **Cerkveni Glasbenik.** Organ Cecilijinega društva v Ljubljani. Letnik XXXIII. 1910. Urejujeta dr. An-

drej Karlin (urednik lista) in Stanko Premrl (urednik glasb. priloge.) — Upravništvo lista je v Marjanišču. Ta list izhaja enkrat na mesec in velja za celo leto z glasbeno prilogo vred 4 K, za ude Cecilijinega društva in za cerkve ljubljanske škofije 3 K.

To in ono.

Koncert „Glasbene Matice“.

Odličnemu koncertu dne 9. marca je kmalu nato sledil drugi dne 19. aprila. Pri tem je pevski zbor vdrugič proizvajal sledeče najnovejše slovenske izvirne skladbe: Dr. Anton Schwabovo „Dobro jutro“, Emil Adamičevo „Zapuščeno“, Fran Kimovčev „Izgubljeni cvet“, P. Hugolin Sattnerjevo „Jeftejevo prisego“, Davorin Jenkovo „Vabilo“ in Emil Adamičev „Scherzando“.

Proizvajanje vseh teh točk, ki so se – razen „Dobrega jutra“, ki se je izvajalo s spremljanjem klavirja, in razen „Jeftejeve prisege“, ki se je izvajala s spremljanjem orkestra, – izvajale a capella, je bilo splošno jako dobro, in zaslužijo zbor, orkester in predvsem koncertni vodja g. M. Huba d še večjo pohvalo nego pri prvem koncertu. Posebno me veseli, da morem iz „Jeftejeve prisege“, kar se proizvajanja tiče, kot eno pri zadnjem koncertu najboljših in najbolj posrečenih mest imenovati ravno tisto, o katerem se v oceni prvega koncerta (glej „Dom in Svet“, 1910, št. 4., str. 190.) nisem mogel dovolj izraziti. To je namreč ono mesto, kjer se v fugiranem stavku slika bojno klanje Izraelcev z Amoniti: „Kako so tam kovala jekla, kako je kri v potokih tekla, na črna tla junaška kri!“ etc. Proizvajanje tega precej kočljivega mesta je bilo pri zadnjem koncertu glede tempa prav umerjeno, obenem pa tudi dovolj markantno in energično.

Nasprotno pa je bil solist, g. Betetto v „Jeftejevi prisegi“ nekoliko slabeje razpoložen nego pri prvi produkciji te skladbe. Vendar si upam trditi, da je kljub temu pel Jefteja še vendar toliko izborna, da bi mu težko našli tekmece. Že pri prvem koncertu sem imel to prepričanje, ki se mi je pri drugem še bolj utrdilo, da je basistova vloga v Sattnerjevi „Jeftejevi prisegi“ bodisi v pevskem oziru kot takem, še bolj pa, kar se globoko občutenega predavanja tiče, presneto težka in da je pevcu-solistu v resnici treba koncentrirati vse sile grla in srca, če jo hoče dovršeno pogoditi.

Kot samostojne točke si je g. Betetto topot izbral tri Brahmsove jako mračne samospeve, nasproti katerim sta seveda recitativ „Djal je Bog . . .“ in arija „V celem zdaj blesku kaže nebo se . . .“ iz I. Haydnovega oratorija „Stvarjenje“ še jasneje zažarela. G. Betetto se je v teh dokaj težkih samospevih zopet izkazal mojstra-pevca, in je bil poseben užitek slediti njegovemu finemu prelivanju iz prsnega v falzetni register in obratno.

Kot solistinja je nastopila v zadnjem koncertu tudi gospa Mira Costaperaria-Dev, slovenskemu glasboljubivemu občinstvu ljuba znanka že iz preteklih koncertnih sezon. Pela je štiri samospeve: Emil Adamičevega „Pri zibel“, Anton Lajovičevega „O, da deklič“, Josip Hatzejevo „Mojo sudbo“ in Oskar Devovo „Pastarico“. V vsaki izmed teh pesmi je imela priložnost pokazati to ali ono pevsko vrlino. Prvo pesem je pela mirno in ljubeznivo, ne toliko

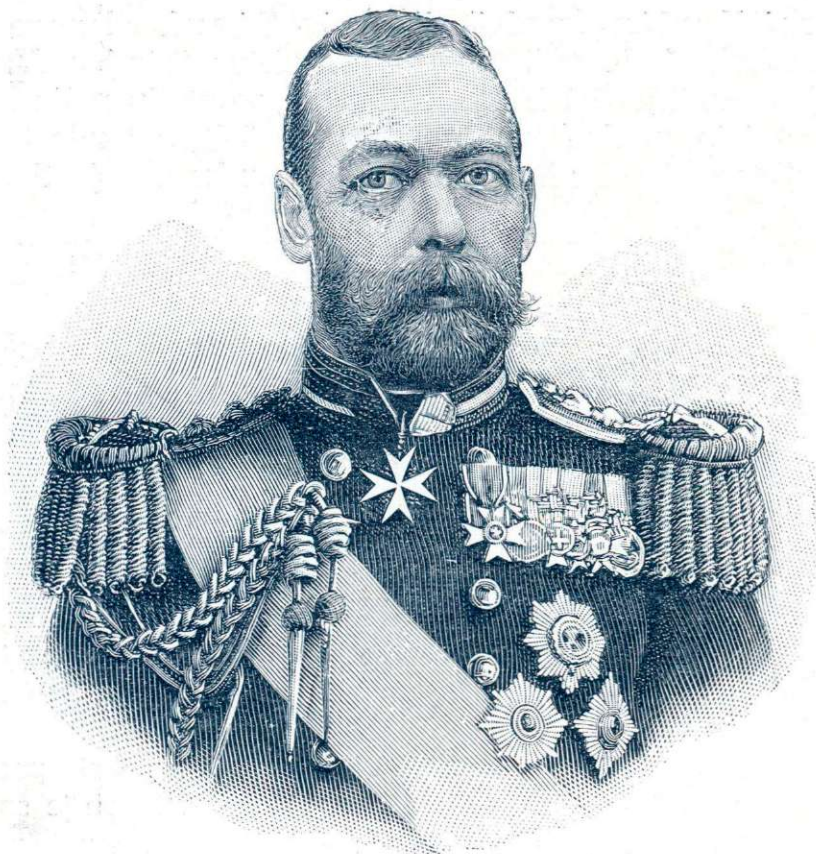
kot mati otroku, temveč kot angel angelu; pri Lajovičevi je postala živahna in ognjevit, v „Moji sudbi“ je razvijala silno moč s krepko zastavljenim širokim tonom, v „Pastarici“ pa je zopet mirno in ljubeznivo izvršila vrsto zelo primerno izbranih samospevov. Gospa Costaperaria-Dev ima izborna izšolan in prijetno doneč sopran; njeno izgovarjanje teksta je idealno fino in razločno; vsak ton, ki ga zapoje, je čist in gladek kot kristal. —

Manjše solistiške vloge v „Jeftejevi prisegi“ sta prav čedno pogodili gospici Boletova in Maličeva, in se je sopranski solo gospice Boletove tudi v zboru „Zapuščena“ kaj lepo prilegal celotnemu izvajanju. *Stanko Premrl.*

09850

Koncert „Ljubljane“.

Slovensko glasbeno društvo „Ljubljana“ se je iz navadnega pevskega društva po neumornem trudu svojega voditelja g. Antona Svetka razvilo v koncertno društvo, ki je na ustanovni dan „Slovenske Straže“ nastopilo imponujoče ne le po svojem pevskem materialu in izbranem programu, ampak tudi po finesi, s katero je prednašalo težke koncertne točke. Nastopilo je izključno le s slovanskimi skladbami, mešanimi in moškimi zbori in samospevi. Moški zbor zasluži predvsem odkrito priznanje. Kličkov: „Ja v snach tě viděl“ in Gerbičev nežni „Rožmarin“ so mu dali priložnost, da je pokazal svojo fino izvežbanost, ki je prišla posebno do veljave v več čuvstveno prednašanih narodnih pesmih. Mešani zbor, ki šteje 120 grl, je pokazal, da je v kljub svoji mladosti že dobro discipliniran in obljubuje, da se bo ob svoji prirodni svežosti in pridnosti razvil do izborne koncertne višine. Ravnotežje med krepkim, čistim sopranom in med altom se mora še ustvariti. Dvořákov čarobnolepi zbor „Padle so pesmi v dušo mi“ je uvedel koncert in takoj ustvaril estetično očiščeno razpoloženje, ki se ni kalilo skozi ves večer. Foersterjeva „Ljubica“, krasna, a težka skladba, ki jo zmore le velik zbor, je tudi ta večer dosegla velik uspeh, le interpretacija bi morala biti diskretnější. Trije solisti so dali koncertu še upravnim intimen značaj. G. Ludovik Bajde, lirčen, jako mehak tenor s simpatičnim nastopom je zaslužil svoj laborov venec. Morda ni vedel vsakdo, ki je poslušal milo pesem mladeničevo, da zasluži ime Bajde po izumih očeta in sina postati svetovnoznano; le naša revščina je kriva, da Bajdetov izum pod tujim imenom v širnem svetu tujcu nese bogate dohodke. Naj se nam ne zameri ta disgresija na tem mestu! Gospica Jarmila Gerbičeva, profesorica in operna pevka, je s težko arijo iz Smětanove „Libuše“ in s tremi Chopinovimi samospevi pokazala svojo fino tehniko. Izborna njena šola se vidi ne le iz predavanja, ampak smo jo občudovali tudi na izborni izreki poljščine. Gospica Peršlova ima jako prijeten pastozen alt s krepkimi akcenti, nekaj moškega, kar se je tako dobro podalo v Sattnerjevem „Zaostalem tiču“ in posebno v Mich-

NOVI ANGLEŠKI KRALJ JURI V.

lovi „Človeka nikar“, ki zahteva polnozvenečega organa. V teh dveh točkah je Peršlova dosegla popoln uspeh.

Ta koncert „Ljubljane“ je važen za našo glasbeno zgodovino, ker nam kaže, kako prodira glasbena izobrazba v našem občinstvu. Samo osebna požrtvovalnost je dosegla ta uspeh, samo veselje do dela in umetnosti, ki ustvari več nego se da kupiti za mnogo denarja. Umetnost ni vezana na noben sloj in na noben patent. Ona razpenja svoja krila širno po slovenski domovini. Dokaz — „Ljubljana“! X.

09630

Fr. Ks. Meško v češčini. V Pragi se je pred kratkim osnoval odbor izobraženih, katoliškomislečnih mož, ki izdaja mesečnik „Revue Meditace“ (Praha — VIII., 444), naročnina K 10.—, izhaja tretje leto, in leposlovno knjižico „Knihovna vybrané četby“ v snopičih à 10 vin. Doslej so izšli trije snopiči; prva dva sta prinesla drobne povesti župnika J. Š. Baara „Ptáci“ z majhnim življenjepisom na koncu (roj. 1869, znan zlasti po povesti iz duhovniškega življenja. „Cestou křížovou“, ki je doživela že tretjo izdajo in jo je prinesla v prevodu Alte u. Neue Welt); tretji snopič pa nas je iznenadil z gladkim prevodom „Tíhých večerů“ našega slovenskega pisatelja Fr. Ks. Meška. Seveda imamo pred seboj šele začetek teh lepih slik: „Dlouhá jest ještě cesta...“ pa: „Za tichých večerů“; a veselimo se, da tudi naši severni bratje časte našega neumorno delavnega, tolikanj ljubljene pisatelja. Le škoda, da ni redakcija životopisa že zdaj postavila pred prevod, ker bi iz celotnega pregleda Meškovih del tem lažje prav cenili to delo. Zbirko priporočamo Slovencem, ki bi se radi priučili češčini. Čisti dobiček je namenjen v prospeh Katolíckého paedagogia v Praze-Bubenči in Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci. D.

Mednarodna lovska razstava na Dunaju. Dunaj „vleče“ letos s svojo veliko lovsko razstavo. Lovstvo je pravzaprav le najinteresantnejša stran te razstave, sicer jo

je pa jako izkoristil obrt za svojo reklamo. Izmed naših dežel sta dobro zastopani Kranjska in Istra. V „državni palači“, koder so zbrane lovske znamenitosti vseh dežel, ima Kranjska svoj oddelek. Tu vidimo, poleg skromnejših zverin, našega — bivšega — medveda, nebroj rogov in rožičkov, velika slika nas prestavi v Triglavsko pogorje s planinsko kočjo. Panorama Ljubljanskega barja s predzgodovinsko stavbo na kolenh vzbuja splošno pozornost, ker je res posebnost, ki ji ni vrstnice na razstavi. Tako je tudi razstava polhov nekaj specifično kranjskega. Za tujski promet je preskrbela vlada velik reklamni oddelek in tam se Kranjsko jako dobro reprezentira. Triglavske slike Groharjeve in Rašičeve, mnoge pokrajine in narodne noše Kranjsko tako pointirajo, da se med Zgornjo Avstrijo in Solnograško, kamor so jo uvrstili, prav pogumno oglašajo. Postojnska jama v družbi z Opatijo se seveda jako odlikuje; žive človeške ribice imajo dovolj gledalcev. Istrska kmetska hiša je jako značilna, dalmatinski oddelek uprav sijajen. Ker sta Galicija in Bukovina jako obilno zastopani in ima zlasti Bosna posebno krasen paviljon, udari na tej razstavi povsod na dan slovanski element. Hrvaška je žal tudi tu — pomažarjena.

80089

Naše slike.

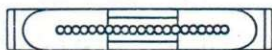
Bosna ponosna — pozdravlja ravnokar svojega vladarja! Osemdesetletni cesar Franc Jožef se ni strašil dolgega pota. Kot triumfator je prišel v Bosno, z nepopisnim navdušenjem ga je sprejelo vse prebivalstvo. Ves svet ve sedaj iz stotisočerihih grl, da je Bosna vdana habsburški dinastiji in da hiti nasproti novi omiki. Bosenski seljak, ki je zdihoval toliko stoletij pod turškim jarmom, živi danes v ustavni državi in viharo pozdravlja „velikega carja“, ki stopa na tla, s toliko krvjo oškropljena, zdaj osvobodjena, med dobri narod, ki hoče v solncu svobode tekmovali z omikanimi, srečnejšimi ljudstvi.

Djakovska biskupija je bila osirotela od smrti Strossmayerjeve sem. Intrige mažarske so zakrivile, da toliko časa ni bil imenovan naslednik velikemu biskupu. Ta čas je ogrska vlada veselo uživala biskupsko posest... Zdaj je vendar imenovan nov djakovski biskup, dr. Ivan Krapac, doslej posvečeni škof v Zagrebu, pomočnik bolehavemu Posiloviću. Krapac je bil svojčas bogoslovni profesor. Naj božji blagoslov spremlja njegovo delo v Slavoniji in v Sremu!

Svetovna razstava je otvorjena v Bruslju. Belgija, ta mala državica, katere prebivalstvo je doseglo s svojo inteligenco in pridnostjo prvenstvo med vsemi industrialnimi narodi sveta, je ravnokar prestala volilno borbo, v kateri so se združeni liberalci in socialni demokrati zamenjali trudili strmoglaviti katoliško večino. Te dni otvorjena svetovna razstava kaže velikanski napredek Belgije, pa tudi druge države tekmujejo na njej s svojimi najboljšimi izdelki.

Angleški kralj Edvard VII. je nepričakovano hitro umrl. Velikanskega pogreba se je udeležilo mnogo kronanih glav. Na prestolu mu sledi sin Juri V. Več prihodnjič!

Zrakoplovstvo ima svoje težave. Vedno več nesreč nam poročajo časopisi, cela vrsta drznih zrakoplovcev se je pobila pri letalnih poizkusih. V Limburgu se je nemškemu vojnemu zrakoplovu Zeppelin II. primerila nesreča, da ga je veter odtrgal in vrgel ob hrib, koder se je v drevju raztrgal.

BOSENSKI SELJAK

W. LEO ARNDT